

ศึกษาการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท
A STUDY OF CIVARA OR YELLOW ROBES
IN THERAVADA BUDDHISM

พระสุทัศน์ สีสวัสดิ์ (อัญชะโล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๓

ศึกษาการใช้จักรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระสุทัศน์ สีสวัสดิ์ (อัญชะโล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ .....ประธานกรรมการ

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร)

.....กรรมการ

(พระครูสังวรวิริย์)

.....กรรมการ

(ดร.ธีรวิทย์ ภิญโญณัฐกานต์)

.....กรรมการ

(ดร.ยุทธนา พูนเกิดมะเร็ง)

.....กรรมการ

(ดร.เสวี ศรีงาม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูสังวรวิริย์

ประธานกรรมการ

ดร.ยุทธนา พูนเกิดมะเร็ง

กรรมการ

ดร.เสวี ศรีงาม

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัย : พระสุทัศน์ สิลวโส (อัญชะโล)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูสังวรวิริรักษ์ พธ.บ., M.A., Ph.D.

: ดร.เสวี ศรีงาม พธ.บ., M.A., Ph.D.

: ดร.ยุทธนา พูนเกิดมะเริง พธ.บ., M.A., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒ เมษายน ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาจิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ(๓) เพื่อศึกษาประโยชน์ของการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า

จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้ คำว่า จิวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐบริจารของพระภิกษุสงฆ์ คำว่า จิวร จิวรชั้นชกาะ ตอนว่าด้วยจิวร ที่ชื่อว่า จิวร เพราะมีเนื้อหว่าด้วยจิวร เป็นส่วนมาก คำว่า จิวร โดยปกติหมายถึงผ้า ๓ ผืน อันตราวาสก ผ้านุ่ง อุตตราสงค์ ผ้าห่ม และสังฆาฏิ ผ้าห่มซ้อนนอก ที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ รับถวายจากคหบดีได้ แต่คำว่า จิวร ในจิวรชั้นชกาะนี้ หมายถึงผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจิวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ที่หมอมชีวกน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาค ผ้าไตรจิวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดผี ผ้าเช็ดปาก และผ้าบริจารอื่นอีก จิวร คือ เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐบริจารของพระภิกษุ ยังพบความหมายอีกอย่างก็คือ คำว่า ไตรจิวร ผ้าสำหรับห่มของพระภิกษุและสามเณร โดยห่มผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ในจำนวน ๓ ผืน อันได้แก่ สังฆาฏิ ผ้าทาบ อุตตราสงค์ ผ้าห่ม อันตราวาสก ผ้านุ่งหรือสบง ในความหมายนี้มี พระอุปัชฌาย์และผู้ที่น่าบถือพระพุทธศาสนารู้จักกันดี คือในการบรรพชาและอุปสมบท จิวร เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของภิกษุ คนไทยส่วนมากเข้าใจว่า จิวรคือผ้าห่ม

สบงคือผ้านุ่ง และสังฆาฎคือผ้าพาดหรือผ้าทาบ ดังนั้น จีวรเป็นปัจจัยเครื่องนุ่งห่มหรืออัฐบริหารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวนปัจจัย ๔ อย่าง

บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้ จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวร ซึ่งเป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค คือ (คิลานปัจจัยเภสัชบริวาร) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะแต่จีวร ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจีวร ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงได้วางกฎเกณฑ์และบทบัญญัติเป็นสิกขาบท ที่ทรงห้ามหรือทรงอนุญาตให้ใช้สอยเครื่องบริวารเหล่านั้นได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวรทรงอนุญาตให้ภิกษุมีไตรจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มีศรัทธานำมาถวายอีกหลายชนิด และไม่ทรงอนุญาตการใช้จีวรอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่นอนที่เดียวว่าจะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจีวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ คือ (๑) บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร

ประโยชน์ของจีวรในด้านพระศาสนา พอสรุปได้ ๒ อย่างดังนี้คือ (๑) เพื่อการสืบทอดพระวินัย วิธีการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุดก็คือ การศึกษาเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามพระวินัยที่พุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ ให้พระวินัยอยู่ในตัวของพระภิกษุ ไม่ว่าจะเป็บบทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจีวรหรือการโคจรบิณฑบาต จะต้องไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย และ(๒) เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เกี่ยวกับนุ่งห่มจีวรในขณะที่บิณฑบาตของภิกษุสามเณรหรือว่าเป็นการออกไปประกาศพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม การออกไปแสดงตัวให้ชาวบ้านได้เห็นถึงวิถีการเป็นอยู่ของนักบวชที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเรียบง่าย มกน้อยสันโดษ เป็นคนเลี้ยงง่าย มีอินทริยสังวร และเมื่อมีโอกาสก็ได้แสดงธรรมโปรดชาวบ้าน ให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่ทำชั่ว ทำจิตให้บริสุทธิ์

Thesis Title : A Study of Civara or Yellow Robes in
Theravada Buddhism

Researcher : Phra Suthat Silawangso (Unsaso)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakhrusangvaraphirak , M.A., Ph.D.

: Dr.Seree Sringam , M.A., Ph.D.

: Dr.Yutthana Poonkirtmaring , M.A., Ph.D.

Date of Graduation : April 2, 2011

ABSTRACT

This thesis had three purposes : (1) study the yellow robes of Theravada Buddhism, (2) to study the provisions relating to the use of yellow robes to the Buddhist doctrine, and (3) to study the benefits of using the yellow robes of Theravada Buddhism. The results showed that in Theravada Buddhism, the word “yellow robe” means the yellow robes of Buddhist monks and novices clothing in Theravada Buddhism consisting of Sangkhati Utrasong and Antaravasaka as appeared in Tripitaka or the Holy Scriptures; Which was consistent with the yellow robes of monks called “yellow robes” because of the content on the yellow robe usually refers to the three pieces of Antaravasaka, Utrasong and Sangkhati; that Buddha allowed the Buddhist monk to accept the civara presented by the wealthy, but the yellow robes in this Civara Khantaka means the fabric not yet turned into the yellow robes made of silk and cloth

fabrics the Civaka offered to the Buddha, such as Fabric Aernheyrrn , rain cloth , seat linen, bed clothes, abscess napkins, and other cloth.

Besides, “yellow robe” means clothing that monks and novices in Buddhism use which includes Sangkhati, Uttrasong and Antaravasaka that appeared in Tripitaka. It also means three pieces of cloth for covering the body of monks and novices, which are solemnly called Antaravasaka, Uttrasong, and Sangkhati. In this sense, in the well-known Buddhist ordination, the yellow robe is as used a blanket term to refer to the monks. Most Thai people understand that yellow robe is monks’ and novices’ costume, one of the four basic necessities.

The Provision concerning the use for yellow robes to Buddhist monks Based on the study, showed that yellow robes are four usable consumer goods of a monk, and novices that, must be considered before consumption: yellow robes. food, living shelters and medicine (Cilanapesach). in this research, only the yellow robes allowed by the discipline, relevant rules, regulations, and practices of the monks have been presented. The Buddha for mulated rules and provisions and allowed the monks to have three garments of the yellow robes Buddha believd there might several types of yellow robes but the laid down two provisions for this : (1)provision that allows the use of yellow robes and (2) provision that does not allow the use of yellow robes.

The use of the yellow robes in Theravada Buddhism can be summarized under two sections: (1) the successor to the discipline that how to maintain the discipline that succession is best by education, learning and good deeds to be a discipline that must be met for the Buddha’s commandments and the discipline of the monks. However, the provisions relating to clothing or the yellow robes, collecting alms, must not be offensive to Singkhabod, and (2) the spread of Buddhism about the use of yellow robes for Buddhist monks while collecting alms both directly and indirectly, which the villagers ment, could see the simplicity, a modesty , detach, simple living, and good conduct.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยดีก็เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัยจึงใคร่ขอจารึกนามให้ปรากฏเพื่อเป็นเกียรติต่อท่านทั้งหลาย ดังต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระครูสังวรวิริรักษ์, ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณดร.บุษนา พูนเกิดมะเริง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณดร.เสรี ศรีงาม กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และขอกราบขอบพระคุณพระมหาวรจักร ฆนทชาโต ที่ปรึกษาพิเศษ ซึ่งท่านคณาจารย์ทั้งหลายที่ได้ให้คำปรึกษาเสนอแนะข้อคิดเห็น ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ใ้งานวิจัยนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย พร้อมทั้งคณาจารย์ของศูนย์บัณฑิตศึกษานครราชสีมาทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์มีเมตตาจิตได้ถวายความรู้ที่หลากหลายของวิชาความรู้ต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาและประยุกต์ใช้ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรญาณ รองอธิการบดีและคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ที่ได้เปิดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาขึ้นในวิทยาเขตนครราชสีมา ขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรเพื่อนๆ นิสิตปริญญาโทรุ่นที่ ๒ ทุกรูป พร้อมทั้งสหธรรมิกทุกรูปที่ช่วยเหลือทั้งทางด้านกำลังใจและคำปรึกษาที่ติดต่อมา ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษานครราชสีมา ที่ท่านได้กรุณาช่วยเหลือทางด้านการประสานงานกับคณาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอย่างดี พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ของวิทยาเขตนครราชสีมา ที่ท่านทั้งหลายได้อนุเคราะห์ช่วยเหลือในทางด้านข้อมูลและเอกสารเป็นอย่างดี และกราบขอบพระคุณพระครูรัตนโชติธรรม เจ้าอาวาสวัดหนองปรือ ตำบลโบสถ์ อำเภอพิมาย ที่ได้ให้ที่พักอาศัยแก่ผู้วิจัย และขอเจริญพรขอบพระคุณ คุณโยมแม่ นิ อัญสะโส พร้อมทั้งครอบครัวทุกท่านที่ได้ให้ความอุปถัมภ์ต่อผู้วิจัยเป็นอย่างดี

คุณประโยชน์และความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากงานวิทยานิพนธ์เรื่องจิวนี ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นเครื่องบูชาแด่คุณพระรัตนตรัย ขอน้อมถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา สังฆบูชา พร้อมทั้งเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดาบูรพาจารย์ท่านทั้งหลายเหล่านั้นที่ได้ให้แสงสว่างทางสติปัญญา และผู้ที่มีพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และความอุปถัมภ์ช่วยเหลือในด้านต่างๆ ของการทำงานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จนบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

พระสุทัศน์ สีลวิโส (อัญสะโส)

วันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ จีวรในพระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๑ ความหมายของจีวร	๑๑
๒.๒ ความเป็นมาของจีวร	๑๔
๒.๓ ประเภทของจีวร	๑๕
๒.๔ ลักษณะของจีวร	๖๘
๒.๕ สรุป	๗๔

บทที่ ๓ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิ๋ว	๓๕
๓.๑ บทบัญญัติเกี่ยวกับการแสวงหาจิ๋ว	๓๖
๓.๒ บทบัญญัติเกี่ยวกับการทำจิ๋ว	๓๘
๓.๓ บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจิ๋ว	๘๓
๓.๔ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิ๋ว	๕๑
๓.๕ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จิ๋วของภิกษุและภิกษุณี	๕๖
๓.๖ หลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจิ๋วในพระพุทธศาสนา	๕๗
๓.๗ สรุป	๕๘
บทที่ ๔ ประโยชน์ของการใช้จิ๋วต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา	๑๐๑
๔.๑ การใช้จิ๋วของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา	๑๐๑
๔.๑.๑ การใช้จิ๋วในสมัยพุทธกาล	๑๐๑
๔.๑.๒ การใช้จิ๋วในปัจจุบัน	๑๐๕
๔.๒ ประโยชน์ของการใช้จิ๋ว	๑๐๖
๔.๒.๑ เพื่อการสืบทอดพระธรรมวินัย	๑๐๖
๔.๒.๒ เพื่อรักษาข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์	๑๐๘
๔.๒.๓ เพื่อส่งเสริมศรัทธาเลื่อมใสของพุทธบริษัท	๑๐๘
๔.๓ ความสำคัญของจิ๋ว	๑๑๑
๔.๓.๑ ถือเป็นกรณียก	๑๑๑
๔.๓.๒ ถือเป็นธุดงค์วัตร	๑๑๒
๔.๓.๓ ถือเป็นพุทธวงศ์	๑๑๕
๔.๓.๔ ถือเป็นอาชีวนิพาส	๑๑๘
๔.๔ สรุป	๑๒๑
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๒๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๒๘
บรรณานุกรม	๑๓๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๕๖/๑๒๖., วิ.ม.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐. หมายถึง วินัยปิฎก มหาจุคคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๑๕๖ หน้า ๑๒๖ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และวินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๓๒ หน้า ๔๐ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕

สำหรับอรรถกถานั้น อ้างอิงอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เช่น ชุ.ธ.อ.(ไทย) ๑/๒/๘๕ หมายถึงพระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ หน้า ๘๕ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๒๕

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวิภงคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี. (บาลี)	=	วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภงคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี. (ไทย)	=	วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาจุคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จู. (บาลี)	=	วินัยปิฎก จูพวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จู. (ไทย)	=	วินัยปิฎก จูพววรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขนฺธวคฺคปาถิ	(ภาษาบาลี)
ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺคปาถิ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคฺคปาถิ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูถปณฺณาสกปาถิ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูถปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณฺณาสกปาถิ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสกปาถิ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวคฺคปาถิ	(ภาษาบาลี)
สํ.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.นิ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิตานวคฺคปาถิ	(ภาษาบาลี)
สํ.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิตานวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ข.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขนฺธวารวคฺคปาถิ	(ภาษาบาลี)
สํ.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.สพ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายตนวคฺคปาถิ	(ภาษาบาลี)
สํ.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวคฺคปาถิ	(ภาษาบาลี)
สํ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)

อง. เอกก. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	องคฺตฺตฺรนิคาย	เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิคาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ทุก. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	องคฺตฺตฺรนิคาย	ทุกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิคาย	ทูกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. จตุกฺก. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	องคฺตฺตฺรนิคาย	จตุกฺกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. จตุกฺก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิคาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ปญจก. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	องคฺตฺตฺรนิคาย	ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิคาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. สตฺตก. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	องคฺตฺตฺรนิคาย	สตฺตกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. สตฺตก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิคาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. อฏฺฐก. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	องคฺตฺตฺรนิคาย	อฏฺฐกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. อฏฺฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิคาย	อัฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ทสก. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	องคฺตฺตฺรนิคาย	ทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตฺรนิคาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ขุทฺทกปาฐปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ธมฺมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	อุทานปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	อิติวุตฺตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	อิติวุตตก	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร. (บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	เถรคาถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.เถร. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)

ขุ.เถรี.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.เถรี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทฺเทศปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฎิสมฺภิทามคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฎิสมภิทามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.พทุธ.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	พทุธวํสปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.พทุธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พทุธวงศ์	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ก.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ		(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์		(ภาษาไทย)
อภิ.สงฺ.อ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ชัมมมสังคณี	อัฐุสาลินีอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.จฺ.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา	จูฬวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
----------	-------	---	-----------	---------------	----------------	-----------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.อ.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	อุปริปิณณาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
สํ.นิ.อ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี	นิทานวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อญ.เอกก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรลปุรณี	เอกกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อญ.ทุก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรลปุรณี	ทุกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ตอนต้นพุทธกาล ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่า พระพุทธเจ้ารวมทั้งพระภิกษุในสมัยนั้นนุ่งห่มอย่างไร ใช้ผ้าแบบไหน ก็ทราบแต่เพียงว่าเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวชที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมาณที ทรงตัดผมเปลี่ยนเครื่องทรง ทราบว่าพระองค์ทรงสละการใช้ชีวิตแบบคฤหัสถ์หันมาใช้ชีวิตแบบนักบวชในสมัยนั้น นักบวชมี ๒ กลุ่ม คือ สมณะกับพราหมณ์^๑ เจ้าชายสิทธัตถะครั้งเป็นนักบวชแล้ว

ต่อมาภายหลังพระพุทธองค์ทรงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ พราหมณ์โกณฑัญญะหนึ่งในจำนวนปัญจวัคคีย์ ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน จึงกราบทูลขอบวช พระพุทธเจ้าให้พราหมณ์โกณฑัญญะบวชโดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” “เอहि ภิกขุ”ติ ภควา อโวจ “สุวากุขาโต ฌมโม จรพุรหุมจริยิ สมมา ทุกขสุส อนุตทริยาชา”ติ. สวา ตสุส อายสมโต อุปสมปทา อโหสิ”^๒ ต่อจากนั้นทรงแสดงธรรมแก่วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ จนได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันโดยลำดับ เมื่อท่านเหล่านั้นแจ้งความประสงค์ที่จะบวช พระพุทธองค์ก็ทรงบวชให้ โดยตรัสเช่นเดียวกับพราหมณ์โกณฑัญญะ พระภิกษุกลุ่มแรกที่พระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา^๓

ไม่มีหลักฐานที่กล่าวถึงจิวรเลย ว่าท่านเหล่านั้นใช้ผ้าสีอะไร รูปร่างลักษณะอย่างไร^๔ ชาวสันแก่ไหน แต่มีข้อสันนิษฐานในเบื้องต้นว่า บุคคลที่ประสงค์จะบวชนุ่งห่มผ้าอะไร อย่างไร ก็คงใช้ไปตามนั้นก่อน แต่มีลักษณะเหมือนกันอย่างหนึ่งคือ “โกนผม โกนหนวด” เพื่อเป็นสัญลักษณ์บอกว่าเป็นสมณะศากยบุตร ในเรื่องผ้านุ่งห่มนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวว่า ในการที่

^๑พระมหาสมจินต์ สมมาปญญา, “บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์”, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^๒วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕, วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘/๒๕.

^๓วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘ - ๑๙/๒๕ - ๒๗.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

พระพุทธเจ้าบวชให้กุลบุตรโดยวิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทา เมื่อพระพุทธองค์ทอดพระเนตรเห็น กุลบุตรที่มีอุปนิสัยพร้อมที่จะบวชก็ทรงดำเนินการบวชให้เลย พระอรรถกถาจารย์พรรณนาไว้ตอน หนึ่งว่า พระพุทธองค์ทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวาซึ่งมีสีดจทองคำ ออกจากระหว่างฝ่าบังสุกุล จีวรสีแดง เปล่งพระสุรเสียงกังวานดังเสียงพรหมตรัสเรียกว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด จงประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” “เอหิ ภิกขุ”ติ ภควา อโวจ “สุวากุขาโต ธมโม จรพุทธ มหัจฉริย สุมมา ทุกขสุต อนุตกิริยาธา”ติ. สาว ตสส อายสมโต อุปสมปทา อโหสิ.^๕ พร้อมกับพุทธ คำรัสนั้น เพศกฤหัตถ์ (ของผู้ประสงค์จะบวช) ก็หายไป บรรพชาและอุปสมบทก็สำเร็จ ผู้นั้นก็ เป็นผู้มีศรัทธาโล้นนุ่งห่มผ้ากาสาละ คือนุ่งผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง พาดไว้บนบ่าผืนหนึ่ง

ต่อมาในภายหลัง มีบุคคลเลื่อมใสที่จะขอบวชนั้นมีจำนวนมาก การที่จะพาดคน เหล่านั้นมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อบวชเป็นภิกษุก็ลำบาก เพราะต้องเดินทางไกล พระพุทธเจ้าทรง อนุญาตให้ พระสาวกดำเนินการบวชกุลบุตรได้ วิธีการบวชแบบนี้เรียกว่า “ไตรสรณคมน” คือ ผู้ ประสงค์จะบวชกล่าวคำว่า “พุทธัง สรณัง คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ธมมํ สรณัง คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ สงฺฆํ สรณัง คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็น สรณะ”^๖ กล่าวอย่างนี้ ๓ ครั้งก็เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา มีข้อความในคัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ ระบุพระพุทธคำรัสไว้ตอนหนึ่งว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ ท่านทั้งหลายจงให้ บรรพชา จงให้อุปสมบทในทิศนั้นๆ ในชนบทนั้นๆ เถิด ภิกษุทั้งหลาย ฟังให้บรรพชา ฟังให้อุปสมบทอย่างนี้ ในเบื้องต้น ฟังให้กุลบุตรผู้บรรพชาและมุ่งอุปสมบท ปลงผมและหนวด ให้ครองผ้ากาสาละ ให้ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง คำสำคัญเกี่ยวกับผ้าที่พบในข้อความ ตอนนี้ก็คือ คำว่า “ผ้ากาสาละ” และคำว่า “ห่มอุตตราสงค์ เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง” กาสาละ แปลว่า ผ้า ย่อมน้ำฝาด ในเมืองไทยนิยมเขียนว่า กาสาละ แปลว่า ผ้าย่อมฝาด อุตตราสงค์ แปลว่า ผ้าอัน คล้องไว้ในส่วนแห่งกายเบื้องสูง ผ้าบังสุกุล ถือเป็นหลักฐานอันหนึ่งที่เล่าเหตุการณ์ในตอนต้นที่ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ เรื่องผ้าก็เช่นเดียวกัน เข้าใจว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวกในยุคแรกคงใช้ผ้านุ่ง ผ้าห่มตามที่จะหาได้ มีคนถวายบ้าง จัดหามาเองโดยถูกต้องชอบธรรมบ้าง หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้ง ไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง บางทีก็เป็นผ้าห่อศพ ซึ่งเรียกว่า “ผ้าบังสุกุล”^๗ นั้น เป็นประเพณีที่ภิกษุถือ ปฏิบัติมากในครั้งพุทธกาล แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงใช้ผ้าบังสุกุลนี้เช่นกัน การใช้ผ้าบังสุกุลนี้ ถือเป็นการปฏิบัติเคร่งเพื่อลดละกิเลส คือ (ชุดงค์) เรียกว่า “ปิงสุกุลิกังคะ”

^๕วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕, วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘/๑๖.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒ - ๔๓.

^๗เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

ในตอนต้นที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ แสดงธรรมโปรดสาวกไม่ปรากฏคำว่า “จิ๋ว” เมื่อมีคนเลื่อมใสมาบวชมากขึ้น ทรงอนุญาตให้พระสาวกบวชกุลบุตรได้เอง เกิดมีอาจารย์กับศิษย์ คืออาจารย์ที่ให้บวชทำหน้าที่เป็นพิเศษเรียกว่า “อุปัชฌาย์” ส่วนศิษย์เรียกว่า “สัทธวิหาริก” มีความใกล้ชิดกันระหว่างอุปัชฌาย์กับสัทธวิหาริกเรียกว่า อุปัชฌายวัตร ในอุปัชฌายวัตรนี้ มีคำว่า “สังฆาฏิและจิ๋ว” อย่างไรก็ตาม คำว่า “จิ๋ว” นี้คงเกิดขึ้นในตอนที่มีระบบอุปัชฌาย์อาจารย์ที่ชัดเจนแล้ว แต่ในกระบวนการขั้นตอนการบวช ไม่ได้มีข้อกำหนดว่าจะต้องเตรียมจิ๋วมาให้พร้อมก่อน บวชแล้วค่อยแสวงหาจิ๋วภายหลังก็ได้ ต่อมามีความไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้น กล่าวคือ กุลบุตรบางคนบวชแล้วไม่มีจิ๋ว เปลือยกายเดินบิณฑบาต ดูไม่สวยงาม ชาวบ้านก็ตำหนิติเตียน พระพุทธเจ้าก็ทรงวางข้อกำหนดไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้ไม่มีจิ๋วไม่พึงให้อุปสมบท รูปใดให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ” โดยเฉพาะในตอนที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์บวชให้กุลบุตรโดยวิธี “ญัตติจตุตถกรรม” มีข้อกำหนดชัดเจนว่า ผู้ประสงค์จะบวช (อุปสัมปทาเปกษะ) ต้องมีบาตร จิ๋วและเครื่องอัฐบริขารครบ ดังข้อความในคำชักชวนผู้ประสงค์จะบวชตอนหนึ่งว่า “เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปีแล้วหรือ เจ้ามีบาตรและจิ๋วครบแล้วหรือ” ข้อกำหนดนี้ปรากฏอยู่ในขั้นตอนการบวชเป็นภิกษุแบบ ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา ซึ่งเป็นวิธีการที่พระสงฆ์ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันนี้^๔

ในเบื้องต้น รูปแบบของจิ๋วคงมีหลากหลาย ถ้าหาผ้ายาวผืนเดียวได้ก็คงเป็นผ้ายาวผืนเดียว ถ้าผืนเดียวยาวไม่พอ คงเอาผ้าหลายผืนมาเย็บต่อกันจนกว่าจะยาวพอที่จะห่มได้สำหรับภิกษุแต่ละรูป ต่อมาสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จผ่านทุ่งนาในทักขิณคิริชนบท ทอดพระเนตรเห็นนาของชาวมคธ พุนดินเป็นคันนาสี่เหลี่ยมจตุรัส ก่อคันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง คันระหว่างด้วยคันนาสั้นๆ เชื่อมกันเหมือนทางสี่แพร่ง พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า อานนท์ เธอเห็นไหม นาของชาวมคธซึ่งเขาพุนดินเป็นคันนาสี่เหลี่ยมยาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง คันระหว่างด้วยคันนาสั้นๆ เชื่อมกันเหมือนทางสี่แพร่ง เธอทำจิ๋วให้มีรูปร่างเหมือนน่านี้ได้หรือไม่ ตรัสจบก็เสด็จไปแคว้นมคธ พระอานนท์กราบทูลว่า “ทำได้ พระเจ้าข้า” เมื่อไปถึงแคว้นมคธ พระอานนท์ได้จัดทำจิ๋วมีรูปร่างเหมือนผืนนามอบถวายให้พระพุทธเจ้าทอดพระเนตร พระพุทธองค์สรรเสริญว่า ภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นบัณฑิต มีปัญญา เข้าใจความของคำที่เรากล่าวไว้ย่อโดยพิศดาร คือ พระอานนท์การทำจิ๋วให้มีรูปร่างอย่างนี้ ทำให้ผ้าถูกตัดเป็นท่อนๆ มีรอยคมมีดตัด เหมาะสมกับพระสงฆ์ โจรไม่ต้องการที่จะลัก ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตผ้าสังฆาฏิตัดเป็นท่อน อดตราสงค์ตัดเป็นท่อน อันตราวาสกตัดเป็นท่อน พระพุทธคำรัสนี่เป็นหลักฐานบอกไว้

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

ก่อนหน้านั้น จีวรไม่ได้ถูกตัดชอยเป็นท่อนอย่างที่เห็นในปัจจุบัน ตั้งแต่นั้นมา พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุทำจีวรตัดเป็นรูปคันนา ในขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่โคตมกเจดีย์ ในช่วงเดือน ๓ เดือน ๔ ประทับกลางแจ้งยามค่ำคืนที่หนาวเหน็บ ตอนแรกทรงห่มจีวรผืนเดียว ครั้นตกคึกผ่านปฐมยามไป ทรงรู้สึกหนาว จึงทรงห่มจีวรสองผืน พอคึกมากเข้าผ่านมัชฌิมยามไป ทรงรู้สึกหนาว จึงทรงห่มจีวรสามผืน เวลาผ่านไปจึงรุ่งอรุณ ทรงรู้สึกหนาว จึงทรงห่มจีวรสี่ผืน พระพุทธองค์ทรงดำริว่า “ภิกษุใช้จีวร ๓ ผืนก็พอจะอยู่ได้ (จีวรชั้นเดียวสบบงชั้นเดียว สังฆาฏิ ๒ ชั้น = ๔)”^๕ เพราะว่าพระพุทธเจ้าเสด็จไปจากกรุงราชคฤห์ไปกรุงเวสาลี พวกภิกษุที่ตามเสด็จหอบจีวรพระรุงพระรัง บ้างก็ทูลหัว บ้างก็แบกขึ้นบ่า บ้างก็กระเดียดไว้ที่สะเอว ดูแล้วไม่น่าเลื่อมใส

ดังนั้น พระพุทธองค์ทรงวางข้อกำหนดไว้ว่า กุลบุตรในพระธรรมวินัย ที่เป็นคนมีปกติหนาว กลัวความหนาว อาจครองชีพออยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน อย่างกระนั้นเลย เราควรอนุญาตผ้า ๓ ผืน ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ สังฆาฏิ (ผ้าพาด) สองชั้น อุตตราสงค์ (ผ้าห่ม) ชั้นเดียว อันตราสก (ผ้าถุง) ชั้นเดียว ผ้า ๓ ผืนก็จริง แต่รวมแล้วมี ๔ ชั้น ข้อความนี้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๒ ข้อควรกำหนดคือ คำว่า “จีวร” เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของภิกษุ ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าจะเป็นผ้าพาด (สังฆาฏิ) ผ้าห่ม (อุตตราสงค์) หรือผ้าถุง (อันตราสก) คนไทยส่วนมากเข้าใจว่า จีวรคือผ้าห่ม สบบงคือผ้าถุง และสังฆาฏิคือผ้าพาด^๖ ซึ่งไม่ถูกต้องเสียทีเดียว ข้อควรกำหนดประการต่อมาก็คือ ในสมัยพุทธกาล ผ้า ๓ ผืนหรือไตรจีวรนี้ แต่ละผืนมีขนาดเท่ากัน ซึ่งต่างจากประเพณีสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และประการสุดท้ายคือ ในธรรมเนียมสงฆ์มีคำว่า “อติเรกจีวร” แปลว่า จีวรที่เกินไปหนึ่งผืน หมายถึง จีวรผืนที่ ๔ ซึ่งเกินจากที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ ๓ ผืนนี้ ได้แก่ (สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราสก) ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้

ในสมัยต่อมา พระพุทธเจ้าทรงวางกฎเกณฑ์และบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จีวร เพราะในสมัยหนึ่ง พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไตรจีวร ก็เลยเก็บไตรจีวรกันคนละ ๓ ชุด คือ ชุดหนึ่งสำหรับห่มเข้าบ้าน ชุดหนึ่งสำหรับห่มในวัด ชุดหนึ่งสำหรับห่มอาบ (สรง) น้ำ พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ทรงดำนิ เพราะมีกฎเกณฑ์ไว้แล้วว่า พระสงฆ์มีไตรจีวรได้เพียงชุดเดียวเท่านั้น มีเกินจากนี้ไปแม้เพียงผืนเดียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (นิสัคคิยาปาจิตตีย์) ถ้าจะมีไว้ครอบครองก็มีไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน พ้นจากนั้นไปต้องวิกัป คือ ทำเป็นของ ๒ เจ้าของ ไตรจีวรนี้ก่อนจะใช้ พระภิกษุต้องทำพินทุคือทำเป็นจุดเพื่อทำให้เสีย และอธิษฐานคือ ตั้งหรือกำหนดไว้เป็นของประจำตัว วิธียธิษฐานคือใช้มือสัมผัสสันนิทนาใจหรือเปล่งวาจาก็ได้ โดยแยก

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒-๑๓.

อธิษฐาน สังฆาฏิ อดตราสงค์ และอันตราวาสก เมื่อภิกษุใช้สอยไตรจีวรที่ภิกษุอธิษฐานแล้ว ต่อมาเมื่อประสงค์จะเปลี่ยนไตรจีวรต้องถอนอธิษฐาน (ปัจจุพรรณ) ไตรจีวรชุดเก่าแล้วจึงอธิษฐานของใหม่ใช้ หลักเหล่านี้ถือเป็นสิกขาบทหรือบทบัญญัติในพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา

ประเพณีนิยมในการถวายจีวร และเป็นประโยชน์ของการใช้จีวรในสมัยพุทธกาล จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนเป็นประเด็นปัญหาที่ผู้ทำการวิจัยจะได้ทำการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับ จีวร บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จีวร และประโยชน์ของการใช้จีวรในพระพุทธศาสนา เป็นที่มาของความประสงค์ที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนรวม และต่อพระพุทธศาสนาสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาประโยชน์ของการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาเรื่องจีวร บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จีวร การใช้จีวรและหลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจีวร ซึ่งเป็นเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุและสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้น

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ข้อมูลปฐมภูมิ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้คำภีร์พระไตรปิฎกดังต่อไปนี้เป็นขอบเขตการวิจัย

- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕.

- อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๒๕.

ข้อมูลทุติยภูมิ

ศึกษาจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสาร ตำราวิชาการ อินเทอร์เน็ต บทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับจิวร บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จิวรที่มีหลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจิวรใน พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ต้องการทราบว่าจิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความเป็นมาอย่างไร ?

๑.๔.๒ ต้องการทราบว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอย่างไร ?

๑.๔.๓ ต้องการทราบว่าประโยชน์ของการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็น อย่างไร ?

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ คำว่า **จิวร** หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ อังตราวาสก

๑.๕.๒ คำว่า **การใช้จิวร** หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้ผ้า ๓ ผืน เพื่อให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยบัญญัติ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. หนังสือ

๑.๖.๑ สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริเถร ป.ธ.๘) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พระวินัยคำแปล เรื่องจิวรวรรคที่ ๑ สิกขาบท ต้นชื่อปฐมกฐิน ความว่า จิวรภิกษุทำสำเร็จแล้ว กฐินเดาะแล้ว ปลิโพธ ๒ ขาดแล้ว ให้ภิกษุเก็บอดิเรกจิวร คือ ผ้าที่ยังไม่ได้วิกัป ยังไม่ได้อธิษฐานไว้ได้ แต่ ๑๐ วัน เป็นอย่างยิ่ง เมื่อภิกษุเก็บไว้อดิเรกจิวรนั้นให้เกิน ๑๐ วันไป จนถึงอรุณที่ ๑๑ ขึ้นมา ผ่านนั้นเป็นนิสัคคิยปาจิตตีย์ด้วย ถ้าหากผ้ายังไม่ล่วง ๑๐ วันสำคัญว่าล่วงแล้วก็ดี สงสัยอยู่ก็ดี

เป็นทุกกฏด้วยบริโภคข้อซึ่งจะไม่เป็นอาบัติ คือ ภิกษุอธิษฐานเสีย วิกัปปีเสีย สละให้ผู้อื่นเสียเป็นต้น เหล่านี้ไม่เป็นอาบัติ^{๑๑}

๑.๖.๒ พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ โอวาทคำสอนสำหรับพระภิกษุผู้บวชใหม่ สรุปได้ว่า ภิกษุที่ใช้สอยผ้าจีวรจะต้องมีความรู้สึกสำนึกอยู่ในใจ ในขณะที่รับผ้าจีวรหรือจักบริโภคผ้าจีวรก็ตามการบริโภคนี้เพียงเพื่อบำบัดอันตรายอันเกิดขึ้นแก่ร่างกาย มีความร้อนหนาวหรือการเบียดเบียนของสัตว์ เช่น ยุง เหลือบ หรือเพื่อปกปิดร่างกายส่วนที่ควรปกปิดเท่านั้น ไม่มีความมุ่งหมายเพื่อความสวยงาม โอ้อวดหรือความสบายชนิดส่งเสริมความกำหนัดเป็นต้น^{๑๒}

๑.๖.๓ แสวง อุคมศรี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์ นัยสำคัญในบทกษณีย์ ที่มีความหมายและความสำคัญทรงบัญญัติสิกขาบท แล้วอธิบายขยายความเพิ่มเติมให้เข้าใจว่า สถานที่ที่ภิกษุพักอยู่นั้นควรจะเก็บไตรจีวรไว้ตรงไหนจึงจะไม่ใช่การอยู่ปราศจากไตรจีวรจนเป็นเหตุให้ต้องอาบัติ ซึ่งจะขอนำกล่าวเป็นกรณีศึกษาไว้ในที่นี้ หมู่บ้านมีอุปจารเดียวกัน หมายถึงหมู่บ้านของตระกูลหนึ่งล้อมรั้วไว้ด้วยกัน และหมู่บ้านมีอุปจารแยกกัน หมายถึงหมู่บ้านของตระกูลหนึ่งไม่มีรั้วล้อม ภิกษุต้องอยู่ในเรือนที่ตนเก็บจีวรไว้ หรืออยู่ห่างจากที่เก็บผ้าจีวรเอาไว้ไม่ให้เกินสองศอกครึ่ง ไม่ต้องอาบัติ^{๑๓}

๑.๖.๔ จำนงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ พุทธศาสนากับสังคมและการเมือง โดยมีเนื้อหา ดังนี้ ว่าฝ้านุ่งห่มและอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างที่สุดของชีวิต ถ้าหากไม่มีปัจจัยเหล่านี้ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เรื่อง เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประกอบอาชีพโดยสุจริตและศีลธรรมในสังคม トラบใดที่ต้องการของประชาชนยังมีอยู่ ยังมีความต้องการอยู่ดีกินดีและมีชีวิตอย่างผาสุก จะให้คนมีศีลธรรมเป็นไปไม่ได้ พระพุทธเจ้าไม่ให้เทศนาสอนแก่ผู้ที่มีจิตใจฟุ้งซ่านไม่มีสมาธิ เพราะคนที่กำลังแสวงหาปัจจัยเหล่านั้นไม่มีความพอดีจึงขาดสติพร้อมทั้งขาดศีลธรรมในการประกอบอาชีพแห่งตน แต่ก็ไม่ได้ให้บริโภคปัจจัยนั้นอย่างฟุ่มเฟือย ทรงสอนให้พิจารณาก่อนบริโภค ว่าบริโภค

^{๑๑}สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริเถร ป.ช.๕), วินัยคำแปล, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชวนพิทย์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๑๒}พุทธทาสภิกขุ, โอวาทสำหรับภิกษุผู้บวชใหม่, หน้า ๘๕-๘๖.

^{๑๓}แสวง อุคมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรพงศ์พรินท์ติ้งจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๑.

นั้น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อเล่น แต่ว่าเพื่อยังชีวิตให้เป็นไปได้จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมหรือส่วนรวมต่อไปเท่านั้น^{๑๔}

ข. งานวิทยานิพนธ์

๑.๖.๑ พระครูสิริกิจจาภรณ์ ได้กล่าวไว้ในงานวิทยานิพนธ์เรื่อง โสสานิกชุดงค์ในพุทธศาสนา ศึกษาภรณ์ หลวงพ่อเกษม เขมโก เกี่ยวกับชุดงค์ ๑๑ ข้อ ที่เกี่ยวข้องกับกรนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวร โดยถือผ้าบังสุกุลจีวรอย่างเคร่งครัด สำหรับพระนักปฏิบัติ และยังคงกล่าวถึงอานิสงส์ของการปฏิบัติชุดงค์ว่าเป็นสุขให้ถ้อมักน้อยสันโดย เป็นกิจที่หาโทษมิได้เป็นต้น^{๑๕}

๑.๖.๒ พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา เนื้อหาของงานวิจัยเล่มนี้กล่าวถึง บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มเกี่ยวกับการนุ่ง และเกี่ยวกับการห่ม ตามหลักพระวินัย มีพุทธบัญญัติห้ามไม่ให้พระภิกษุสามเณร นุ่งห่มผ้าอย่างคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าบังสุกุลไม่ว่าจะอยู่ในวัดหรือนอกวัดก็ต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย เป็นปริณายก ผ้าที่ใช้สำหรับนุ่งเรียกว่าอันตราวาสก คือ สบง ผ้าที่ใช้สำหรับห่มเรียกว่า อุตตราวาสก คือ จีวร และทรงอนุญาตให้ใช้ประคตสำหรับรัดเอวไม่ให้ผ้าที่นุ่งหลุด ดังนั้นถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปบัญญัติในสิกขาบท ที่มีผู้ได้กระทำความผิดต่อพระธรรมวินัยเรียกว่า ดันบัญญัติหรือมูลบัญญัติ และอนุบัญญัติ ที่พระพุทธรองค์ทรงได้บัญญัติเพิ่มเติม เพื่อต้องการให้พระภิกษุสามเณรรู้หลักปฏิบัติข้อวัตรของพระสงฆ์ที่ได้บวชมาในพระพุทธศาสนา^{๑๖}

๑.๖.๓ พระมหาอมรวิชัย ชาครเมธี (บุตรสาร) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เนื้อหาของงานวิจัยนี้ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตความเป็นมา การศึกษา การบริหารจัดการ และเทคนิคการเผยแผ่ธรรม รวมทั้งหลักการครองชีวิตอันประเสริฐ กล่าวถึงนิสสัย ๔ ถือว่าเป็นวัตรปฏิบัติตามพระวินัยที่หลวงพ่อบุชา สุภทฺโท ท่านให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ท่านบำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะไปที่

^{๑๔}จ่านงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ พุทธศาสนากับสังคมและการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทต้นอ้อแกรมมีจำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๓.

^{๑๕}พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจโจ) “โสสานิกชุดงค์ในพุทธศาสนา, ศึกษาภรณ์ หลวงพ่อเกษม เขมโก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

^{๑๖}พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

ไหนๆ ก็ตาม เพราะท่านถือว่าการบำเพ็ญอาชีวปริสุทธิศีลแล้ว ยังเป็นการเผยแผ่พระศาสนาไปในตัวอีกด้วย^{๓๓}

๑.๖.๔ พระมหาสิริวัฒน์ อริยมณี (จันทะ) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพระพุทธศาสนา เนื้อหาในงานวิจัยเล่มนี้กล่าวถึง แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพุทธศาสนาว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต มีคุณภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่างๆ ที่ชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นแนวคิดที่มีหลักการช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืน ด้วยการรู้จักตนเอง ฟังตนเอง พอเพียง พอประมาณ ไม่โลภมาก ไม่ประมาท มีเหตุผลในการดำเนินชีวิตเป็นวิถีคิดและวิถีชีวิตที่มีสันโดษธรรมเป็นตัวกำหนดควบคุม พระภิกษุสามเณรจะต้องรู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณในการใช้ปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย^{๓๔}

๑.๖.๕ พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนา เนื้อหาของงานวิจัยนี้กล่าวถึง ทศนะเรื่องสันโดษในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท การวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสันโดษ และคุณค่าของสันโดษในทางจริยธรรม การใช้หลักธรรมเรื่องสันโดษไปใช้แก้ปัญหา ต้องเริ่มจากการพัฒนาด้านจิตใจเป็นอันดับแรก ต่อจากนั้นก็มาที่ครอบครัว หมู่บ้าน และสังคม เป็นการสร้างนิสัยของแต่ละคนให้รู้จักสันโดษ รู้หน้าที่ของตนในการแก้ปัญหา โดยหลักการของสันโดษ ๓ ประการ คือ สันโดษโดยปริมาณ โดยคุณภาพ และโดยธรรม การนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวรในทางพระพุทธศาสนาก็อาศัยหลักความสันโดษ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต พระภิกษุสามเณรจะต้องสันโดษในด้านการนุ่งห่มผ้าตามพระธรรมวินัย^{๓๕}

๑.๖.๖ พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจุโจ) ได้กล่าวเอาไว้ในงานวิทยานิพนธ์เรื่อง โสสานิกชุดงค์ในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาหลวงพ่อกษม เขมโก เกี่ยวกับชุดงค์ทั้ง ๑๓ ข้อ ที่

^{๓๓}พระมหาอมรวิชญ์ ชาตเมธี (บุตรสาร), “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๓๔}พระมหาสิริวัฒน์ อริยมณี (จันทะ), การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๓๕}พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี, การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

เกี่ยวข้องกับการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวรเป็นวัตร การถือที่วบิณฑบาตเป็นวัตร การอยู่ป่าเป็นวัตร และยังคงกล่าวถึงอานิสงส์ของการปฏิบัติตรงตัวว่ามีผลเป็นสุข ให้เลี้ยงชีวิตด้วยความบริสุทธิ์ เป็นกิจที่หาโทษมิได้ จึงถือได้ว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อประโยชน์ส่วนตนและพระธรรมวินัย และเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยาวนาน^{๒๐}

สรุปว่าเรื่องที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้ เรื่องศึกษาการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นเรื่องที่น่าสนใจและสำคัญต่อผู้วิจัย เพราะว่ายังไม่เคยมีผู้ใดได้ศึกษาวิจัยไว้ก่อน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษางานวิจัยเรื่องนี้มาก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจในการศึกษา

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาจากคัมภีร์ เอกสาร ข้อมูล ทั้งที่เป็นหนังสือ คือ พระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ งานวิจัย ตำราวิชาการ บทความต่างๆ จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ข่าวสาร ค้นหาจากอินเทอร์เน็ต รวมทั้ง CD-ROM และอื่นๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับจีวร บทบัญญัติ และการใช้จีวรที่มีลักษณะที่เกี่ยวกับจีวรในพระพุทธศาสนา

๑.๗.๒ นำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเสนอความคิดเห็นของผู้วิจัย เรียบเรียงเขียนเป็นงานวิจัย

๑.๗.๓ นำเสนองานวิจัยกับคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เพื่อเสนอต่อทางมหาวิทยาลัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบเกี่ยวกับเรื่องจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๒ ทำให้ทราบบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๓ ทำให้ทราบประโยชน์ของการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๒๐} พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจใจ), “โศสานิกธุดงค์ในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาหลวงพ่อกุญแจม เขมโก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

บทที่ ๒

จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาสาระ ของจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาททางด้านต่างๆ ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก รวมทั้งอรรถกถาหรือตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องนำมาประกอบการอธิบาย โดยได้วางรูปแบบไว้เป็น ๔ หมวด มีดังนี้ คือ (๑) ความหมายของจีวร (๒) ความเป็นมาของจีวร (๓) ประเภทของจีวร และ (๔) ลักษณะของจีวร

๒.๑ ความหมายของจีวร

คำว่า จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้นุ่งห่ม ประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐบริวารของพระภิกษุสงฆ์

คำว่า จีวร จีวรชั้นระกะ ตอนว่าด้วยจีวร ที่ชื่อว่า จีวร เพราะมีเนื้อหว่าด้วยจีวรเป็นส่วนมาก คำว่า จีวร โดยปกติหมายถึงผ้า ๓ ผืน อันตราวาสก ผ้านุ่ง อุตตราสงค์ ผ้าห่ม และสังฆาฏิ ผ้าห่มซ้อนนอก ที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ รับถวายจากคหบดีได้ แต่คำว่า จีวรในจีวรชั้นระกะนี้ หมายถึงผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจีวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ที่หมอบีวกน้อมถวายแต่พระผู้มีพระภาค ผ้าไตรจีวรที่สำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดผี ผ้าเช็ดปาก และผ้าบริวารอื่นๆ อีก

พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า (จีวร,จีวร) หรือ (จีวอน,จีวอนระ) หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา หมายถึงผ้าทั้ง ๓ อย่าง คือ ผ้าทาบ สังฆาฏิ ผ้าห่ม จีวร และผ้านุ่ง สบง^๑

---

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นาน มีนุกส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑๖.

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ มหาขันธกะ ได้แสดงความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง บรรพชาอาศัยบังสกุลจีวร เธอพึงทำอุตสาหกรรมในสิ่งนั้นตลอดชีวิต อคิเรกลก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน เช่นผ้าด้ายเกมใหม่^๒

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๒ จีวรขันธกะ ได้แสดงความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง ผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจีวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ที่หมอชิวกน้อมถวายแด่ พระผู้มีพระภาค ผ้าไตรจีวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดฝี ผ้าเช็ดปาก และผ้าบริจาร^๓

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของ ภิกษุ ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าจะเป็นผ้าพาด สังฆาฏิ ผ้าห่ม อุตตราสงค์ หรือนุ่ง อันตราสก คนไทย ส่วนมากเข้าใจว่า จีวรคือผ้าห่ม สบงคือผ้าปู และสังฆาฏิคือผ้าพาด^๔

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง บริจารของภิกษุที่เป็นของจำเป็นจะต้องมี และจัดว่าเป็นบริจารดั้งเดิม อย่างหนึ่งคือจีวร ท่าน ยังได้กล่าวอีกว่า ผู้มุ่งอุปสมบทจำเป็นจะต้องมีจีวรให้ครบจำนวนก่อน หมายถึง ไตรจีวร เป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของพระภิกษุสงฆ์^๕

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง ผ้าที่ใช้ ในสมัยครั้งพุทธกาล พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยังพระอศัปกขาให้เป็นไปด้วยจีวรสี่ผืน ด้วยพระองค์เอง แต่ทรงอนุญาตไตรจีวรแก่เราทั้งหลาย ดังนี้ จึงทรงอนุญาตสังฆาฏิสองชั้น ทรงอนุญาตจีวรนอกนี้ชั้น เดียว จริงอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ จีวรของภิกษุเหล่านั้นจักเป็นสี่ผืน ด้วยประการฉะนี้แล เพราะฉะนั้น กล่าวได้ว่า ไตรจีวร คือผ้า ๓ ผืน ได้แก่ ผ้าพาด คือ สังฆาฏิ ผ้าจีวร คือ อุตตราสงค์ ผ้าสบง คือ

^๒วิ.อ. (ไทย) ๔/๘๗/๑๗๑.

^๓วิ.ม. (ไทย) ๕/[๒๕]-[๓๐].

^๔พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

^๕สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑.

อันตราวาสก ดังที่มีปรากฏของการบรรพชาอุปสมบทในปัจจุบันนี้ ถือเป็นธงชัยหรือสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย^๖

แสวง อุคฺมศรี ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร (จีวรวรรค) คือ หมวดที่ว่าด้วยเรื่องจีวร ซึ่งประกอบด้วยผ้า ๓ ผืน ที่ภิกษุใช้นุ่งห่ม รวมเรียกชื่อว่า ผ้าไตรจีวร คือ ฟ้านุ่งหรือสบง อันตราวาสก ผ้าห่มหรือจีวร อุคฺตราสงคฺ์ และผ้าห่มซ้อนนอกหรือพาด สังฆาฎี^๗

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร เป็นชื่อเรียกผ้าที่พระสงฆ์ใช้สอย ใช้เรียกทั้งฟ้านุ่งผ้าห่ม เช่น คำว่า ไตรจีวร หมายถึง ผ้า ๓ ผืน ซึ่งมีทั้งฟ้านุ่งและผ้าห่ม จีวรเป็นเครื่องอัฐฐบริวารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในปัจจัย ๔ อย่าง ยังใช้หมายถึงเฉพาะผ้าห่มของพระสงฆ์อย่างเดียวกันก็ได้ เช่นพูดว่า “วันนี้พระคุณเจ้าห่มจีวรใหม่มาบิณฑบาตดูงามเหลือเกิน”^๘

พ.อ.ปิ่น มุกฺกนฺต์ ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร (จีวอน) หมายถึง ผ้าเหลืองที่พระภิกษุใช้ห่มคลุมตัว จีวร เรียกอีกอย่างว่า อุคฺตราสงคฺ์ มีบัญญัติเกี่ยวกับจีวรดังนี้ ชนิดผ้าให้ใช้ผ้า ๖ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือผ้าที่ทอด้วยเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ เว้นขนผมมนุษย์ และผ้าปานผ้าผสมด้วยของห้าอย่างดังกล่าว^๙

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง ผ้าที่ใช้นุ่งห่มของพระในพระพุทธศาสนาผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ ในจำนวน ๓ ผืนที่เรียกว่า ไตรจีวร คือผ้าทาบ สังฆาฎี ผ้าห่ม อุคฺตราสงคฺ์ และฟ้านุ่ง อันตราวาสก แต่ในภาษาไทย นิยมเรียกเฉพาะผ้าห่มคือ อุคฺตราสงคฺ์^{๑๐}

^๖สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (จวน อุฏฺฐายี ป.ช. ๕), ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕๒.

^๗แสวง อุคฺมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชูปรรวรงค์พริ้นท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๐.

^๘พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ช. ๕, ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด”, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๕.

^๙พ.อ.ปิ่น มุกฺกนฺต์, ประมวลศัพท์ ๖ ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สารมวลชน จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๔๗.

^{๑๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

สรุปความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐบริวารของพระภิกษุ ยังพบความหมายอีกอย่างก็คือ คำว่า ไตรจีวร ผ้าสำหรับห่มของพระภิกษุและสามเณร โดยห่มผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ในจำนวน ๓ ผืน อันได้แก่ สังฆาฏิ ผ้าทาบ อุตตราสงค์ ผ้าห่ม อันตราวาสก ฟ้านุ่งหรือสบง ในความหมายนี้มีพระอุปัชฌาย์และผู้ที่น่าบถือพระพุทธศาสนารู้จักกันดี คือ ในการบรรพชาและอุปสมบท จีวร เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของภิกษุ คนไทยส่วนมากเข้าใจว่า จีวรคือผ้าห่ม สบงคือฟ้านุ่ง และสังฆาฏิคือผ้าพาดหรือผ้าทาบ ดังนั้น จีวรเป็นปัจจัยเครื่องนุ่งห่มหรืออัฐฐบริวารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวนปัจจัย ๔ อย่าง คำว่า จีวร ยังใช้หมายถึงเฉพาะผ้าห่มของพระสงฆ์อย่างเดียวก็ได้ เช่น พุทธว่า “วันนี้พระคุณเจ้าห่มจีวรใหม่มาบิณฑบาตดูงามเหลือเกิน” จีวร คือ หมายถึงผ้าที่ใช้ในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตผ้า ๖ ชนิด และใช้ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์ทรงมอบสัญลักษณ์หรือธงชัยแก่พุทธบุตรทางพระพุทธศาสนา อีกด้วย พร้อมทั้งความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ที่มีปรากฏในชั้นอรรถกถา และที่มีปรากฏในตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก นี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเป็นลำดับขั้นตอนต่อไป

๒.๒ ความเป็นมาของจีวร

การศึกษาความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในชั้นอรรถกถา และความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอ คือ ศึกษาลงในรายละเอียดของจีวรในพระไตรปิฎก ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในสมัยครั้งพุทธกาล และเพื่อเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงหรือขยายซึ่งนำไปสู่ความเป็นมาของจีวรที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ในปัจจุบันนี้

ในการศึกษาวิจัยพบว่า ความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในสมัยครั้งพุทธกาลของพระพุทธศาสนานั้น ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่า วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุณีสงฆ์และสามเณรนั้นต้องอาศัยอัฐฐบริวาร คือ เครื่องนุ่งห่มได้แก่ จีวร ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้ารวมทั้งพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นได้ฟ้านุ่งห่มมาจากที่ใด มีรูปร่างลักษณะอย่างไร มีขนาดความยาวความกว้างอย่างไร มีการนุ่งห่มผ้าสีอะไร และพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ฟ้านุ่งห่มอะไร

ได้บ้าง ในสาระและประเด็นสำคัญดังกล่าวนี้ จากการศึกษาพุทธประวัติก็พบแต่เพียงว่า เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวช ณ ที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมาที่ พระองค์ทรงโกนผมและหนดเปลี่ยนเครื่องทรงจากเพศคฤหัสถ์มาเป็นบรรพชิต เครื่องนุ่งห่มของบรรพชิตนั้นได้แก่ ผ้ากาสาวพัสตร์ พระองค์ทรงสละการใช้ชีวิตแบบคฤหัสถ์หันมาใช้ชีวิตแบบนักบวช ในสมัยนั้นนักบวชมี ๒ กลุ่ม คือ สมณะกับพราหมณะ^{๑๑}

หลังจากนั้น เจ้าชายสิทธัตถะครั้งนั้นเป็นนักบวชแล้ว พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปศึกษากับอาจารย์ชื่อว่า อาฬารดาบส รามโคตรและอุททกดาบส รามบุตร อาจารย์ทั้ง ๒ นี้ก็เป็นนักบวชเหมือนกันแต่ไม่ทราบว่ามีการนุ่งห่มผ้าเช่นไร จากการศึกษาความเป็นมาของจีวรในสมัยตอนต้นพุทธกาลแล้ว ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานที่แสดงไว้ให้ทราบก็คือ ผ้ากาสาวพัสตร์ ซึ่งพระพุทธองค์พร้อมทั้งพระสาวกเหล่านั้นใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม คือ ในสมัยนั้นจึงมีหลักฐานดังนี้ ภิภุทั้งหลาย ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศา ดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและหนด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์^{๑๒} ภายหลังผนวชเป็นบรรพชิต กล่าวได้ว่า

เรื่องผ้านี้ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับ จีวร แต่ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ ถือเป็นหลักฐานอันหนึ่งที่เล่าเหตุการณ์ ในตอนต้นพุทธกาลว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกในยุคแรก คงใช้ผ้านุ่งห่มตามที่จะหามาได้ หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง มีคนเขาถวายบ้าง และบางทีก็เป็นผ้าห่อศพบ้าง ซึ่งเรียกว่า^{๑๓} ผ้าบังสุกุล หรือผ้าคลุกฝุ่นนั่นเอง และมีหลักฐานที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกและพระสูตรว่า สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงได้ผ้าบังสุกุล พระพุทธองค์ทรงประสงค์จะซักผ้านั้น ก็มีท้าวสักกะจอมเทพทรงขุดสระโบกขรณีถวาย และพระองค์ทรงจะตากผ้าก็มีเทวดาที่สิงสถิตที่ต้นกุ่มก็น้อมกิ่งกุ่มลงมาให้ตากผ้า ซึ่งเป็นประเพณีที่พระภิกษุถือปฏิบัติกันมากในครั้งพุทธกาลเกี่ยวกับผ้าบังสุกุลจีวร^{๑๔}

^{๑๑}พระมหาสมจินต์ สมุมาบุญโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๑๒}ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๒๓๗/๑๘๗-๑๘๘, ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๓๓๒/๒๕๔-๒๕๕.

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

^{๑๔}วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๔/๕๔-๕๖.

เมื่อพระพุทธองค์ทรงประพาศิพรหมจรรย์ให้บริสุทธิบริบูรณ์ การสังวรในพระปาติโมกข์ แม้ว่าเล็กน้อยก็ตามสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท^๕ ประกอบด้วยกายกรรมและวจีกรรมอันเป็นกุศล มีอาชีพะบริสุทธิ สมบูรณ์ด้วยศีล พร้อมทั้งคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ และเป็นผู้สันโดษเป็นศิษย์และอาจารย์ในขณะเดียวกัน หลังออกจากสำนักของอาจารย์ทั้ง ๒ ต่อมาภายหลังพระพุทธองค์ทรงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์^๖ จากการศึกษาเรื่อง “จิวร” มาถึงตรงจุดนี้เองจึงพบหลักฐานที่มีปรากฏดังนี้ คือ

ครั้งเมื่อ พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี แล้วได้เสด็จไปทางที่ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ได้นัดหมายกันและกันว่า “ท่านทั้งหลาย พระสมณโคดมนี้เป็นผู้มกมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมากกำลังเสด็จมา พวกเราไม่พึงกราบไหว้ ไม่พึงลูกรับ ไม่พึงรับบาตรและจีวรของพระองค์ แต่จะจัดอาสนะไว้ ถ้าพระองค์ปรารถนาจักประทับนั่ง”^๗ ข้อความดังกล่าวนี้มีในสมัยครั้งพุทธกาลที่มีปรากฏเป็นหลักฐานเกี่ยวกับบาตรและจีวรในพระไตรปิฎกทั้ง ๒ นี้ ได้แก่ พระวินัยและสูตรที่มีปรากฏเกี่ยวกับจิวร เพราะฉะนั้นจึงถือได้ว่ามีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน

ครั้งนั้น พระพุทธองค์ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์ แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานว่าพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสาวกนั้นได้ฝ่านุ่งห่มมาจากที่ใด มีรูปร่างลักษณะอย่างไร มีขนาดความยาวความกว้างอย่างไร และมีการนุ่งห่มผ้าสีอะไร นี้คือประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไป ภายหลังจากพระพุทธองค์ทรงพบกับภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหมดที่ทำตกากันไว้ว่าไม่พึงมีปฏิปทาต่อพระองค์ พอถึงในกาลนั้นจริงๆ ทุกท่านจึงลืมนัตถุญาที่ให้ไว้ซึ่งกันและกัน ต่างลุกขึ้นต้อนรับและได้สนทนาซึ่งกันและกันพอเข้าใจพร้อมทั้งพระองค์ทรงแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์^๘

เมื่อหนึ่งในจำนวนปัญจวัคคีย์นั้น ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน จึงกราบทูลขอบวชพระพุทธเจ้าทรงให้บวชโดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพาศิ

^๕ที.สี. (ไทย) ๘/๔๕๐/๑๕๘-๑๕๙.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐/๑๕-๑๖.

^๗วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๘-๒๐, ที.สี. (ไทย) ๘/๑๘๓/๖๑-๖๒.

^๘วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐-๒๑.

พรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”^{๑๘} ต่อจากนั้นพระองค์ทรงแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ที่เหลือ และทรงให้การอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่มีปรากฏเป็นพระภิกษุกลุ่มแรกที่ พระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทโดยพระองค์เอง เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา^{๑๙}

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทพระภิกษุกลุ่มแรก ก็มีผู้เลื่อมใสศรัทธามาก ทูลขอบรรพชาและอุปสมบท พระพุทธองค์ก็ทรงบวชให้ในขณะนั้นมีพระภิกษุสาวกจำนวน ๖๐ รูป พร้อมทั้งพระองค์ทรงส่งพระภิกษุเหล่านั้นออกไปประกาศพระศาสนา^{๒๐} สั่งสอนประชาชนมีคน เลื่อมใสแจ้งความประสงค์ที่จะบวช ในกาลครั้งนั้นจะนำคนเหล่านั้นมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ก็ลำบาก เพราะต้องใช้เวลาในการเดินทาง พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสาวกดำเนินการบวชกุลบุตรได้ วิธีการบวชนี้ คือ ไตรสรณคมน^{๒๑} และเกิดมีอาจารย์กับศิษย์ เรียกว่า อุปัชฌาย์วัตร จึงปรากฏมี หลักฐาน คือ สังฆาฏิและจีวร อย่างไรก็ตาม คำว่า จีวร นี้เกิดขึ้นในตอนมีระบบอุปัชฌาย์^{๒๒}

พร้อมทั้งเป็นกระบวนการขั้นตอนการบวช และเป็นเครื่องอัฐฐาบริหารของพระภิกษุสงฆ์ ที่จำเป็นต้องมีในการบวช จึงมีความสอดคล้องกับพระวินัยปิฎกและพระสูตรพร้อมทั้งมีเนื้อความ ปรากฏในบริวารบริโกศ^{๒๓} วินัยมุข เล่ม ๒ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับจีวรว่า ผู้มุ่งอุปสมบทจำเป็น จะต้องมียีวรให้ครบจำนวนก่อน ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า จำนวนจีวรนั้นในคราวแรก คงมีแต่ผ้า ๒ ผืน คือ ผ้านุ่งผืนหนึ่ง ผ้าห่มผืนหนึ่ง มาถึงตรงจุดนี้ผู้วิจัยจึงพอสรุปความได้ว่า หมายถึง ผ้า ๓ ผืน เรียกว่า ไตรจีวร^{๒๔} ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในตอนที่มีระบบอุปัชฌาย์อาจารย์อย่างชัดเจน

^{๑๘}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕/๒๖-๒๗.

^{๑๙}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘-๑๙/๒๕-๒๖.

^{๒๐}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐, อ้างใน พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๒๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒-๔๓.

^{๒๒}พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๒๓}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๒๔}พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๗.

เมื่อในครั้งนั้น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระอุปัชฌาย์และคณะสงฆ์บวชกุลบุตรได้ เรียกว่า^{๒๖} ญัตติจตุตถกรรม พระพุทธเจ้าก็ทรงวางข้อกำหนดไว้ว่า สำหรับผู้บรรพชาและอุปสมบทต้องมีข้อความกำหนดไว้ว่า^{๒๗} “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้ไม่มีจิวรไม่พึงให้อุปสมบท รูปใดให้อุปสมบทต้องอาบัติทุกกฏ” สำหรับพระอุปัชฌาย์ผู้ให้บวชและผู้มุ่งประสงค์จะบวช อุปสัมปทาเปกขะ ต้องมีบาตร มีจิวรและเครื่องอัฐบริขารครบ^{๒๘} ดังข้อความในคำชักชวนผู้มุ่งประสงค์จะบวชตอนหนึ่งว่า “เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปีแล้วหรือ เจ้ามีบาตรและจิวรครบแล้วหรือ” พระพุทธองค์ทรงตั้งกติกาขึ้นมา เพราะว่า มีภิกษุบางรูปเปลือยกายเดินบิณฑบาตโดยไม่มีจิวรปิดร่างกายมีความไม่ดงามเกิดขึ้น^{๒๙}

ดังนั้น จึงเป็นประเพณีและหลักประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาล และสืบเนื่องมาจนถึงในปัจจุบันนี้ พระพุทธองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีเลิศสำหรับพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้ปฏิบัติตาม พระพุทธองค์ทรงกระทำเป็นกิจวัตรประจำวันอยู่เสมอ เช่นมีข้อความว่า^{๓๐} “เวลาเช้า ภิกษุทั้งหลาย ครองอันตรวาสก ถือบาตรและจิวร เข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวรัชชา” และยังได้มีข้อความที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระวินัยพร้อมทั้งยังมีในพระสูตรตอนหนึ่งกล่าวว่า^{๓๑} “ท่านพระโคดม ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว” ตอนเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจิวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของพราหมณ์โสมทัณฑะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ผู้ติดตาม ซึ่งจะมีข้อความลักษณะดังกล่าวนี้ ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกที่มีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน

ในบทนี้ ผู้วิจัยพอสรุปความเป็นมาของจิวรได้ว่า ในสาระและประเด็นสำคัญดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพุทธประวัติก็พบแต่เพียงว่า เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวชที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมาณี เปลี่ยนเครื่องทรงจากกฤหัสถ์มาเป็นของบรรพชิตนั้นได้แก่ ผ้ากาสาวพัสตร์ พระองค์ทรงหันมาใช้ชีวิตนักบวช ในสมัยนั้น นักบวชมี ๒ กลุ่ม คือ สมณะกับพราหมณะ พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปศึกษากับอาจารย์ทั้ง ๒ นี้ก็เป็นนักบวชเหมือนกันแต่ไม่ทราบว่ามีกรนุ่งห่มผ้าเช่นไร จากการศึกษาความเป็นมาของจิวรในสมัยตอนต้นพุทธกาลเรื่องจิวรยังไม่ชัดเจน พระพุทธเจ้าและพระสาวกในยุค

^{๒๖}วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๕-๓๐/๕๗-๕๕.

^{๒๗}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๘/๑๘๒-๑๘๔.

^{๒๘}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๔/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๘/๑๘๒-๑๘๔.

^{๒๙}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๘/๑๘๒-๑๘๓.

^{๓๐}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๖/๘-๕.

^{๓๑}ที.สี. (ไทย) ๕/๒๕๗/๑๐๕.

แรกๆ คงใช้ฝ้านุ่งผ้าห่มตามที่จะหามาได้ หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง มีคนเขาถวายบ้าง และเก็บเอาจากผ้าห่อศพบ้าง เรียกว่า ฝ้ายบังสุกุล ที่มีหลักฐานปรากฏในพระวินัยและพระสูตร

เมื่อพระพุทธองค์ทรงประพาศิพรมจรีย์ให้บริสุทธิบริบูรณ์โดยพระองค์เองก็ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากนั้นก็ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์ จึงมีปรากฏเรื่องบาตรและจีวรเป็นครั้งแรก ครั้งที่สองนี้พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสาวกที่ออกไปประกาศพระศาสนาบวชกุลบุตรได้ เกิดมีอาจารย์กับศิษย์ เรียกว่า อุปัชฌายวัตร จึงปรากฏมีหลักฐานคือ สังฆาฏิและจีวร และในครั้งที่สามนี้พระพุทธองค์ทรงกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาห้ามผู้บวชจะบวชต้องมีอัฐฐบริวารให้ครบจึงจะบวชได้ ในตรงจุดนี้เองจึงเกิดเรื่องจีวรที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับผ้า ๓ ผืน เรียกว่า ไตรจีวร ได้แก่ ฝ้ายทาบ คือ สังฆาฏิ ฝ้ายห่ม คือ อุตตราสงค์ และฝ้านุ่งหรือสบง คือ อันตราวาสก ที่มีปรากฏเป็นเครื่องนุ่งห่มหรืออัฐฐบริวารของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยพุทธกาลและสืบมาจนถึงในปัจจุบันนี้

๒.๓ ประเภทของจีวร

การศึกษาประเภทของจีวรในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่า ถือเป็นปัจจัยเครื่องอัฐฐบริวารหรือเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุและสามเณรขึ้นอยู่กับการใช้สอยจีวร เพราะว่ามีคามจำเป็นที่ต้องใช้เป็นฝ้านุ่งห่มเป็นกิจวัตรประจำวัน พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงอนุญาตและไม่ทรงอนุญาตตามที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

ในการศึกษาวิจัยพบว่า ดังที่มีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎก ในอรรถกถา และในคำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ นั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอตามประเภทของจีวร ในฐานะเป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิต ตามเหตุปัจจัยต่างยุคต่างสมัยพอจะจำแนกประเภทของจีวรได้ดังนี้ คือ มีอยู่ ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) ประเภทตามความสำคัญ (๒) ประเภทของประการที่ได้มา และ (๓) ประเภทตามจำนวนผ้า ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

๒.๓.๑ ประเภทตามความสำคัญ

จากการศึกษาประเภทตามความสำคัญ ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก การได้มาซึ่งจีวรของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลนั้นค่อนข้างยากลำบากในการจะหาฝ้ายมาทำเป็นจีวรที่มีข้อความในพระวินัยที่แสดงเอาไว้ให้เห็นเด่นชัดว่า การได้มาของฝ้านุ่งห่มแต่ละผืนนั้นยากลำบากมาก พระภิกษุสงฆ์ต้องอาศัยความอดทนมีอุตสาหะ และประกอบกับกาลเวลาที่ทรงบัญญัติเอาไว้

จากการแสวงหาผ้าเพื่อมาทำเป็นจีวรนั้น การได้มาต้องเป็นไปตามครรลองคลองธรรม ประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น การได้ผ้ามาโดยชอบธรรมบ้าง มีผู้ถวายผ้ามาบ้าง หาตามป่าเขา ลำเนาไพรบ้าง ตามถนนหนทางบ้าง และตามกองอยากเขื่อที่เขาทิ้งไว้บ้าง เพื่อนำมาทำเป็นจีวรใช้ในการนุ่งห่ม ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกจำแนกประเภทได้ มีอยู่ ๗ อย่าง ได้แก่ (๑) ประเภทของไตรจีวร (๒) ประเภทของอติเรกจีวร (๓) ประเภทของผ้าอาบน้ำฝน (๔) ประเภทของผ้าปูนั่ง (๕) ประเภทของผ้าปูนอน (๖) ประเภทของผ้าปิดฝี (๗) ประเภทของผ้าเช็ดปาก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๓.๑.๑ ประเภทของไตรจีวร

จากการศึกษาประเภทของไตรจีวร ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก ถือเป็นเครื่องอัฐฐบริวารอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ เพราะฉะนั้นเรียกได้ว่า ปัจจัยสี่ ที่พระภิกษุสงฆ์จะขาดเสียมิได้ ดังที่มีปรากฏความว่า “จีวร” โดยปกติหมายถึงผ้า ๓ ผืน ได้แก่ ไตรจีวร คือ อันตราวาสก ฝ้านุ่งหรือสบง อุตตราสงค์ ฝ้าห่มหรือจีวร และสังฆาฏิ ฝ้าห่มซ้อนนอกหรือฝ้าพาด^{๒๒}

ในสมัยนั้น มีเหตุการณ์เกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ ดังที่มีปรากฏความว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ พระพุทธองค์ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราเดินทางไกลระหว่างกรุงราชคฤห์กับกรุงเวสาลี ในขณะที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จจาริกอยู่นั้นได้เห็นพระภิกษุทั้งหลายพากันได้จัดเตรียมอัฐฐบริวารเหล่านั้น บ้างก็หอบผ้าพะรุงพะรัง บ้างก็ทูนห่อผ้าที่พับคั่งฟูกไว้บนศีรษะ บ้างก็แบกขึ้นบ่า และบ้างก็กระเดียดไว้ที่สะเอวเดินมาครั้นเห็นแล้ว พระพุทธองค์ทรงดำริดังนี้ว่า “โมฆบุรุษเหล่านี้หมกมุ่นเพื่อความมักมากในจีวรเหลือเกิน อย่างกระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดคกฏเกณฑ์ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย” พระพุทธองค์เมื่อทรงดำริเสร็จแล้วก็ได้เสด็จจาริกไปโดยลำดับจนถึงกรุงเวสาลี^{๒๓}

สมัยนั้นครั้นเมื่อ พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ที่โคตมกเจดีย์^{๒๔} เป็นเวลายามค่ำคืนที่หนาวเหน็บในฤดูหนาวอยู่ในช่วงเดือน ๓ เดือน ๔ พระผู้มีพระภาคทรงห่มจีวรผืนเดียวประทับนั่งอยู่กลางแจ้งตลอดราตรีขณะที่น้ำค้างตกแต่ไม่ทรงหนาว ครั้นเมื่อปฐมยามผ่านไปทรงรู้สึกหนาว ทรงห่ม

^{๒๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/[๒๕].

^{๒๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๕.

^{๒๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๕.

จีวรผืนที่ ๒^๕ จึงไม่ทรงหนาว เมื่อมีขมิบยามผ่านไป ทรงรู้สึกหนาว ทรงห่มจีวรผืนที่ ๓ จึงไม่ทรงหนาว และเมื่อปัจฉิมยามผ่านไปจนถึงยามรุ่งอรุณแห่งราตรี ทรงรู้สึกหนาว ทรงห่มจีวรผืนที่ ๔ จึงไม่ทรงหนาว พระพุทธองค์ทรงดำริว่า “กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคนมีปกติหนาว กลัวความหนาว อาจครองชีพอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน อย่างกระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราควรอนุญาตผ้า ๓ ผืน ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร^๖” คือ สังฆาฏิ ผ้าพาด สองชั้น อุตตราสงค์ ผ้าห่ม ชั้นเดียว อันตราสก ผ้าถุง ชั้นเดียว^๗

ดังความว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ภิกษุใช้จีวร ๓ ผืนก็พอจะอยู่ได้ หมายถึง^๘ ไตรจีวร ได้แก่ ผ้าทาบหรือผ้าพาด สังฆาฏิ ผ้าห่มหรือจีวร อุตตราสงค์ และผ้าถุงหรือสบง อันตราสก ดังที่มีปรากฏความหมายในพุทธบัญญัติ ๒๒๗ ที่ได้กล่าวเอาไว้ว่า จีวร หมายถึงผ้าสำหรับนุ่งคือ สบง เรียกว่า อันตราสก ผ้าสำหรับห่มคือ จีวร เรียกว่า อุตตราสงค์ และชุดท้ายได้แก่ผ้าห่มซ้อนนอก หรือผ้าทาบ เรียกว่า สังฆาฏิ ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า ไตรจีวร ความหมายนี้ที่มีปรากฏซึ่งมีความสอดคล้องกันกับในพระวินัยปิฎก และนักวิชาการทั้งหลายเหล่านั้น เช่น ได้กล่าวเอาไว้ว่า ไตรจีวร หมายถึงรวมเรียก เป็นอัฐฐบริวารที่มีผ้าอยู่ ๓ ผืนด้วยกัน ดังนั้นไตรจีวร หรือ จีวร^๙ หมายถึงเอาผ้าทั้ง ๓ ผืน และพร้อมทั้งในหนังสือพระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา ที่มีปรากฏความว่า^{๑๐} พระอานนท์ ถวายจีวรที่ตัดแต่งสำเร็จแล้ว ให้พระพุทธเจ้าทรงทอดพระเนตร พระพุทธองค์ทรงพอพระทัยและได้อนุญาตให้ใช้ผ้า ๓ ผืน เรียกว่า ไตรจีวร ได้แก่ ผ้าสังฆาฏีสองชั้น ๑ จีวร ๑ สบง ๑ ทั้งนี้ก็เพื่อให้พระภิกษุใช้สอยสำหรับป้องกันความหนาว พระพุทธองค์ทรงรับสั่งว่า พระภิกษุไม่พึงมีจีวรมากกว่านี้ ถ้ารูปใดมีมากกว่านี้ พึงปรับ

^๕พระมหาสมณจันต์ สมุมาปญโญ, *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๑๑-๑๒.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๕.

^๗วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๖.

^๘สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *วินัยมุข เล่ม ๒*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒.

^๙พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กุลยาณธโม), *พุทธบัญญัติ ๒๒๗*, (กรุงเทพมหานคร : มหาลุภาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐.

^{๑๐}สุริย์ มีผลกิจ - วิเชียร มีผลกิจ, *พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมฟอร์ม, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘.

อาบัติตามกรรมวินัย ดังที่มีปรากฏความเป็นหลักฐานในการถือปฏิบัติกันมาในสมัยครั้งพุทธกาลและสืบมาในปัจจุบัน

๒.๓.๑.๒ ประเภทของอติเรกจิวร

จากการศึกษาประเภทของอติเรกจิวร ที่มีปรากฏตามความในพระไตรปิฎก เป็นจิวรที่เกินไปหนึ่งผืน จากไตรจิวร หมายถึง^{๔๑} จิวรผืนที่ ๔ ซึ่งเกินจากที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติกำหนดเอาไว้ว่ามีผ้า ๓ ผืน ดังปรากฏความว่า^{๔๒} “พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยังพระอัครภาพให้เป็นไป ด้วยจิวรสี่ผืน ด้วยพระองค์เอง แต่ทรงอนุญาตไตรจิวรแก่เราทั้งหลาย” ดังนี้ พระพุทธรองค์ทรงอนุญาตสงฆาภิสองชั้น ทรงอนุญาตจิวรนอกนี้ชั้นเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ จิวรของภิกษุเหล่านั้นจักเป็นสี่ผืน ด้วยประการฉะนี้แล

ในสมัยต่อมา พระพุทธรเจ้าทรงวางกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องจิวร เพราะมีพระภิกษุสงฆ์ผู้มักน้อยสันโดษโดยดำหนิในการใช้สอยจิวร ดังปรากฏความเรื่องพระฉัพพัคคีย์ทรงอติเรกจิวรและใช้สอยจิวรกันอย่างฟุ่มเฟือย จึงมีข้อความปรากฏดังนี้ สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบ^{๔๓} “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไตรจิวรแล้ว” จึงใช้ไตรจิวรชุดหนึ่งเข้าบ้าน ใช้ไตรจิวรอีกชุดหนึ่งอยู่ในอาราม ใช้ไตรจิวรอีกชุดหนึ่งลงสรง (อาบ) น้ำ บรรดาภิกษุผู้มักน้อยสันโดษโดยดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า^{๔๔} “โณ พวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงทรงอติเรกจิวรเล่า” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ดังความที่ว่า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมิกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจิวร ภิกษุใดทรง ต้องปรับอาบัติตามกรรม” เพราะละเมิดพระวินัย^{๔๕}

สมัยนั้น อติเรกจิวรเกิดขึ้นแก่ท่านพระอานนท์^{๔๖} ท่านพระอานนท์ต้องการจะถวายอติเรกจิวรนั้นแก่ท่านพระสารีบุตร แต่ท่านพระสารีบุตรอยู่เมืองสาเกต ที่นั่นท่านพระอานนท์ ได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจิวร ก็อติเรกจิวรนี้เกิดขึ้นแก่

^{๔๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๕-๒๑๖.

^{๔๒}สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (จวน อุฏฐายี ป.ช. ๕), คติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕๒.

^{๔๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๔๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๔๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๔๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

เรา เราต้องการจะถวายท่านพระสารีบุตร แต่ท่านอยู่ที่เมืองสาเกต เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ”^{๔๗} ดังที่มีปรากฏความว่า ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์จึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “อานนท์ อิกนานเพียงไร สารีบุตรจะกลับมา” ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “อีก ๕ วัน หรือ ๑๐ วัน จึงจะกลับมาพระพุทธเจ้าข้า” ในกาลต่อมา ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมิกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทรงอดิเรกจิรวไว้ได้ ๑๐ วัน เป็นอย่างมาก”^{๔๘} และมีเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องเกี่ยวกับพระภิกษุในเรื่องเดียวกันนี้ว่า

สมัยนั้นต่อมา อติเรกจิรวเกิดขึ้นแก่พวกภิกษุ ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “พวกเราจะพึงปฏิบัติในอดิเรกจิรวอย่างไร” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้วิกัปอติเรกจิรว”^{๔๙} ดังปรากฏความในวินัยมุขเล่ม ๒ ว่า เดิมที มีพระพุทธประสงค์จะให้มิเฉพาะไตรจิรวสำหรับเดี่ยว จึงตั้งสิกขาบทห้ามไม่ให้ใช้อติเรกจิรว ภายหลังทรงผ่อนผันให้ใช้ได้เพียง ๑๐ วัน เกินจากนั้นมิได้ ทรงอนุญาตให้วิกัปไว้ คือทำให้เป็นของ ๒ เจ้าของ อาศัยใช้ได้ด้วยตั้งไว้เป็นของกลางดังนี้ เป็นต้น^{๕๐} และมีความหมายสัมพันธ์กันกับในบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ว่า

ดังปรากฏความในบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๕ ว่า ในธรรมเนียมสงฆ์ คำว่า^{๕๑} “อติเรกจิรว” แปลได้ความว่า จิรวที่เกินไปหนึ่งฝืน หมายถึง จิรวฝืนที่ ๔ ซึ่งเกินจากที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ ๓ ฝืนนี้ ได้แก่ สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ต่อมาได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นเกี่ยวกับ คือพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไตรจิรว เกิดความมักมากก็เลยเก็บไตรจิรวกันเอาไว้ใช้สอยคนละ ๓ ชุด ชุดหนึ่งสำหรับห่มเข้าบ้าน ชุดหนึ่งสำหรับห่มในวัด และชุดหนึ่งสำหรับห่มอาบ (สรง) น้ำ พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ ได้ทรงตำหนิ เพราะมีกฎเกณฑ์ไว้แล้วว่า พระภิกษุสงฆ์มีไตรจิรวได้เพียงชุดเดียวเท่านั้น ถ้า

^{๔๗}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๔๘}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๔๙}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๕๐}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๕๑}พระมหาสมณินต์ สมมาปญโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

หากมีเกินจากนี้ไปแม้เพียงผืนเดียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์ หรือ อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ และถ้าหากจะมีไว้ครอบรอบก็มีไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน พ้นจากเวลาที่กำหนดนั้นไปต้องวิภังค์ กล่าวคือ ให้ทำเป็นของ ๒ เจ้าของ ตัวอย่างเช่น พระภิกษุแดง เป็นเจ้าของอติเรกจีวร ต้องมอบให้ พระภิกษುದำ ให้เก็บไว้ เมื่อต้องการจะใช้สอยจีวรต้องบอกพระภิกษುದำให้รับรู้และมีความยินยอมให้ใช้สอยด้วย ดังนั้นซึ่งเป็น ประเพณีที่ถือปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์โดยทั่วไปตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเรื่อยมาจนถึงในปัจจุบันนี้

๒.๓.๑.๓ ประเภทของผ้าอาบน้ำฝน

จากการศึกษาประเภทของผ้าอาบน้ำฝน ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อพระภิกษุสงฆ์เช่นกัน ทั้งนี้ก็เพราะว่า ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก หมวดจีวร ชนธกะ ว่าด้วยจีวร ปรากฏความว่า คำว่า^{๕๒} “จีวร” หมายถึงผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจีวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชวที่หมอบีชีวน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาค ได้แก่ ผ้าไตรจีวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ อีก คือ ผ้าอาบน้ำฝน มีเหตุการณ์เกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ในครั้งพุทธกาล ดังปรากฏความในพระวินัยปิฎกว่า ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ กรุงพาราณสีตามพระอชยาศัย กาลต่อมา พระพุทธองค์เสด็จจาริกไปทางกรุงสาวัตถี ได้เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงสาวัตถีแล้ว พระผู้มีพระภาคประทับ^{๕๓} ณ พระเชตะวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในกรุงสาวัตถีนั้น

ครั้งนั้น มีอุบาสิกาชื่อว่า นางวิสาขามีการมาตา ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระเชตะวัน ดังนั้นนางวิสาขาจึงได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อถึงแล้วได้ถวายอภิวัตและนั่งอยู่ ณ ที่อันสมควร พระผู้มีพระภาคทรงแสดงด้วยธรรมมิกถาแก่นางวิสาขา เมื่อนางวิสาขารับฟังธรรมมิกถาเสร็จแล้ว ชวนให้หายมารับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่ล้ากล้า ปลอดชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมิกถา ในลำดับนั้น นางวิสาขาได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของหม่อมฉัน เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”^{๕๔}

กาลต่อมา เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยคุณิภาพ หลังจากนางวิสาขากลับไปแล้ว ได้มีเหตุการณ์ครั้งผ่านราตรีนั้น มีเมฆฝนใหญ่ตั้งเค้าขึ้นในทวีปทั้ง ๔ ได้แก่^{๕๕} (๑) ชมพูทวีป (๒) อมรโคยานทวีป (๓) อุตตรกุรุทวีป และ (๔) ปุพพิเทหทวีป ฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก ครั้งนั้นในกาลต่อมา พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฝนตกในเขตวันฉัตรใด ตกใน

^{๕๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/[๒๕]-[๓๐].

^{๕๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๘.

^{๕๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๕.

^{๕๕}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๑/๓๐๕-๓๐๘.

ทวีปทั้ง ๔ ก็ฉนั้น พวกเธอจงสรองสนานกายด้วยน้ำฝนเถิดนี้เป็นเมฆฝนใหญ่ครั้งสุดท้ายที่ตั้งเค้าขึ้น ตกพร้อมกันในทวีปทั้ง ๔”^{๕๖} ฤกษ์เหล่านั้นถูรับสนองพระพุทธคำรัสแล้ว พวกเอาจิวรวางไว้ และสรองสนานกาย (อาบ) ด้วยน้ำฝนนั้น ดังที่มีปรากฏความว่า นางวิสาขาสั่งให้คนเตรียมของเคี้ยวของฉัน อันประณีตแล้วสั่งสาวใช้ว่า เธอจงไปสู่อารามแล้วบอกภักตกาลว่า ถึงเวลาแล้ว ภักตอาหารเสร็จแล้ว เมื่อสาวใช้รับคำแล้วได้ไปสู่อารามเพื่อต้องการบอกภักตกาลตามคำสั่ง พอไปถึงอารามเห็นพวกภิกษุ กำลังสรองสนานกายด้วยน้ำฝน โดยไม่มีผ้า^{๕๗} จิวร สบง และผ้าอาบน้ำฝนปกปิดร่างกายเลยมีแต่ตัวเปล่าๆ ดังนั้นสาวใช้คิดว่าไม่มีภิกษุอยู่ในอาราม มีแต่พวกอาชีวก (นักบวชเปลือย) กำลังสนานกายด้วยน้ำฝน เกิดเหตุการณ์ครั้งที่ ๑ เธอคิดเช่นนั้นจึงได้กลับไปรายงานแก่นางวิสาขาให้ทราบ

ลำดับนั้น นางวิสาขามิคารมาตาผู้เป็นบัณฑิต เฉลียวฉลาด มีปัญญา ได้มีความคิดดังนี้ว่า พระคุณเจ้าจงเอาจิวรวางไว้สรองสนานกายด้วยน้ำฝนเป็นแน่แท้ นางวิสาขาสั่งสาวใช้ให้ไปสู่อารามอีกครั้ง เกิดเหตุการณ์ครั้งที่ ๒ ฤกษ์เหล่านั้นเมื่อชำระร่างกายจนหนาวแล้วนุ่งผ้าเรียบร้อย ต่างถือจิวรเข้าไปสู่ที่อยู่ตามเดิม เมื่อสาวใช้ได้ไปสู่อารามอีกครั้งก็ปรากฏเช่นเดียวกับครั้งแรก ไม่มีภิกษุในอาราม มีแต่อารามว่างเปล่า จึงกลับไปรายงานเป็นครั้งที่สอง และเกิดเหตุการณ์ครั้งที่ ๓ ดังปรากฏความว่า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า^{๕๘} “พวกเธอจงเตรียมบาตรและจิวร ถึงเวลาภักตอาหารแล้ว” ฤกษ์เหล่านั้นถูรับสนองพระพุทธคำรัสแล้ว ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจิวร เสด็จหายไปในวันพระเชตะวัน มาปรากฏที่ซุ้มประตูบ้านของนางวิสาขา เปรียบเหมือนคนมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ประทับนั่งบนพระพุทธอาสน์ที่ปูเตรียมไว้พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ดังนั้นนางวิสาขาต่างกล่าวว่า น่าอัศจรรย์จริง ผู้เจริญทั้งหลาย ไม่เคยปรากฏ ผู้เจริญทั้งหลาย พระตาคตทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีอนุภาพมาก เมื่อห้วงน้ำไหลนองไปแค่เข้าบ้าง เมื่อห้วงน้ำไหลนองไปแค่สะเอวบ้าง แม้แต่เท้าหรือจิวรของภิกษุสักรูปเดียวก็ไม่เปียกน้ำเลย เกิดเพราะเหตุที่มีเมฆฝนใหญ่ตั้งเค้าขึ้นและได้ตกอย่างหนักในทวีปทั้ง ๔ จึงได้มีเรื่องที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก

ลำดับนั้น ในกาลต่อมานางวิสาขาจึงได้ถวายภักตอาหารและของเคี้ยวของฉันอันประณีตด้วยมือของตนเอง ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ผู้ติดตาม กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว นางวิสาขานั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่อันสมควร ได้กราบทูลว่า^{๕๙} “หม่อมฉันทูลขอพร ๘

^{๕๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๘-๒๑๙.

^{๕๗}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๘-๒๒๐.

^{๕๘}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐/๒๒๐-๒๒๑.

^{๕๙}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐/๒๒๐-๒๒๑.

ประการ พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า จงพุดมาเถิด วิสาขา เพราะฉะนั้นได้เกิดเหตุการณ์ ในครั้งนั้นเกี่ยวกับ เรื่องนางวิสาขาขอพรเพื่อถวายผ้าอาบน้ำฝน ซึ่งเป็นพรข้อที่ ๑ ดังความว่า หม่อมฉันประสงค์จะถวายผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน) แก่พระสงฆ์และถวายผ้าอาบน้ำแก่ภิกษุณีสงฆ์จนตลอดชีวิต ครั้งนั้น^{๖๐} พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าวัสสิกสาฎก ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระวินัยปิฎกเกี่ยวกับผ้าอาบน้ำฝนจึงได้เกิดขึ้นในครั้งนั้นและสืบมาจนถึงในปัจจุบัน

เมื่อในครั้งนั้น ยังมีปรากฏความในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ส่วนผ้าถุงผ้าห่มอย่างอื่น ได้แก่ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปาวาร ผ้าโกเชาว์ ที่ขนไม่รุงรัง หามีการะนูให้ตัดจุกไตรจีวรไม่ จากเนื้อความที่มีปรากฏถือได้ว่าเป็นหลักฐานที่ได้แสดงเอาไว้ให้รู้ว่า ผ้าอาบน้ำฝน มีความสำคัญเช่นเดียวกับจีวรและผ้าอย่างอื่น ในฐานะที่เป็นบริวารบริโภค พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ได้ชั่วคราว ผ้าอาบน้ำฝนนั้นมีจำกัดประมาณยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบ ครึ่งแห่งคืบสุด และให้มีได้ผืนเดียวชั่วฤดูฝน พ้นจากนั้นต้องเลิกใช้ เนื้อความนี้มีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎก แต่ในพระไตรปิฎกไม่มีปรากฏความว่า ให้มีได้ผืนเดียวชั่วฤดูฝน พ้นจากนั้นต้องเลิกใช้ จึงมีความแตกต่างกันดังนี้^{๖๑}

๒.๓.๑.๔ ประเภทของผ้าปูนั้ง

จากการศึกษาประเภทของผ้าปูนั้ง ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก และตำราทางวิชาการที่มีปรากฏความเกี่ยวกับเรื่องผ้าปูนั้งหรือฝารองนั่ง ซึ่งมีความสำคัญต่อพระภิกษุสงฆ์และมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับในการใช้สอยผ้าปูนั้งที่มีความสำคัญพอพอกับจีวรหรืออัฐฐบริวารอย่างอื่น ซึ่งเป็นผ้าที่ต้องใช้สอยเป็นกิจวัตรประจำวัน พร้อมทั้งมีความจำเป็นในการจัดงานทางด้านศาสนพิธีต่างๆ ที่มีปรากฏให้เห็น ได้แก่ งานมงคล และอวมงคล ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกในสมัยครั้งพุทธกาลและมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบันของงานพิธีการต่างๆ เกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนา

ดังจะเห็นได้ว่าครั้งนั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังกรุงเวสาลีเพื่อบิณฑบาต เมื่อเสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว รับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า “อานนท์ เธอจง ถือบานิสีทนะ (ฝารองนั่ง) เราจะเข้าไปพักกลางวันที่บ้านวาเลเจติย์” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ถือบานิสีทนะตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์ ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังป่าวาเลเจติย์ ประทับนั่งบน

^{๖๐}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๒/๒๒๕.

^{๖๑}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๘-๒๒.

พุทธอาสน์ที่ท่านพระอานนท์ปูลาดถวาย ท่านพระอานนท์ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร และยังมีปรากฏเนื้อความเช่นนี้อีกหลายแห่ง เช่น ในพระวินัย ดังความว่า^{๖๒}

ดังที่มีปรากฏสมัยนั้น^{๖๓} ภิกษุทั้งหลายฉันอาหารอันประณีต จำวัด (นอน) หลับขาดสติสัมปชัญญะ จึงได้เกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น เมื่อภิกษุเหล่านั้นได้จำวัดหลับสนิทได้มีน้ำอสุจิเคลื่อนไหลออกมาเพราะความฝัน จึงทำให้เสนาสนะ เปรอะเปื้อนไปด้วยน้ำอสุจิ ในเหตุการณ์ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีท่านพระอานนท์ตามเสด็จ ได้เสด็จจาริกไปตามเสนาสนะนั้น ทอดพระเนตรเห็นเสนาสนะเปรอะเปื้อนไปด้วยน้ำอสุจิ พระพุทธองค์จึงตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า “อานนท์ เสนาสนะนั้นเปรอะเปื้อนอะไร” ดังที่มีความว่า ท่านพระอานนท์กราบทูล พระผู้มีพระภาคด้วยเหตุนี้ “เวลานี้ภิกษุฉันอาหารอย่างดี จำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ เมื่อพวกภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ น้ำอสุจิออกมาเพราะความฝัน เสนาสนะนี้จึงเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ พระพุทธเจ้าข้า” ในกาลต่อมา พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อย่างนั้นแหละ อานนท์ อย่างนั้นแหละ อานนท์ พระพุทธองค์ทรงตรัสซ้ำๆ ถ้อยคำเดิมๆ เพื่อต้องการให้พระอานนท์ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับผู้ขาดสติสัมปชัญญะ และผู้ไม่ขาดสติสัมปชัญญะ ดังที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น เพราะเมื่อพวกภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ น้ำอสุจิออกมาเพราะความฝัน ถ้ามีสติสัมปชัญญะ ย่อมไม่ออก อานนท์^{๖๔}

ลำดับต่อมา ดังที่มีความว่า^{๖๕} พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย วันนี้ เรามีอานนท์เดินตามหลัง เทียบจาริกไปตามเสนาสนะได้เห็นเสนาสนะเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิจึงถามอานนท์ว่า อานนท์ เสนาสนะนั้นเปรอะเปื้อนอะไร อานนท์ตอบว่า เวลานี้ ภิกษุฉันอาหารอย่างดี จำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ น้ำอสุจิออกมาเพราะความฝัน จึงทำให้เสนาสนะนั้นเปรอะเปื้อนไปด้วยน้ำอสุจิ เรากล่าวรับรองว่า อย่างนั้นแหละ อานนท์ อย่างนั้นแหละ อานนท์ เพราะภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ ถ้าผู้ใดมีสติสัมปชัญญะ ย่อมไม่เกิดขึ้น พระพุทธองค์ทรงตรัสต่ออีกว่า อานนท์ น้ำอสุจิแม้ของปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนัดในกามย่อมไม่ออกมา อานนท์ ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะออกมา

^{๖๒}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๖/๑๑๒.

^{๖๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๓/๒๒๕-๒๒๖.

^{๖๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๒/๒๒๖.

^{๖๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๓/๒๒๕-๒๒๖.

ลำดับนั้น ที่มีปรากฏความว่า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ภิภษุทั้งหลาย ภิภษุที่จำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ พระพุทธองค์ทรงชี้โทษของการนอนหลับขาดสติสัมปชัญญะ มีโทษ ๕ อย่าง คือ

๑. หลับเป็นทุกข์	๒. ตื่นเป็นทุกข์
๓. เห็นความฝันเลวทราม	๔. เทวดาไม่รักษา
๕. น้ำอสุจิเคลื่อน ^{๖๖}	

ในกาลต่อมา พระพุทธองค์ทรงแสดงอานิสงส์ของการนอนหลับไม่ขาดสติสัมปชัญญะ ภิภษุที่มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีอานิสงส์ ๕ อย่าง คือ

๑. หลับเป็นสุข	๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่เห็นความฝันเลวทราม	๔. เทวดารักษา
๕. น้ำอสุจิไม่เคลื่อน ^{๖๗}	

ดังความว่า ภิภษุทั้งหลาย เรานุญาตฝ้ารองนั่งเพื่อรักษากาย รักษาจิรวร และรักษาเสนาสนะ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยครั้งพุทธกาล ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระวินัยปิฎก แต่ยังมีปรากฏความในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ยังมีผ้าที่ไม่ได้ใช้ขึงห่มทรงอนุญาตให้มีไว้สำหรับตัวได้ คือผ้าปูนั่ง หรือเรียกว่า^{๖๘} นิสิตินะ จึงมีความสำคัญและสืบเนื่องมาถึงในปัจจุบันนี้ ยังได้กล่าวเอาไว้ต่อไปอีกว่า ในที่นี้ ควรกล่าวถึงผ้านิสิตินะให้พิสดารอีกสักหน่อย ซึ่งในวินัยมุขกล่าวเอาไว้ว่า เป็นบริวารไม่สำคัญก็จริง แต่ความเข้าใจของพระเถระทั้งหลายแย้งกัน ดังที่มีปรากฏความ^{๖๙} ผ้านิสิตินะนั้น มีจำกัดประมาณยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่ง ชายคืบ ๑ ชายนั้นต่อทางด้านไหน เป็นปัญหาที่เถียงกันอยู่ ในอรรถกถาสอนให้ตัดในที่สุดข้างหนึ่ง ๒ รอยเป็น ๓ แฉก เรียกว่ามีชาย ดังที่มีแบบอยู่ ๓ อย่าง คือ

ก. ตัวอย่างที่ ๑ มีชายยาวคืบครึ่ง กว้างคืบ ๑ ตัดเป็น ๓ ขนาดเท่ากัน ทางด้านกว้างๆ ชายละ ๖ นิ้ว ต่อชายเข้าแล้ว เป็นผ้านิสิตินะยาว ๓ คืบ กว้างคืบครึ่งดังนี้

ข. ตัวอย่างที่ ๒ ชายยาว ๒ คืบ กว้าง ๑ คืบ ตัดเป็น ๓ ชายใหญ่กว้าง ๖ นิ้ว ชายเล็กกว้าง ๓ นิ้ว ยาวเท่ากัน ต่อชายเข้าแล้ว เป็นผ้านิสิตินะยาว ๒ คืบ ๖ นิ้ว กว้าง ๒ คืบถ้วนดังนี้

^{๖๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๓/๒๒๖-๒๒๗.

^{๖๗}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๓/๒๒๗.

^{๖๘}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒-๒๔.

^{๖๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔-๒๕.

ก. ตัวอย่างที่ ๓ ยังมีทางทำใช้ชายเพียงกึ่งหนึ่งจตุรัส แต่ให้สำเร็จประโยชน์คือนั่งพอดีก็ได้ เอาชายกึ่งหนึ่งจตุรัสนั้น ตัดกลางให้เป็น ๒ ชายเท่ากัน ชายหนึ่งๆ ยาวคือ ๑ กว้าง ๖ นิ้ว เอาชายหนึ่งตัดกลางให้เป็นให้เป็น ๒ ชายเท่ากันอีก ชายหนึ่งๆ เป็น ๖ นิ้วจตุรัส เอาเปลาะเข้ากับด้านสกัดของชายใหญ่ด้านละชาย เป็นชายเดี่ยว ยาว ๒ คืบถ้วน กว้าง ๖ นิ้ว เอาเปลาะเข้ากับตัวนิสีทนะทางด้านยาว เมื่อต่อชายเข้าแล้ว ผ้านิสีทนะนั้นเป็น ๒ กีบจตุรัส ใช้ปูนั่งสำเร็จประโยชน์สมกับทรงพระอนุญาต จำเป็นต้องตัดตามอรรถกถาณั้ย เนื้อผ้าที่เป็นชายน้อยกว่า ๒ แบบข้างต้น และผ้าที่เพิ่มขึ้นเรียกว่าชายนั้น เห็นจะหมายความว่า เมื่อนั่งหันหน้าตัดออกทางนั้น^{๓๐}

ดังที่มีปรากฏตัวอย่างผ้านิสีทนะ มีอยู่ ๓ แบบ คือ

ก. แบบที่ ๑ ตัวอย่างนิสีทนะ ๑. ตัวนิสีทนะ ๒. ชายผ้าเป็นแฉก ไม่ได้เย็บติดกันบ้าง ไม่ได้ผ้าที่เดี่ยวบ้าง

ข. แบบที่ ๒ ตัวอย่างนิสีทนะ ๑. ตัวนิสีทนะ ๒. ชายใหญ่ ๓. ชายเล็ก

ค. แบบที่ ๓ ตัวอย่างนิสีทนะ เป็นแบบใหม่ ๑. ตัวนิสีทนะ ๒. ชายใหญ่ ๓. ชายเล็ก

ดังที่มีปรากฏความในวินัยมุขอีกว่า ผ้านิสีทนะนี้ ดูเหมือนเป็นบริวารที่ทรงอนุญาตเพิ่มเป็นพิเศษ สวากผู้ได้รับพระอนุญาตเป็นผู้ได้ประโยชน์ ถ้าจะไม่ถือเอาประโยชน์นี้ คือจะไม่มิไว้ใช้ก็น่าจะได้ แต่มีห้ามไว้ไม่ให้อยู่ปราศจากนิสีทนะถึง ๔ เดือน เช่นนี้เห็นว่าเห็นจะเป็นไปได้อีกทางหนึ่งว่าเป็นบริวารจำเป็น จะต้องมีสำหรับตัว หากได้เป็นครั้งคราว แต่ไม่ถึง ๔ เดือน มตินี้สมด้วยอุปนิธานสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งสุราปานวรรค แห่งปาจิตติยกัณฑ์ ที่ยกผ้านิสีทนะเป็นวัตถุแห่งปาจิตตยะ เสมอด้วยบริวารจำเป็นอย่างอื่นมีบาตรจีวรเป็นต้น^{๓๑} ประมวลเนื้อความในพระวินัยปิฎกแล้วไม่มีปรากฏความแสดงให้เห็นเป็นหลักฐานว่า ผ้านิสีทนะ มีอยู่ ๓ อย่าง และมีอยู่ ๓ แบบ ซึ่งมีความต่างจากในวินัยมุข เล่ม ๒ ด้วยประการดังกล่าว

๒.๓.๑.๕ ประเภทของผ้าปูนอน

จากการศึกษาประเภทของผ้าปูนอน ดังที่มีปรากฏความในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความสำคัญเหมือนกับผ้าชนิดต่างๆ ที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก หมายถึงอัฐฐบริวารที่พระภิกษุสงฆ์สำหรับใช้สอยที่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวัน หรือ เรียกว่า บริวารอุปโภคบริโภคนสำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณร ดังความว่า สมัยนั้น ผ้ารองนั่งหรือผ้าปูนั่ง ที่มีขนาดเล็กเกินไป ป้องกันเสนาสนะ

^{๓๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๓๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖-๒๗.

ไม่ได้ทั้งหมด ดังที่มีปรากฏเหตุการณ์ในครั้งสมัยพุทธกาลเกี่ยวกับฝ້ารองนั่ง เดิมที่ฝ້าชนิดนี้ยังไม่มีปรากฏความที่ชัดเจน เมื่อเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น^{๒๒} พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์มีฝ້าชนิดนี้เอาไว้ใช้สอยได้ เพราะว่ามีค่าสำคัญเหมือนกับฝ້าชนิดอื่นๆ โดยเฉพาะฝ້ารองนั่งมีขนาดเล็กจนเกินไป จึงไม่สามารถป้องกันเหตุได้ เหตุในที่นี้หมายถึง พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นฉันอาหารอันประณีต จำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะ น้ำอสุจิได้เคลื่อนไหลออกมาเพราะความฝัน จึงทำให้เสนาสนะเปราะเปื้อนไปด้วยน้ำอสุจิ ที่มีปรากฏความว่า ในเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้สอย ฝ້าปูนอน สำหรับเพื่อป้องกันเหตุที่จะเกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับที่ทรงอนุญาตในเรื่องฝ້าปูนั่ง ดังมีเหตุการณ์ที่ปรากฏความว่า^{๒๓} “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำฝ້าปูนอนใหญ่ได้ตามที่ภิกษุต้องการ” ดังนั้น ฝ້าปูนอน พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้สอยได้เหมือนกับฝ້าชนิดอื่นๆ เพราะฉะนั้นจึงได้เกิดมีฝ້าปูนอนตั้งแต่นั้นมา จึงถือได้ว่าเป็นเพราะด้วยเหตุการณ์เรื่อง ฝ້าปูนั่ง และได้สืบเนื่องเชื่อมโยงกันมาจนถึงฝ້าปูนอน ฉะนั้นฝ້าทั้งสองชนิดนี้จึงมีความเกี่ยวเนื่องและมีความสำคัญเช่นเดียวกับ จีวร รวมทั้งฝ້าชนิดต่างๆ อีกด้วย ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระวินัยปิฎกครั้งพุทธกาลและสืบมาจนถึงในปัจจุบัน

ดังที่มีปรากฏเนื้อความในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธรูปประสงฆ์จะให้ มีเฉพาะไตรจีวรอย่างเดียว จึงทรงได้ตั้งสิกขาบทห้ามเอาไว้ แต่มาภายหลังพระพุทธองค์ทรงได้ผ่อนผันให้ใช้สอยได้เหมือนกับจีวรและฝ້าชนิดต่างๆ ดังที่มีปรากฏความหมายในพระวินัยปิฎก ซึ่งมีความหมายสอดคล้องซึ่งกันและกันเช่นเดียวกันกับในวินัยมุข ยังมีข้อความต่อไปอีกว่า ซึ่งยังมีฝ້าที่ไม่ได้ใช้หนุนห่มทรงอนุญาตให้มีไว้ใช้สำหรับตัวได้ คือฝ້าปูนอน เรียกว่า ปัจจัตถณะ แปลความว่า ไม่ได้มีจำกัด หมายถึง ความกว้างความยาว แต่ให้มีขนาดเท่าที่ต้องการตามความเหมาะสมที่ต้องการใช้สอยงาน และแต่น่าจะเป็นฝ້าปูนอนผืนเดียวเท่านั้น^{๒๔}

^{๒๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๓/๒๒๕-๒๒๖.

^{๒๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๓/๒๒๕-๒๒๖.

^{๒๔}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒-๒๓.

๒.๓.๑.๖ ประเภทของผ้าปิดฝี

จากการศึกษาประเภทของผ้าปิดฝี ดังที่มีปรากฏความในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความสำคัญ เหมือนกับผ้าชนิดต่างๆ ที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก หมายถึงอัฐฐบริวารที่พระภิกษุสงฆ์สำหรับใช้ สอยที่มีความจำเป็นในบางครั้งบางคราวที่มีอาพาธเกิดขึ้น หรือ เรียกว่า บริวารอุปโลกนบริโภคสำหรับ พระภิกษุสงฆ์และสามเณร

ดังที่มีปรากฏความในครั้งนั้นว่า สมัยนั้น ท่านพระเพลัฏฐสีสะผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านพระอานนท์ คือได้อาพาธเป็นโรคฝีดาษ จึงได้มีเหตุการณ์เกี่ยวกับตัวท่าน ซึ่งฝ้านุ่งห่มกระด้างติดตัวเพราะน้ำเหลือง พระภิกษุต่างช่วยกันเอาฝ้านุ่งห่มของท่านออกจากตัว ซึ่งพระภิกษุเหล่านั้นได้อ่าน้ำชุบกับฝ้านุ่งห่มของท่านเหล่านั้นแล้วค่อยๆ ดึงออกมา ดังที่มีความว่า^{๑๕} พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปตามเสนาสนะ พระพุทธองค์ทรงได้ทอดพระเนตรเห็นพระภิกษุเหล่านั้นกำลังช่วยกันเอาน้ำชุบผ้าแล้วค่อยๆ ดึงฝ้านุ่งห่มออก ดังความว่า

ในลำดับนั้น พระพุทธองค์จึงเสด็จเข้าไปหาพระภิกษุเหล่านั้นตรัสถามดังนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธเป็นโรคอะไร” พระภิกษุเหล่านั้นจึงได้กราบทูลว่า “อาพาธเป็นโรคฝีดาษ ฝ้านุ่งห่มกระด้างที่ติดตัวเพราะน้ำเหลือง พวกข้าพระองค์เอาน้ำชุบผ้าเหล่านั้นแล้วค่อยๆ ดึงออก พระพุทธเจ้าข้า” ลำดับนั้น^{๑๖} พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปิดฝีแก่ภิกษุอาพาธที่เป็นหิดตุ่มพุพองหรือฝีดาษ” ซึ่งมีเหตุการณ์ในครั้งนั้น เรื่องผ้าปิดฝีจึงได้เกิดมีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาและจึงได้ปรากฏความในปัจจุบันนี้อีกด้วย

ดังที่มีปรากฏเนื้อความในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธประสงค์จะให้ มีเฉพาะไตรจีวรอย่างเดียว จึงทรงได้ตั้งสิกขาบทห้ามเอาไว้ แต่มาภายหลังพระพุทธองค์ทรงได้ผ่อนผันให้ใช้สอยได้เหมือนกับจีวรและผ้าชนิดต่างๆ ดังที่มีปรากฏความหมายในพระวินัยปิฎก ซึ่งมีความหมายสอดคล้องซึ่งกันและกันเช่นเดียวกันกับในวินัยมุข ยังมีข้อความต่อไปอีกว่า ซึ่งยังมีผ้าที่ไม่ได้ใช้นุ่งห่มทรงอนุญาตให้มีไว้ใช้สำหรับตัวได้ คือผ้าปิดฝี มีความสำคัญเช่นเดียวกับจีวรและผ้าอย่างอื่นอีกด้วย ในฐานะที่เป็นบริวารอุปโลกนบริโภค พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ได้ชั่วคราว ผ้าปิด

^{๑๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๔/๒๒๗-๒๒๘.

^{๑๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๔/๒๒๘.

ฝืนนั้น มีจำกัดประมาณยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ ครึ่งแห่งคืบสุกต และให้มิได้ฝืนเดิยชั่วในการที่เกิด
 อาพาธ พ้นจากนั้นต้องเลิกใช้ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้สอยเช่นเดียวกับผ้าอาบน้ำฝน
 เนื้อความนี้มีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎก แต่ในพระไตรปิฎกไม่มีปรากฏความว่า ให้มิได้ฝืน
 เดิยชั่วในการเกิดอาพาธ พ้นจากนั้นต้องเลิกใช้ จึงมีความแตกต่างกันกับในวินัยมุขดังนี้^{๑๖}

๒.๓.๑.๖ ประเภทของผ้าเช็ดปาก

จากการศึกษาประเภทของผ้าเช็ดปาก ดังที่มีปรากฏความในพระไตรปิฎก ซึ่งม
 ความสำคัญเหมือนกับผ้าชนิดต่างๆ ที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก หมายถึง อัฐฐบริวารที่พระภิกษุสงฆ์
 สำหรับใช้สอยมีความจำเป็นในบางครั้งบางคราว ผ้าเช็ดปาก ถือเป็นบริวารอุปโภคบริโภคสำหรับ
 พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ซึ่งมีความสำคัญเหมือนกับผ้าชนิดอื่นๆ ทั้งนี้ก็เพราะว่า ดังที่มีปรากฏ
 ความในพระวินัยปิฎก หมวด จีวรขันธกะ ตอนว่าด้วยจีวร ปรากฏความคำว่า “จีวร” หมายถึงผ้าที่
 ยังไม่สำเร็จเป็นจีวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ที่หมอลี้น้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาค
 ได้แก่ ผ้าไตรจีวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ อีก ได้แก่ ผ้าเช็ดปาก ดังที่มีปรากฏความว่า

ครั้งนั้น^{๑๗} พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงพาราณสีตามพระอชยาศัย กาลต่อมา พระ
 พุทธองค์เสด็จจาริกไปทางกรุงสาวัตถี ได้เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงสาวัตถีแล้ว พระผู้มีพระ
 ภาคประทับนั่งอยู่ ณ พระเชตะวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในกรุงสาวัตถี

ในกาลต่อมา มีอุบาสิกาชื่อนี้ว่า^{๑๘} นางวิสาขาเมคารมาตา ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับ
 อยู่ที่พระเชตะวัน ดังนั้นนางวิสาขาจึงได้ถือผ้าเช็ดปากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ เมื่อถึง
 แล้วได้ถวายอภิวัตและนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคโปรดรับผ้าเช็ด
 ปากของหม่อมฉัน เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนานเถิด พระพุทธเจ้าข้า” ดังที่มีปรากฏความว่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าเช็ดปากแล้วทรงชี้แจงให้นางวิสาขาเมคารมาตา
 เห็นชัด ชวนให้หายมารับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแล้วกล้า ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วย
 ธรรมีกถา

^{๑๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘,
 (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒.

^{๑๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๘-๒๑๙.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๕/๒๒๘.

ครั้งนั้น เมื่อนางวิสาขามิครามาตาผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้ออกมารับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจารย์แก่แล้วกล่าว ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา จึงได้ลุกจากอาสนะ ทำประทักษิณแล้วจากไป หลังจากเมื่อนางวิสาखाได้กลับไปแล้ว ดังความว่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าเช็ดปาก” พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์มีผ้าชนิดนี้อาไว้ใช้สอย เพราะฉะนั้นผ้าเช็ดปากจึงมีตั้งแต่บัดนั้นมาและสืบมาจนถึงในปัจจุบันนี้ ดังที่มีปรากฏความในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ผ้าเช็ดหน้าเช็ดปาก หรือ เรียกอีกอย่างว่า มุขปุณณะ ถือเป็นบริวารอุปโลกนบริโภคสำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณร ผ้าชนิดนี้มีได้ไม่จำกัด หมายถึง จะมีเอาไว้เท่าไรก็ได้ ไม่มีจำกัด ซึ่งมีความแตกต่างจากผ้าชนิดอื่นๆ เช่น ไตรจีวร เป็นต้นยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า^{๕๐}

สำหรับผ้าเช็ดหน้าเช็ดปาก มีได้ไม่จำกัดและไม่จำกัดสี ซึ่งเป็นผ้าที่ใช้เป็นบริวาร ไม่จำกัดสีจะเป็นสีอะไรก็ได้ให้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เช่น ถูบาตรหรือข้อม มีได้ไม่จำกัดและไม่จำกัดสี เพราะว่าเป็นผ้าที่ไม่ได้ใช้นุ่งห่ม แต่ถ้าเป็นผ้าชนิดอื่นใช้สีเหลืองเป็นพื้น ชะรอย (กลมกลืน) จะเป็นของเข้าสำหรับกับไตรจีวร ผ้านุ่งห่มก็ดี ผ้าใช้สอยก็ดี ผ้าทั้ง ๗ ประเภท ที่กล่าวเอาไว้แล้วในข้างต้นมีกฎระเบียบหรือหลักในการถือปฏิบัติสำหรับของการใช้สอยที่ทรงอนุญาตให้มีไว้สำหรับตัวได้

ดังนั้น โปรคให้อริยฐานคือตั้งเอาไว้สำหรับเป็นของนั้นๆ ผ้าที่อริยฐานนี้ ที่มีจำกัดจะเปลี่ยนใหม่ ต้องเลิกของเดิมเสียก่อน เรียกว่า ปัจจุทรณ คือถอนคำอริยฐาน ได้แก่ เช่น ไตรจีวร เก้าจะเปลี่ยนของใหม่ ต้องถอนของเดิมก่อนแล้ว จึงอริยฐานของใหม่ และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า ส่วนผ้านอกจากนี้ ที่มีกำหนดตั้งแต่ความยาว ๘ นิ้ว ความกว้าง ๔ นิ้วขึ้นไป

ซึ่งได้จัดเข้าในพวกอติเรกจีวร โปรคให้วิกัปปี คือทำให้เป็นของ ๒ เจ้าของ อาศัยใช้ได้ ด้วยตั้งไว้เป็นของกลาง ผ้าที่ใช้เป็นผ้านุ่งห่ม ให่วิกัปปีและอริยฐานใช้คือตั้งเอาไว้สำหรับเป็นของประเภทนั้นๆ ส่วนผ้าที่มีใช้ผ้านุ่งห่มให้อริยฐานเป็นของใช้สอยสำหรับตัวได้ ผ้าทั้ง ๗ ชนิดเหล่านี้ พระมหาสมณเจ้าได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ซึ่งมีเนื้อความสัมพันธ์กันกับในพระวินัยปิฎก เพราะฉะนั้นผ้าทั้ง ๗ ประเภท ที่ได้กล่าวเอาไว้แล้วจึงถือได้ว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำรงชีพของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งจะขาดเสียมิได้ในบริวารเหล่านี้^{๕๑}

^{๕๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๓.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

๒.๓.๒ ประเภทของประการที่ได้มา

จากการศึกษาประเภทของผ้า ๗ ประการที่ได้มา ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสงฆ์สาวกเหล่านั้น การได้มาของจีวรต้องได้มาอย่างถูกต้องตามครรลองคลองธรรม หมายถึง ประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เพราะฉะนั้นพระภิกษุสงฆ์และพระภิกษุณีสงฆ์ ในการแสวงหาจีวรต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดที่จะไม่ละเมิดในสิกขาบท

พระพุทธเจ้าและพระสาวกในครั้งนั้น ในยุคแรกๆ ต้องใช้ฝ้านุ่งผ้าห่มตามที่จะหามาได้ กาลต่อมา ในประเภทของประการที่ได้มา มีผู้ศรัทธาถวายบ้าง จัดหามาเองโดยถูกต้องชอบธรรมบ้าง หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง และผ้าที่ทำสำเร็จเป็นจีวรบ้าง ดังนั้นพอจำแนกประเภทได้ ดังนี้ มีอยู่ ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) ผ้าคหบดีจีวร (๒) ผ้ากฐินจีวร (๓) ผ้าบังสุกุลจีวร ดังที่มีรายละเอียดจะนำเสนอต่อไปนี้

๒.๓.๒.๑ ผ้าคหบดีจีวร

จากการศึกษาผ้าคหบดีจีวร ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในชั้นอรรถกถา และในคำราหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อพระภิกษุสงฆ์ ในฐานะที่เป็นบริวารอุปโลกนบริโภค ดังที่มีปรากฏความที่จะนำเสนอต่อไปนี้

ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ความว่า^{๒๒} เป็นคหบดีจีวรที่เกิดจากหมอชิวโกโกมารภักจกราบทูลขอพร หลังจากถวายการรักษาพระผู้มีพระภาคทรงมีพระวรกายหายเป็นปกติแล้ว ต่อมาไม่นานนัก หมอชิวโกโกมารภักจจึงถือผ้าสีไวยกะคู่ ๑ นั้นไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลดังนี้ว่า ดังที่มีปรากฏความ^{๒๓} “ข้าพระองค์ ทูลขอพรอย่างหนึ่งกับพระผู้มีพระภาค พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ตถาคตทั้งหลายเลิกให้พรเสียแล้ว ชิวก” ลำดับนั้น หมอชิวโกโกมารภักจกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ทูลขอพรที่เหมาะสมและไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “จงพุดมาเถิด ชิวก” ดังปรากฏความว่า^{๒๔} พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ถือผ้าบังสุกุลอยู่เป็นวัตร ผ้าสีไวยกะคู่นี้เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐสุด ซึ่งมีชื่อเด่น เข้มกว่าคู่ผ้าเป็นอันมาก หลายร้อย หลายพัน หลายแสนคู่ พระเจ้าจันทปิซโชตแห่งกรุงอุชเชนีทรงส่งผ้าสีไวยกะ ๑ คู่นี้ มาพระราชทานแก่ข้าพระองค์ หลังจากได้ถวายการรักษาจนพระองค์ทรงหาย

^{๒๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๖/๑๕๔-๑๕๗.

^{๒๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๗/๑๕๗.

^{๒๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๗/๑๕๗-๑๕๘.

เป็นปกติจากโรคผอมเหลือง ข้าพระองค์ได้พิจารณาแล้วไม่มีผู้ใดที่เหมาะสม นอกจากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมครรัฐแล้ว ไม่มีใครอื่นเหมาะสมที่จะใช้คู่ผ้านี้เลย พระพุทธองค์ทรงโปรดรับผ้าสีไวยกะคู่ ๑ นี้ ของข้าพระองค์และโปรดทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุสงฆ์เถิด พระพุทธเจ้าข้า

หลังจากนั้น ดังความว่า^{๔๕} พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าสีไวยกะจากหม่อชีวิตที่นำมาถวายแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้หม่อชีวิตโกมารภัจเห็นชัด ชวนให้หยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแก้วกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้วจากไป เรื่องทรงอนุญาตคหบดีจิวรจึงมีเกิดขึ้นในสมัยครั้งนั้น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่พระภิกษุสงฆ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและจนถึงในปัจจุบันนี้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับคหบดีจิวรจากผู้มีจิตศรัทธา นำมาถวายได้ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมิกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า^{๔๖} “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตคหบดีจิวร รูปใดปรารถนา จะถือผ้าบังสุกุลก็ได้ รูปใดปรารถนาจะรับคหบดีจิวรก็ได้ แต่เราสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามที่ได้” กาลต่อมา “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่พระภิกษุสงฆ์^{๔๗}” จึงมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในสมัยนั้น หลังจากพระพุทธองค์ทรงอนุญาตคหบดีจิวร คนทั้งหลายในกรุงราชคฤห์ทราบ ว่า ดังปรากฏความที่มี^{๔๘} “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” คนทั้งหลายเหล่านั้นต่างรื่นเริงบันเทิงใจว่า “บัดนี้พวกเราจะถวายทาน จะบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจิวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” ชั่วเพียงวันเดียว จิวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในกรุงราชคฤห์^{๔๙}

ครั้งนั้น หลังจากชาวเมืองรู้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับการถวายคหบดีจิวร ประชาชนที่อยู่ในเมืองและที่อยู่ชนบทต่างพากันนำจิวรมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมาก จึงได้เกิดมีเหตุการณ์ขึ้นเกี่ยวกับผ้าจิวรอีกหลายชนิด เช่น ผ้าปาวาร^{๕๐} ผ้าปาวารแกมไหม ผ้าโกเชาว์ ผ้ากัมพล และทรงอนุญาตคหบดีจิวร ๖ ชนิด คือ

^{๔๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๓/๑๕๘.

^{๔๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๓/๑๕๘.

^{๔๗}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๓/๑๕๘.

^{๔๘}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๓/๑๕๘.

^{๔๙}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๓/๑๕๘.

^{๕๐}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๓/๑๕๘-๑๕๙.

๑. โขมะ (ผ้าเปลือกไม้)	๒. กัปปาลิกะ (ผ้าฝ้าย)
๓. โกเสยยะ (ผ้าไหม)	๔. กัมพล (ผ้าขนสัตว์)
๕. สาณะ (ผ้าป่าน)	๖. ภังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน) ^{๕๐}

สมัยนั้น ภิกษุผู้ยินดีคบดีจิ๋ว พวกกันรังเกียจไม่ยอมรับผ้าบังสุกุล เพราะคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคบดีจิ๋วอย่างเดียวนั้น ไม่ใช่ ๒ ชนิด ดังนั้นเกิดเหตุการณ์ที่พระภิกษุสงฆ์มีความยินดีแต่คบดีจิ๋วไม่สนใจผ้าบังสุกุลจิ๋ว ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดังที่มีปรากฏความ “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ยินดีคบดีจิ๋วยินดีผ้าบังสุกุลได้ แต่เราสรรเสริญความสันโดษด้วยจิ๋วทั้งสองชนิดนั้น”^{๕๑} จึงมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ดังที่มีความว่า

พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ ได้กล่าวถึงเรื่องคบดีจิ๋วในบัณฑิตศึกษาปริทรรคน์ว่าการได้มาซึ่งจิ๋วของภิกษุในตอนต้นพุทธกาล เข้าใจว่าส่วนมากเป็นผ้าบังสุกุล ซึ่งมีความสอดคล้องกับในพระวินัยปิฎก และได้กล่าวต่ออีกว่า คบดีจิ๋วเกิดจากหมอชีวกโกมารภัจถวายการรักษาพระพุทธรเจ้าเมื่อทรงหายจากประชวร หมอชีวกได้กราบทูลขอให้พระพุทธรเจ้ารับถวายคบดีจิ๋ว และอนุญาตให้พวกภิกษุรับถวายคบดีจิ๋วได้ ซึ่งมีเนื้อความสัมพันธ์กันกับในพระวินัย

ดังที่มีปรากฏความว่า ยังได้กล่าวถึงเรื่องภิกษุยินดีแต่คบดีจิ๋วไม่สนใจในผ้าบังสุกุล เพราะว่าพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นหันไปรับการถวายจิ๋วจากชาวบ้าน จึงได้รังเกียจไม่ยอมรับผ้าบังสุกุล ภายหลังจากนั้นเมื่อพระพุทธรเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ยินดีคบดีจิ๋วยินดีผ้าบังสุกุลได้ แต่เราสรรเสริญความสันโดษด้วยจิ๋วทั้งสองชนิดนั้น ถึงในตอนนี้อนุความที่กล่าวเอาไว้ก็มีความสอดคล้องในพระวินัยปิฎก เพราะฉะนั้นในบัณฑิตศึกษาปริทรรคน์จึงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างยิ่ง^{๕๒}

ทั้งนี้ก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับ หมวดที่ว่าด้วยเรื่องจิ๋ว เรียกว่า จี๋ววรรค แสงอุดมศรี ได้กล่าวเอาไว้ในพระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระวินัยปิฎก และในบัณฑิตศึกษาปริทรรคน์ พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ ได้กล่าวเอาไว้ ที่มี

^{๕๐}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๕/๒๐๐, อ้างใน พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรคน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๘-๑๐.

^{๕๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๐/๒๐๐-๒๐๑.

^{๕๒}พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรคน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๘-๑๐.

เนื้อความเหมือนกัน คือ โดยในสมัยต้นพุทธกาลภิกษุจะแสวงหาผ้าจากซากศพหรือผ้าที่ชาวบ้านทิ้งแล้ว ซึ่งเรียกว่า ผ้าบังสุกุล ต่อมาหมอชีวกโกมารภัจ ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ณ วัดพระเวฬุวัน ในเขตกรุงราชคฤห์ ของแคว้นมคธ แล้วกราบทูลขอพรให้ภิกษุรับผ้าไตรจีวรจากอุบาสกอุบาสิกาผู้มีจิตศรัทธาที่จะถวายได้ ซึ่งพระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุรับผ้าไตรจีวรซึ่งเรียกว่า ผ้าคหบดีจีวร นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจากผู้มีจิตศรัทธาที่ถวายสืบต่อมาราบเท่าปัจจุบัน^{๕๔}

๒.๓.๒.๒ ผ้ากฐินจีวร

จากการศึกษาผ้ากฐินจีวร ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ที่มีปรากฏในชั้นอรธกถา และที่มีปรากฏในตำราหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อพระภิกษุสงฆ์ ในฐานะที่เป็นบริวารอุปโลกนบริโภค ดังที่มีปรากฏความที่มีรายละเอียดที่จะนำเสนอขั้นตอนต่างๆ เกี่ยวกับผ้ากฐินจีวรต่อไปนี้

ดังนั้น ผ้ากฐินจีวร ที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก กฐินขันธกะ เป็นตอนที่ว่าด้วยกฐินล้วน พอจำแนกออกเป็นเรื่องๆ ได้ดังนี้ คือ มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) เรื่องการถวายผ้ากฐิน (๒) เรื่องการกรานผ้ากฐิน (๓) เรื่องการเดาะผ้ากฐิน และ (๔) เรื่องเหตุที่ทำให้ผ้ากฐินไม่เดาะ “ปติโพธิ” ที่มีรายละเอียดดังนี้

ก. เรื่องการถวายผ้ากฐิน จากการศึกษพบว่า เรื่องการถวายผ้ากฐินที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ก่อนอื่นต้องรู้ความหมายของคำว่า^{๕๕} กฐิน คือ หมายถึง เป็นชื่อไม้สะดึงที่ลาดหรือกางออกเพื่อขึงจีวรเย็บ แต่ในปัจจุบันนิยมใช้เป็นชื่อสังฆกรรมและพิธีการทำบุญพิเศษที่มีกำหนดไว้เฉพาะในช่วงระยะเวลา ๑ เดือน หลังจากออกพรรษาแล้ว คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ นับว่าเป็นเวลาในการทำผ้ากฐินจีวร โดยถือเป็นหลักของการปฏิบัติสืบต่อกันมาในสมัยครั้งพุทธกาลจนถึงตราบเท่าในปัจจุบัน ที่มีความว่า

ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ครั้งนั้น ปฐมเหตุแห่งการทรงอนุญาตให้กรานกฐินเนื่องมาจากมีเหตุการณ์ที่ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ ๓๐ รูป เดินทางมากรุงสาวัตถี เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน แต่ขณะเดินทางมาถึงเมืองสาเกต ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงสาวัตถีเพียง ๖ โยชน์ เมื่อออกพรรษาปวารณาแล้ว ภิกษุเหล่านั้นรีบเดินทางมุ่งสู่กรุงสาวัตถีทันที ทั้งที่ฝนยัง

^{๕๔}แสวง อุดมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรรงค์ พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

^{๕๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/[๒๔].

ตกชุกอยู่ และแผ่นดินก็เต็มไปด้วยหล่มเลน ทำให้จิวรของภิกษุเหล่านั้นเปียกชุ่ม เปรอะเปื้อนไปด้วยโคลนตม^{๕๖}

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่องจึงตรัสว่า^{๕๗} “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน” เนื่องจากสาเหตุดังกล่าว พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ให้ภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ประจำอาวาสอย่างน้อยเป็นเวลา ๑ เดือน หลังจากออกพรรษาซึ่งเป็นช่วงปลายฤดูฝน ยังมีฝนตกอยู่ กาลต่อมา พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสนทนาปราศรัยกับภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายนั้น เป็นพุทธประเพณี ดังความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุกหรือ และบิณฑบาตไม่ลำบากหรือ” ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า^{๕๘} “ยังสบายดี พระพุทธเจ้าข้า ยังพอเป็นอยู่ได้ พระพุทธเจ้าข้า อนึ่ง พวกข้าพระองค์เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และบิณฑบาตไม่ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานวโรกาส พวกข้าพระองค์มีประมาณ ๓๐ รูป เป็นภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ เดินทางมากรุงสาวัตถี

เพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้ถึงวันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางมาให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้ จึงจำพรรษาที่เมืองสาเกต ระหว่างทางพวกข้าพระองค์รัญจวนใจอยู่จำพรรษาดำคิดว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ๆ พวกเราห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราไม่ได้เฝ้าพระองค์ ครั้นล่วงไตรมาสพวกข้าพระองค์ออกพรรษาแล้ว เมื่อพิจารณาแล้ว ฝนยังตกชุกอยู่ แผ่นดินเต็มไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน มีจิวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ เหน็ดเหน้อย เดินทางไกลมา พระพุทธเจ้าข้า” ดังที่มีความว่า ในตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย ได้วินิจฉัยในคำบางคำว่า ภิกษุเหล่านั้น อยู่ไม่ผาสุก เพราะไม่มีความสำราญด้วยเสนาสนะ ในฐานะที่ตนเป็นอาคันตุกะ และเพราะเป็นผู้กระวนกระวายในใจ ด้วยไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค

เพราะฉะนั้น พวกเธอจึงไม่ทูลว่า พวกข้าพระองค์ไม่วิวาทกัน จำพรรษาเป็นผาสุก ซึ่งมีเนื้อความไม่สอดคล้องกับพระวินัยปิฎกเป็นบางประเด็น เช่น ในพระวินัยได้กล่าวเอาไว้ว่า พวกข้าพระองค์ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และบิณฑบาตไม่ลำบาก แต่ในตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย ได้กล่าวว่า อยู่ไม่ผาสุก เพราะไม่มีความสำราญด้วยเสนาสนะ ในฐานะที่ตนเป็น

^{๕๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/[๒๖].

^{๕๗}วิ.ม. (ไทย) ๕/[๒๔]-[๒๕].

^{๕๘}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๕-๑๔๖.

อาคันตุกะ และเพราะเป็นผู้กระวนกระวายในใจ ด้วยไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค เพราะฉะนั้น ในพระวินัยและตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มีเนื้อความแตกต่างกันบ้างในบางประเด็น แต่ส่วนใหญ่จะมีเนื้อความที่สอดคล้องซึ่งกันและกัน^{๕๕}

ข. เรื่องการกรานผ้ากฐิน จากการศึกษาพบว่า ถ้าดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กรานกฐินแล้วจะได้านิสงส์ ๕ อย่าง คือ

๑. เทียวไปไม่ต้องบอกลา
๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ
๓. นั่งคนโกษณะได้
๔. ทรงอธิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ
๕. พวกเขาจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้นนั้น^{๕๖}

เพราะฉะนั้น เรื่องการถวายผ้ากฐินจีวรและพระภิกษุสงฆ์ผู้จำพรรษาอยู่ในอาวาสนั้นครบไตรมาส จึงมีสิทธิที่จะได้รับการถวายผ้ากฐินจีวร และเป็นผู้ที่มีสิทธิ์ในการกรานผ้ากฐินจีวร ซึ่งสงฆ์ได้มีการตกลงกันในท่ามกลางสงฆ์ว่า ภิกษุรูปใดเป็นผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศ ให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า ดังที่มีความ^{๕๗} ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงให้กรานกฐินแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน นี้เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้ว พึงให้กรานกฐินแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้ผ้ากฐินนี้แก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน ท่านรูปนั้นพึงนั่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

ผ้ากฐินนี้อันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนี้ จึงนั่งข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมตอย่างนี้ ดังนั้นในการถวายผ้ากฐินจีวรและพระภิกษุผู้กรานผ้ากฐินจีวร จึงสำเร็จเสร็จพิธีสังฆกรรมทางสงฆ์ครบถ้วนสมบูรณ์

^{๕๕} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (จวน อุฏฐายี ป.ธ. ๘), ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๐๗-๓๐๘.

^{๕๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖, กรานกฐิน เป็นวิธีการตัดเข็บจีวร โดยจึงไม้กฐิน (ไม้สะดึง) แล้วเอาผ้าที่เข็บเป็นจีวรเข้าจึงที่ไม้กฐิน เข็บเสร็จแล้วบอกแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ร่วมใจกันยกผ้าให้ในนามของสงฆ์ เพื่ออนุโมทนา.

^{๕๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๗/๑๔๗.

หลังจากมีมติอนุมัติให้พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้กรานผ้ากฐินจีวรแล้ว ดังที่มีปรากฏความว่า^{๑๒} ภิกษุทั้งหลาย กฐิน ย่อมเป็นอันกรานอย่างนี้ ไม่เป็นอันกรานอย่างนี้ หมายถึง กัถฐินย่อมไม่เป็นอันกรานอย่างไร กฐินย่อมไม่เป็นอันกรานอย่างนี้ คือ มีอยู่ ๒๔ อย่าง ได้แก่

๑. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงมีรอยขีด
๒. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงชักผ้า
๓. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงกะผ้า
๔. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงตัดผ้า
๕. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงเนาผ้า
๖. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงเย็บผ้า
๗. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงทำลูกกลม
๘. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงทำรังคุม
๙. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงติดผ้าอนุวาด
๑๐. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงติดผ้าอนุวาดด้านหน้า
๑๑. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงคามผ้า
๑๒. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงข้อมผ้าเป็นสี่หม่น
๑๓. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ทำนimitได้มา
๑๔. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่พูดเลียบเคียงได้มา
๑๕. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ยืมเขามา
๑๖. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน
๑๗. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่เป็นนิสสัคคีย์
๑๘. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ทำพินทุ

---

^{๑๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๘/๑๔๗-๑๔๘, อนุวาด คือผ้าขอบจีวรทั้งด้านยาวทั้งด้านกว้าง ครอบละเอียดใน วิ.อ. (ไทย) ๓/๓๔๕/๒๑๗, ทำพินทุ คือการทำจุดเป็นวงกลมอย่างใหญ่เท่าแวนดานกยง อย่างเล็กเท่าหลังตัวเลือด ที่มุมจีวรด้วยสีเขียว สีกรมหรือสีด้าคล้ำ เพื่อทำให้จีวรเสียหรือทำคำหนี ครอบละเอียดใน วิ.อ. (ไทย) ๒/๓๖๘-๓๖๙/๔๑๐, ครอบละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๒/๓๖๘-๓๖๙/๔๑๑, จีวรมีขันธ์ ๕ คือจีวรที่ตัดเย็บปรากฏกระทง (ผ้าท่อนหนึ่งๆ มีลักษณะเหมือนกระทงนา มีรูปสี่เหลี่ยม) ใหญ่ กระทงเล็ก โดยมีเส้นคั่นคุดคั่นนา ยื่นระหว่างกระทงจีวรแบ่งเป็น ๕ กระทง ครอบละเอียดใน วิ.อ. (ไทย) ๓/๓๐๘,๓๔๕/๑๕๗,๒๑๗.

๑๕. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากสังฆาฏิ
 ๒๐. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากอุตตราสงค์
 ๒๑. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากอันตราวาสก
 ๒๒. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากจีวรมีจันทร์ ๕ หรือเกิน ๕ ซึ่งตัดดีแล้วทำให้มี
 มณฑลเสร็จในวันนั้น

๒๓. กฐินไม่เป็นอันกราน เพราะเว้นจากบุคคลกราน
 ๒๔. กฐินไม่เป็นอันกราน โดยชอบถ้าภิกษุผู้อยู่นอกสีมา อนุโมทนา กฐินนั้น
 ดังนั้น ผ้ากฐินจีวร ที่มีปรากฏตามจำนวน ๒๔ อย่างนี้ ไม่เป็นอันกรานตามบทบัญญัติ
 ในพระวินัย ภิกษุทั้งหลาย กฐิน ชื่อว่าไม่เป็นอันกฐิกรานอย่างนี้แล
 ดังที่มีปรากฏความว่า^{๑๑๓} ภิกษุทั้งหลาย กฐิน ย่อมเป็นอันกรานอย่างนี้ ไม่เป็นอันกราน
 อย่างนี้ หมายถึง กฐินย่อมเป็นอันกรานอย่างไร กฐินย่อมเป็นอันกรานอย่างนี้ คือ มีอยู่ ๑๗ อย่าง
 ได้แก่

๑. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าไหม
๒. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าเทียมไหม
๓. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าเก่า
๔. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าบังสุกุล
๕. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ตกตามร้าน
๖. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้ทำนิมิตได้มา
๗. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้พูดเลียบเคียงได้มา
๘. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้ยืมเขามา
๙. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้เก็บไว้ค้างคืน
๑๐. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่เป็นนิสสัคคีย์
๑๑. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ทำพินทุ
๑๒. กฐินเป็นอันกราน ด้วยสังฆาฏิ
๑๓. กฐินเป็นอันกราน ด้วยอุตตราสงค์

^{๑๑๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๕/๑๔๕, ผ้าที่ตกตามร้าน คือผ้าเก่าที่ตกอยู่ข้างประตูร้านตลาด ซึ่งมีผู้เก็บมาถวาย
 วิ.อ. (ไทย) ๓/๓๐๕/๑๕๘.

๑๔. กฐินเป็นอันกราน ด้วยอันตราสก
 ๑๕. กฐินเป็นอันกราน ด้วยจีวรมีชั้น ๕ หรือเกิน ๕ ที่ตัดดีแล้ว ทำให้มีมณฑลเสร็จ
 ในวันนั้น

๑๖. กฐินเป็นอันกราน เพราะมีบุคคลกราน

๑๗. กฐินเป็นอันกราน โดยชอบถ้าภิกษุผู้อยู่ในสีมา อนุโมทนา กฐินนั้น

ดังนั้น ผ้ากฐินจีวร ที่มีปรากฏตามจำนวน ๑๗ อย่างนี้ กฐินย่อมเป็นอันกรานตาม
 บทบัญญัติในพระวินัย ภิกษุทั้งหลาย กฐิน ชื่อว่าย่อมเป็นอันกรานอย่างนี้แล

ก. เรื่องการเคาะผ้ากฐิน ดังที่มีปรากฏความในวินัยปิฎก เรื่องกฐินเคาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ
 ดังที่มีความว่า^{๑๑๔} ภิกษุทั้งหลาย กฐินย่อมเป็นอันเคาะได้อย่างไร ว่าด้วยมาติกาแห่งการเคาะกฐินมีอยู่
 ๘ ข้อ ได้แก่

๑. กำหนดด้วยหลักไป

๒. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๓. กำหนดด้วยตกลงใจ

๔. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

๕. กำหนดด้วยได้ทราบข่าว

๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง

๗. กำหนดด้วยล่วงเขต

๘. กำหนดด้วยเคาะพร้อมกัน

๑. เรื่องกฐินเคาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎกในอาทายัสตตะกะ
 กำหนดด้วยหลักไป ว่าด้วยการเคาะกฐินด้วยการถือจีวรหลักไป มีอยู่ ๗ กรณี ได้แก่

๑.๑ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลักไปคิดว่า “จะไม่กลับ” การเคาะกฐิน
 ของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยหลักไป

๑.๒ ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลักไป ๒ อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้
 ทำจีวรนี้ที่ภายนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนด
 ด้วยทำจีวรเสร็จ

๑.๓ ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้
 ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

^{๑๑๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๐/๑๕๐, กฐินเคาะ หมายถึงกฐินที่เสียหาย ไม่มีอานสงฆ์ ใช้ไม่ได้ ภิกษุหมด
 โอกาสจะได้ประโยชน์จากกฐิน.

๑.๔ ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้ภายนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย

๑.๕ ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลักไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำเสร็จแล้วได้ทราบข่าวว่า “ในอวาสานั้นกฐินเคาะเสียแล้ว” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว

๑.๖ ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลักไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงกรวากฐินเคาะนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต

๑.๗ ภิกษุกรานกฐินแล้วถือเอาจีวรหลักไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่าเคาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย มีปรากฏความในอาทาสัตตกะ บทที่ ๑ จบ ด้วยประการดังนี้^{๑๕}

๒. เรื่องกฐินเคาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ในสมათยสัตตกะ กำหนดด้วยหลักไป ว่าด้วยการเคาะกฐินด้วยการนำจีวรติดตัวหลักไป มีอยู่ ๗ กรณี ได้แก่

๒.๑ ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลักไปคิดว่า “จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยหลักไป

๒.๒ ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้ที่นอกสีมานี้แหละ ไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๒.๓ ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๒.๔ ภิกษุกรานกฐินแล้วนำจีวรหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้ที่นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย

^{๑๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๑/๑๕๐-๑๕๑, ถือเอาจีวรหลักไป ในหมวดที่ ๒-๗ หมายถึง ฝ่าสำหรับทำจีวรคือ จีวรที่ยังทำไม่เสร็จนั่นเอง ดูรายละเอียดใน วิ.อ. (ไทย) ๓/๓๑๑/๑๕๕.

๒.๕ ภิษุกรานกฐินแล้วนำจิรวรลิกไปคิดว่ “จะกลับ” อยู่นอกสีมว ให้ทำจิรวรฝืนนั้น ทำจิรวรเสร็จแล้ว ได้ทรบข่วว่ “ในอววสนั้นกฐินเควเสียแล้ว” การเควะกฐินของภิษุณั้น ชื่อว่ กำหนดด้วยได้ทรบข่วว

๒.๖ ภิษุกรานกฐินแล้วนำจิรวรลิกไปคิดว่ “จะกลับ” อยู่นอกสีมว ให้ทำจิรวรฝืนนั้น ทำจิรวรเสร็จแล้วคิดว่ “จะกลับ” แล้ว่วงควรวกฐินเควที่นอกสีมว การเควะกฐินของภิษุณั้น ชื่อว่ กำหนดด้วยล่วงเขต

๒.๗ ภิษุกรานกฐินแล้วนำจิรวรลิกไปคิดว่ “จะกลับ” อยู่นอกสีมว ให้ทำจิรวรฝืนนั้น ทำจิรวรเสร็จแล้วคิดว่ “จะกลับ” แล้วกลับมาทั้นกฐินเคว การเควะกฐินของภิษุณั้น ชื่อว่ เควพร้อมกันกับภิษุทั้งหลาย มีปรวกฐควมในสมทพยสัตตกะ บทที่ ๒ จบ ด้วยประการฉะนี้^{๑๐๖}

๓. เรื่องกฐินเควด้วยมติกว ๘ ข้อ ดังที่มีปรวกฐควมในพระวินยปิฎก ในอทพยฉักกะ กำหนดด้วยลิกไป ว่ด้วยการเควะกฐินด้วยการถือจิรวรที่ทำค้งไว้ลิกไป มีอยู่ ๖ กรณีได้แก่

๓.๑ ภิษุกรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้งไว้ลิกไป อยู่นอกสีมวมีความคิดอย่งนี้ว่ “จะให้ทำจิรวรนี้ที่นอกสีมวนี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิรวรฝืนนั้น การเควะกฐินของภิษุณั้น ชื่อว่ กำหนดด้วยทำจิรวรเสร็จ

๓.๒ ภิษุกรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้งไว้ลิกไป อยู่นอกสีมวมีความคิดอย่งนี้ว่ “จะไม่ให้ทำจิรวรฝืนนั้น จะไม่กลับ” การเควะกฐินของภิษุณั้น ชื่อว่ กำหนด ด้วยตกลงใจ

๓.๓ ภิษุกรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้งไว้ลิกไป อยู่นอกสีมวมีความคิดอย่งนี้ว่ “จะให้ทำจิรวรฝืนนี้ที่นอกสีมวนี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิรวรฝืนนั้น จิรวรที่เธอให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหยการเควะกฐินของภิษุณั้น ชื่อว่ กำหนดด้วยฝ่วเสียหย

๓.๔ ภิษุกรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้งไว้ลิกไปคิดว่ “จะกลับ” อยู่นอกสีมวให้ทำจิรวรฝืนนั้น ทำจิรวรเสร็จแล้วได้ทรบข่วว่ “ในอววสนั้นกฐินเควเสียแล้ว” การเควะกฐินของภิษุณั้น ชื่อว่ กำหนดด้วยได้ทรบข่วว

๓.๕ ภิษุกรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้งไว้ลิกไปคิดว่ “จะกลับ” อยู่นอกสีมวให้ทำจิรวรฝืนนั้น ทำจิรวรเสร็จแล้วคิดว่ “จะกลับ จะกลับ” แล้ว่วงควรวกฐินเควนอกสีมว การเควะกฐินของภิษุณั้น ชื่อว่ กำหนดด้วยล่วงเขต

^{๑๐๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๒/๑๕๑-๑๕๒.

๓.๖ ภิษุกรานกฐินแล้ว ถือจิวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจิวรผืนนั้น ทำจิวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุ นั้น เชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย มีปรากฏความในอาทายจกกะ บทที่ ๓ จบ ด้วยประการดังนี้^{๑๑๑}

๔. เรื่องกฐินเดาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ในสมათายจกกะ กำหนดด้วยหลีกไป ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการนำจิวรที่ทำค้างไว้หลีกไป มีอยู่ ๖ กรณีได้แก่

๔.๑ ภิษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้ที่นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรผืนนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น เชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

๔.๒ ภิษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิวรผืนนั้น จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น เชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๔.๓ ภิษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลีกไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรผืนนี้ที่นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรผืนนั้น จิวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น เชื่อว่ากำหนดด้วยฟ้าเสียหาย

๔.๔ ภิษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจิวรผืนนั้น ทำจิวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น เชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว

๔.๕ ภิษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจิวรผืนนั้น ทำจิวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงคราวกฐินเดาะนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น เชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต

๔.๖ ภิษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจิวรผืนนั้น ทำจิวรเสร็จแล้ว คิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น เชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย มีปรากฏความในสมათายจกกะ บทที่ ๔ จบ ด้วยประการดังนี้^{๑๑๒}

^{๑๑๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๓/๑๕๒-๑๕๓.

^{๑๑๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๔/๑๕๓-๑๕๔.

๕. เรื่องกฐินเคาะด้วยมัตถิกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ในอาทายปัจฉมรศกะ กำหนดด้วยหลักไป ว่าด้วยการเคาะกฐินด้วยการถือจีวรหลักไป มีอยู่ ๑๕ กรณี ได้แก่

๕.๑ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๕.๒ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๕.๓ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไป อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำนั้นเกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย โดยติกะที่ ๑ จบ ด้วยประการฉะนี้

๕.๔ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนั้นนอกสีมานี้แหละ” ให้ทำจีวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๕.๕ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๕.๖ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนี้” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย โดยติกะที่ ๒ จบ ด้วยประการฉะนี้

๕.๗ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไปโดยไม่ตั้งใจ ๑ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๕.๘ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไปโดยไม่ตั้งใจไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจีวรนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๕.๙ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไปโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้คิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจีวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจีวรนั้น จีวรที่ภิกษุนั้นให้ทำนั้นเกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย โดยติกะที่ ๓ จบ ด้วยประการฉะนี้

๕.๑๐ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลิกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้ นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

๕.๑๑ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลิกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิวรนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนด ด้วยตกลงใจ

๕.๑๒ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลิกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้ นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น จิวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย

๕.๑๓ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลิกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจิวรผืนนั้น ทำจิวรเสร็จแล้วได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเคาะเสียแล้ว” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว

๕.๑๔ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลิกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจิวรผืนนั้น ทำจิวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงคราวกฐินเคาะนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต

๕.๑๕ ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลิกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจิวรผืนนั้น ทำจิวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่าเคาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย มีปรากฏความในอาทายปัจฉมรสกะ จบ ด้วยประการดังนี้^{๑๑๕}

เรื่องกฐินเคาะด้วยมตिका ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรหลิกไป พระวินัยธรพึงขยายความให้พิสดารอย่างนี้ เหมือนนวาระที่ว่าด้วยเรื่องการเคาะกฐินกำหนดด้วยถือนจิวรหลิกไป ที่มีปรากฏความในสมათายปัจฉมรสกะ กำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ ว่าด้วยการเคาะกฐินด้วยการนำจิวรติดตัวหลิกไป มีอยู่ ๑๕ กรณี มีความหมายเช่นเดียวกันกับ การถือนจิวรหลิกไปและการถือนจิวรที่ทำค้างไว้หลิกไป ดังที่มีปรากฏความว่า ภิกษุกรานกฐินแล้ว ถือนจิวรที่ทำค้างไว้หลิกไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรผืนนี้ นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น พระวินัยธรพึงขยายความให้พิสดารอย่างนี้ เหมือนนวาระที่ว่าด้วยเรื่องการเคาะกฐินกำหนดด้วยถือนจิวรที่ทำค้างไว้หลิกไป การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ^{๑๑๖}

^{๑๑๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๕/๑๕๔-๑๕๖.

^{๑๑๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๖/๑๕๗.

๖. เรื่องกฐินเคาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ในวิปสกคมา ทายปณณรตสกะ กำหนดด้วยหลักไป ว่าด้วยการเคาะกฐินด้วยการนำจิวรที่ทำค้างไว้ติดตัวหลักไป มี อยู่ ๑๕ กรณี ได้แก่

๖.๑ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนด ด้วยทำจิวรเสร็จ

๖.๒ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิวรนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๖.๓ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไป อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น จิวรที่ให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเคาะ กฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย โดยติกะที่ ๑ จบ ด้วยประการฉะนี้

๖.๔ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มี ความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้นอกสีมานี้แหละ” ให้ทำจิวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่า กำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

๖.๕ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มี ความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิวรนี้” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๖.๖ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไปคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มี ความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้นอกสีมานี้แหละ” ให้ทำจิวรนั้น จิวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิด เสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย โดยติกะที่ ๒ จบ ด้วยประการฉะนี้

๖.๗ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไปโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้อคิด “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้นอกสีมานี้แหละ จะไม่ กลับ” ให้ทำจิวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

๖.๘ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไปโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้อคิด “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิวรนี้ จะไม่กลับ” การ เคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๖.๙ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิวรที่ทำค้างไว้หลักไปโดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้อคิด “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้นอกสีมานี้

แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิรวรณีนัน จิรวรที่ภิกษุนันให้ทำอยู่นันเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนัน ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย โดยติกะที่ ๓ จบ ด้วยประการฉะนี้

๖.๑๐ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิรวรนี้นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิรวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนัน ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิรวรเสร็จ

๖.๑๑ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิรวรนี้ จะไม่กลับ” ให้ทำจิรวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนัน ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๖.๑๒ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิรวรนี้นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิรวรนั้น จิรวรที่ภิกษุนันให้ทำอยู่นันเกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนัน ชื่อว่ากำหนดด้วยผ้าเสียหาย

๖.๑๓ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจิรวรนั้น ทำจิรวรเสร็จแล้วได้ทราบข่าวว่า “ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว” การเดาะกฐินของภิกษุนัน ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว

๖.๑๔ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจิรวรนั้น เธอทำจิรวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วล่วงกราวกฐินเดาะนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนัน ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต

๖.๑๕ ภิกษุกรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปคิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมาให้ทำจิรวรนั้น เธอทำจิรวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนัน ชื่อว่าเดาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย โดยสมาทายปีณณรสกะ และอาทายภาณวาร จบ ด้วยประการฉะนี้^{๑๑๑}

๗. เรื่องกฐินเดาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ในอนาสาโทพสกะ กำหนดด้วยสิ้นหวัง ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะความสิ้นหวัง มีอยู่ ๑๒ กรณี ได้แก่

^{๑๑๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๓/๑๕๗-๑๕๘.

๗.๕ ภิษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวรโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้ทำจิวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น การเจาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

๗.๑๐ ภิษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังจะได้จิวรโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้ทำจิวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิวรนี้ จะไม่กลับ” การเจาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๗.๑๑ ภิษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวรโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรแต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น จิวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเจาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย

๗.๑๒ ภิษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังจะได้จิวรโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวร ความหวังว่าจะได้จิวรนั้นของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การเจาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง โดยอนาสาโทพสกะจบ ด้วยประการฉะนี้^{๑๒}

๘. เรื่องกฐินเจาะด้วยมัตถกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก^{๑๓} ในอาสาโทพสกะ กำหนดด้วยเจาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย ว่าด้วยการเจาะกฐินเพราะความสมหวัง มีอยู่ ๑๒ กรณี ได้แก่

๘.๑ ภิษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวร ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น การเจาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

^{๑๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๘/๑๖๐-๑๖๒.

^{๑๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๘/๑๖๒-๑๖๔.

แล้ว จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวร แต่ความหวังว่าจะได้จิวรนั้นของภิกษุ นั้นสิ้นสุดลง การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง

๘.๘ ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง ให้ทำจิวรนั้น ทำจิวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า “ในอวาสานั้นกฐินเคาะเสียแล้ว” การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยได้ทราบข่าว

๘.๑๐ ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวร แต่ความหวังว่าจะได้จิวรนั้นของภิกษุ นั้นสิ้นสุดลง การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยสิ้นหวัง

๘.๑๑ ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง ให้ทำจิวรนั้น ทำจิวรเสร็จแล้ว คิดว่า “จะกลับ จะกลับ” ล่วงกรวากฐินเคาะนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต

๘.๑๒ ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวร คิดว่า “จะกลับ” อยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรนั้น ได้ตามที่หวัง ไม่ผิดหวัง ให้ทำจิวรนั้นทำจิวรเสร็จแล้ว คิดว่า “จะกลับ จะกลับ” กลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่าเคาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย โดยอาสาทอพสกะ จบ ด้วยประการฉะนี้^{๑๑๔}

๘. เรื่องกฐินเคาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก^{๑๑๕} ในกรณีย ทอพสกะ กำหนดด้วยสิ้นหวัง ว่าด้วยการเคาะกฐินเพราะมีธุระจำเป็น มีอยู่ ๑๒ กรณี ได้แก่

๘.๑ ภิกษุกรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยธุระจำเป็นบางอย่าง อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จิวร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

^{๑๑๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๑๕/๑๖๒-๑๖๔.

^{๑๑๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๒๐/๑๖๕-๑๖๗.

๕.๘ ภิกษุกราบทูลแล้วหลีกไปด้วยฐานะจำเป็นอย่างโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จิ๋วร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิ๋วรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิ๋วรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิ๋วรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิ๋วรเสร็จ

๕.๑๐ ภิกษุกราบทูลแล้วหลีกไปด้วยฐานะจำเป็นอย่างโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จิ๋วร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิ๋วรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิ๋วรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๕.๑๑ ภิกษุกราบทูลแล้วหลีกไปด้วยฐานะจำเป็นอย่างโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จิ๋วร เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิ๋วรนั้น แต่ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิ๋วรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิ๋วรนั้น จิ๋วรที่ภิกษุนั้น ให้ทำอยู่เกิดเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่า กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย

๕.๑๒ ภิกษุกราบทูลแล้วหลีกไปด้วยฐานะจำเป็นอย่างโดยไม่ตั้งใจ ไม่ได้มีความคิดว่า “จะกลับ” แต่ก็ไม่ได้มีความคิดว่า “จะไม่กลับ” อยู่นอกสีมา เกิดความหวังว่าจะได้จิ๋วร มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิ๋วรนั้นนอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิ๋วรนั้น แต่ความหวังว่าจะได้จิ๋วรนั้นของภิกษุนั้นสิ้นสุดลง การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่า กำหนดด้วยสิ้นหวัง โดยกรณียโทพสกะ จบ ด้วยประการฉะนี้

๑๐. เรื่องกฐินเดาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก^{๑๑๖} ในอปวิลายนนวนกะ กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะหวังได้ส่วนจิ๋วร มีอยู่ ๕ กรณี ได้แก่

๑๐.๑ ภิกษุกราบทูลแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิ๋วร พวกภิกษุถามภิกษุนั้นผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิ๋วรของท่านอยู่ที่ไหน” ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิ๋วรก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน” ภิกษุเหล่านั้นจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิ๋วรนั้นมา พวกเราจะทำจิ๋วรให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนั้นกลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิ๋วรของผมนอยู่ที่ไหน” ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “นี่เป็นส่วนจิ๋วร

^{๑๑๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๒๑/๑๖๓-๑๖๘.

ของท่าน ท่านจะไปไหน” ภิกษุนั้นก็ตอบอย่างนี้ว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภิกษุในที่นั้นจะทำจิ๋วให้ผม” ภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนั้นก็มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจิ๋วนี้นอกสิมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิ๋วนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนี้ขึ้นชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิ๋วเสร็จ

๑๐.๒ ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิ๋ว พวกภิกษุถามภิกษุนี้ผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิ๋วของท่านอยู่ที่ไหน” ภิกษุนี้กล่าวว่าอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิ๋วก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน” ภิกษุเหล่านั้นจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิ๋วนี้มา พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนี้กลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิ๋วของผมอยู่ที่ไหน” ภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวอย่างนี้ว่า “นี่เป็นส่วนจิ๋วของท่าน ท่านจะไปไหน” ภิกษุนี้จึงตอบอย่างนี้ว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภิกษุในที่นั้นจะทำจิ๋วให้ผม” ภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะไม่ให้ทำจิ๋วนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนี้ขึ้นชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๑๐.๓ ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิ๋ว พวกภิกษุถามภิกษุนี้ผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิ๋วของท่านอยู่ที่ไหน” ภิกษุนี้กล่าวว่าอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิ๋วก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน” ภิกษุเหล่านั้นจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิ๋วนี้มา พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนี้กลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิ๋วของผมอยู่ที่ไหน” ภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวอย่างนี้ว่า “นี่เป็นส่วนจิ๋วของท่าน ท่านจะไปไหน” ภิกษุนี้จึงตอบอย่างนี้ว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภิกษุในที่นั้นจะทำจิ๋วให้ผม” ภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจิ๋วนี้นอกสิมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิ๋วนั้น จิ๋วที่ภิกษุนี้ให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนี้ขึ้นชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย

๑๐.๔ ภิกษุกรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิ๋ว พวกภิกษุถามภิกษุนี้ผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิ๋วของท่านอยู่ที่ไหน” ภิกษุนี้กล่าวว่าอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิ๋วก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน” พวกภิกษุก็กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิ๋วนี้มา พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภิกษุนี้กลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิ๋วของผมอยู่ที่ไหน” ภิกษุเหล่านั้นก็ตอบอย่างนี้ว่า “นี่เป็นส่วนจิ๋วของท่าน” ภิกษุนี้จึงถือเอาจิ๋วนี้ไปยังอาวาสนั้น ระหว่างทาง พวกภิกษุถามภิกษุนี้ว่า “ท่านจะไปไหน” ภิกษุนี้จึงตอบว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภิกษุในที่นั้นจะทำจิ๋วให้ผม” ภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่าน

อย่าไปเลย พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภูษณ์คิดว่า “เราจะให้ทำจิ๋วนี้นอกสี่มานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิ๋วนี้ การเคาะกฐินของภูษณ์ ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิ๋วเสร็จ

๑๐.๕ ภูษณ์กรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิ๋ว พวกภูษณ์ถามภูษณ์ผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิ๋วของท่านอยู่ที่ไหน” ภูษณ์กล่าวว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิ๋วก็อยู่ที่โน้นเหมือนกัน” พวกภูษณ์กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิ๋วนี้มา พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภูษณ์กลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภูษณ์ทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิ๋วของผมนอยู่ที่ไหน” ภูษณ์เหล่านั้นตอบว่า “นี่เป็นส่วนจิ๋วของท่าน” ภูษณ์จึงถือเอาจิ๋วนี้ไปยังอาวาสนั้น ระหว่างทาง พวกภูษณ์ถามภูษณ์ว่า “ท่านจะไปไหน” ภูษณ์จึงตอบอย่างนี้ว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภูษณ์ในที่นั้นจะทำจิ๋วให้ผม” ภูษณ์เหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภูษณ์มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจิ๋วนี้นอกสี่มานี้แหละ จะไม่กลับ” ภูษณ์ให้ทำจิ๋วนี้ การเคาะกฐินของภูษณ์ ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๑๐.๖ ภูษณ์กรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิ๋ว พวกภูษณ์ถามภูษณ์ผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิ๋วของท่านอยู่ที่ไหน” ภูษณ์กล่าวว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิ๋วก็อยู่ที่โน้นเหมือนกัน” พวกภูษณ์กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิ๋วนี้มา พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภูษณ์กลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภูษณ์ทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิ๋วของผมนอยู่ที่ไหน” ภูษณ์เหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า “นี่เป็นส่วนจิ๋วของท่าน” ภูษณ์จึงถือเอาจิ๋วนี้ไปยังอาวาสนั้น ระหว่างทาง พวกภูษณ์ถามภูษณ์ว่า “ท่านจะไปไหน” ภูษณ์จึงตอบอย่างนี้ว่า “ผมจะไปอาวาสโน้น ภูษณ์ในที่นั้นจะทำจิ๋วให้ผม” ภูษณ์เหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าไปเลย พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภูษณ์มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจิ๋วนี้นอกสี่มานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิ๋วนี้ จิ๋วที่ภูษณ์ให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภูษณ์ ชื่อว่ากำหนดด้วยฟ้าเสียหาย^{๑๑๑}

๑๐.๗ ภูษณ์กรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิ๋ว พวกภูษณ์ถามภูษณ์ผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิ๋วของท่านอยู่ที่ไหน” ภูษณ์กล่าวว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิ๋วก็อยู่ที่โน้นเหมือนกัน” พวกภูษณ์กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิ๋วนี้มา พวกเราจะทำจิ๋วให้ท่านในที่นี้” ภูษณ์กลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภูษณ์ทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิ๋วของผมนอยู่ที่ไหน” ภูษณ์เหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า “นี่เป็นส่วนจิ๋วของท่าน”

^{๑๑๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๒๒/๑๖๘-๑๗๐.

ภิกษุ นั้นจึงถือเอาจิวรนั้น ไปยังอาวาสนั้น ไปยังอาวาสนั้นแล้วมีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจิวรนี้ นอกสิมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

๑๐.๘ ภิกษุ กรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิวร พวกภิกษุถามภิกษุ นั้นผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิวรของท่านอยู่ที่ไหน” ภิกษุ นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิวรก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน” พวกภิกษุ กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิวรนั้นมา พวกเราจะทำจิวรให้ท่านในที่นี้” ภิกษุ นั้นกลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุ ทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิวรของผมนอยู่ที่ไหน” ภิกษุ เหล่า นั้นตอบอย่างนี้ว่า “นี่เป็นส่วนจิวรของท่าน” ภิกษุ นั้นจึงถือเอาจิวรนั้น ไปยังอาวาสนั้น ไปยังอาวาสนั้นแล้วมีความคิด มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะไม่ให้ทำจิวรนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๑๐.๙ ภิกษุ กรานกฐินแล้วต้องการจะไปสู่ทิศ แต่ยังหวังได้ส่วนจิวร พวกภิกษุถามภิกษุ นั้นผู้ไปสู่ทิศแล้วว่า “ท่านจำพรรษาที่ไหน ส่วนจิวรของท่านอยู่ที่ไหน” ภิกษุ นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น ส่วนจิวรก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน” พวกภิกษุ กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านไปนำจิวรนั้นมา พวกเราจะทำจิวรให้ท่านในที่นี้” ภิกษุ นั้นกลับไปยังอาวาสนั้นแล้วถามภิกษุ ทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนจิวรของผมนอยู่ที่ไหน” ภิกษุ เหล่า นั้นตอบอย่างนี้ว่า “นี่เป็นส่วนจิวรของท่าน” ภิกษุ นั้นจึงถือเอาจิวรนั้น ไปยังอาวาสนั้น ไปยังอาวาสนั้นแล้วมีความคิด มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจะให้ทำจิวรนี้ นอกสิมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น จิวรที่ภิกษุ นั้นให้ทำอยู่นั้น เกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฟ้าเสียหาย โดยอปริลาชนนวกะ จบ ด้วยประการฉะนี้^{๑๑๘}

๑๑. เรื่องกฐินเคาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก^{๑๑๙} ใน ภาสุวิหารปัจจุกะ กำหนดด้วย ชื่อว่าเคาะพร้อมกันกับภิกษุ ทั้งหลาย ว่าด้วยการเคาะกฐินเพราะหวังอยู่ ภาสุก มีอยู่ ๕ กรณี ได้แก่

๑๑.๑ ภิกษุ กรานกฐินแล้วต้องการจะอยู่ภาสุก จึงถือจิวรหลีกไป คิดว่า “เราจะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ภาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ภาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ภาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ภาสุกก็จะไปยังอาวาสโน้น ถ้าในอาวาสนั้นเราอยู่ภาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ภาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสิมามีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้ นอกสิมานี้แหละ จะไม่กลับ” เธอให้ทำจิวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ

^{๑๑๘}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๒๓/๑๓๐-๑๓๑.

^{๑๑๙}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๒๔/๑๓๑-๑๓๒.

๑๑.๒ ภิกษุกราบทูลแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจิวรหลีกไป คิดว่า “เราจะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้น เราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะไม่ให้ทำจิวรนี้ จะไม่กลับ” การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยตกลงใจ

๑๑.๓ ภิกษุกราบทูลแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจิวรหลีกไปคิดว่า “เราจะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมา มีความคิดอย่างนี้ว่า “จะให้ทำจิวรนี้ นอกสีมานี้แหละ จะไม่กลับ” ให้ทำจิวรนั้น จิวรที่ภิกษุนั้นให้ทำอยู่นั้นเกิดเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยฝ่าเสียหาย

๑๑.๔ ภิกษุกราบทูลแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจิวรหลีกไปคิดว่า “เราจะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจิวรนั้น ทำจิวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ จะกลับ” จนล่วงครากฐินเคาะนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยล่วงเขต

๑๑.๕ ภิกษุกราบทูลแล้วต้องการจะอยู่ผาสุก จึงถือจิวรหลีกไปคิดว่า “เราจะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาสนั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะไปยังอวาสโน้น ถ้าในอวาส นั้นเราอยู่ผาสุกก็จะอยู่ ถ้าไม่ผาสุกก็จะกลับ” อยู่นอกสีมา ให้ทำจิวรนั้น ทำจิวรเสร็จแล้วคิดว่า “จะกลับ” กลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่าเคาะพร้อมกันกับภิกษุทั้งหลาย โดยผาสุวิหารปัญจกะ จบ ด้วยประการฉะนี้

ง. เหตุที่ทำให้ผ้ากฐินไม่เคาะ “ปติโพธิ” จากการศึกษาพบว่า เหตุที่ทำให้ผ้ากฐินไม่เคาะ หรือปติโพธิ ที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎกว่า^{๒๐} ในปติโพธาปติโพธกถา ว่าด้วยปติโพธ

^{๒๐}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๒๕/๑๗๓๒-๑๗๔, ปติโพธ ในทางพระวินัย หมายถึงความกังวลที่เป็นเหตุให้กฐินยังไม่เคาะ คือยังรักษาอานิสงส์กฐินและเขตแห่งจิวรกาล ตามกำหนดไว้ได้ ถ้าภิกษุหลีกไปโดยคิดว่า จะไม่กลับมาอีก จิวรปติโพธขาดก่อนในขณะที่อยู่ภายในสีมานั้นเอง อวาสนปติโพธขาดในขณะที่เมื่อก้าวล่วงสีมาไปแล้ว ดูรายละเอียดใน วิ.อ. (ไทย) ๓/๓๑๑/๑๕๘.

และอุปถัมภ์ ดังความว่า ภิภุทังหลาย กฐินมีปถัมภ์ ๒ อย่าง มีอุปถัมภ์ ๒ อย่าง ภิภุทังหลาย ปถัมภ์ ๒ อย่างนี้ คือ

๑) ภิภุทังหลาย กฐินมีปถัมภ์ ๒ อย่าง ได้แก่

๑. อวาสปถัมภ์ ความกังวลในอวาสเพราะคิดจะกลับมา ภิภุทังหลาย อวาส ปถัมภ์ คือ ในกรณีนี้ ภิภุทยังอยู่ในอวาสนั้น หรือหลีกเลี่ยงแต่ผู้ใจว่า “จะกลับ” อย่างนี้ชื่อว่าอวาส ปถัมภ์

๒. จีวรปถัมภ์ ความกังวลในจีวรเพราะยังไม่ได้ทำจีวรหรือทำยังไม่เสร็จ ภิภุทังหลาย จีวรปถัมภ์ คือ ในกรณีนี้ ภิภุทยังไม่ได้ทำจีวรหรือทำจีวรค้างไว้ หรือความหวังว่าจะได้จีวร ยังไม่สิ้นสุดลง อย่างนี้ชื่อว่าจีวรปถัมภ์ ดังนั้นภิภุทังหลาย กฐินมีปถัมภ์ ๒ อย่างนี้แล

๒) ภิภุทังหลาย กฐินมีอุปถัมภ์ ๒ อย่าง ได้แก่

๑. อวาสอุปถัมภ์ ไม่มีความกังวลในอวาส ภิภุทังหลาย อวาสอุปถัมภ์ คือ ในกรณีนี้ ภิภุทหลีกเลี่ยงจากอวาสนั้น สละ ภาย ปล่อยวาง ไม่ผู้ใจ คิดว่า “จะไม่กลับมา” อย่างนี้ ชื่อว่าอวาสอุปถัมภ์

๒. จีวรอุปถัมภ์ ไม่มีความกังวลในจีวร ภิภุทังหลาย จีวรอุปถัมภ์ คือ ในกรณีนี้ ภิภุททำจีวรเสร็จแล้ว จีวรเสียหาย สูญหาย หรือถูกไฟไหม้ หรือความหวังว่าจะได้จีวรสิ้นสุดลง อย่างนี้ชื่อว่าจีวรอุปถัมภ์ ดังนั้นภิภุทังหลาย กฐินมีอุปถัมภ์ ๒ อย่างนี้แล

ดังนั้น สรุปได้ว่ารวมเรื่องที่มีในกฐินขันธกะ เรื่องในขันธกะนี้มี ๑๒ เรื่อง และเปยยาล มุข ๑๑๘ เรื่อง ปฐมเหตุในการถวายผ้ากฐินจีวร คือ เรื่องภิภุทชาวเมืองปาฐะยะ ๓๐ รูป เข้าจำ พรรษา ณ เมืองสาเกต ออกพรรษาแล้ว ได้พากันเดินทางเพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยทั้งจีวรชุ่มชื้น ไปด้วยน้ำ เพราะว่าเป็นช่วงฤดูฝน พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่องจึงอนุญาตให้ภิภุทรับถวายผ้ากฐิน จีวรก่อนจะเดินทาง การรับถวายผ้ากฐินจีวรจึงมีเรื่องอานิสงส์กฐิน ๕ อย่าง คือ

๑. เทียวไปไม่ต้องบอกลา
๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ
๓. นั่งคนโกษณะได้
๔. ทรงอดิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ
๕. พวกเขาจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

เรื่องวิธีการนกกฐินและอุบัติเหตุกรรมมาจาสำหรับกรานกฐิน เรื่องกฐินไม่เป็นอันกราน มีอยู่ ๒๔ อย่างด้วยกัน คือ กฐินไม่เป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิภุทผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนากฐินนั้น

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่าย่อมไม่เป็นอันกราน พร้อมทั้งเรื่องกฐินเป็นอันกราน มีอยู่ ๑๗ อย่างด้วยกัน คือ กฐินเป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่ในสีมาอนุโมทนากฐินนั้น อย่างนี้ชื่อกฐินเป็นอันกราน และเรื่องกฐินเดาะด้วยมาติกา ๘ ข้อ คือ

๑. กำหนดด้วยหลักไป	๒. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ
๓. กำหนดด้วยตกลงใจ	๔. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย
๕. กำหนดด้วยได้ทราบข่าว	๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง
๗. กำหนดด้วยล่วงเขต	๘. กำหนดด้วยเดาะพร้อมกัน

๑) อาทายัสตตะกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการถือจีวรหลักไป ๗ กรณี คือ

๒) สมาทายัสตตะกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการนำจีวรติดตัวหลักไป ๗ กรณี

๓) อาทายัจฉกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการถือจีวรที่ทำค้างไว้หลักไป ๖ กรณี

๔) สมาทายัจฉกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยการนำจีวรที่ทำค้างไว้หลักไป ๖ กรณี คือ

ถือจีวรที่ทำค้างไว้ไปอย่างละ ๖ กรณี ไม่มีการกำหนดด้วยหลักไป

๕) อาทายภาณวาร ว่าด้วยการเดาะกฐินด้วยกรณีถือจีวรหลักไป ๑๕ กรณี

กล่าวถึงภิกษุถือจีวรไปนอกสีมา คิดว่าจะให้ทำจีวร มี ๓ มาติกา คือ

๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ
๒. กำหนดด้วยตกลงใจ
๓. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

กล่าวถึงภิกษุถือผ้า คิดว่า จะไม่กลับไปนอกสีมา แล้วคิดว่าจะทำ มี ๓ มาติกา คือ

๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ
๒. กำหนดด้วยตกลงใจ
๓. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

กล่าวถึงภิกษุถือจีวรหลักไป ด้วยไม่ได้ตั้งใจ ภายหลังคิดว่าจะไม่กลับ มี ๓ นัย

กล่าวถึงภิกษุถือจีวรไป คิดว่า จะกลับ อยู่นอกสีมา คิดว่า จะทำจีวร จะไม่กลับ ให้ทำจีวรเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น ชื่อว่ากำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ด้วยตกลงใจ ด้วยผ้าเสียหาย ด้วยได้ทราบข่าว ด้วยล่วงเขต ด้วยเดาะพร้อมทั้งภิกษุทั้งหลาย รวมเป็น ๑๕ ภิกษุนำจีวรหลักไป และนำจีวรที่ทำค้างไว้หลักไปอีก ๔ วาระก็เหมือนกันรวมทั้งหมด ๑๙ วิธี หลักไปด้วยสิ้นหวัง ด้วยหวังว่าจะได้ หลักไปด้วยกรณียะบางอย่าง ทั้ง ๓ อย่างนั้น นักปราชญ์พึงทราบโดยนัยอย่างละ ๑๒ วิธี ภาสุวิหารปัญญกะ ว่าด้วยการเดาะกฐินเพราะหวังอยู่สบาย ๕ กรณี และประกอบกับปติโพธาปติโพธกถา ว่าด้วย

ปติโพธและอปติโพธ พระวินัยธรพึงแต่งหัวข้อตามเค้าความโดยกฐินชั้นธกะ ดังนั้นในผ้ากฐินจีวรจึงสรุปได้ดังนี้แล

๒.๓.๒.๓ ผ้าบังสุกุลจีวร

จากการศึกษาผ้าบังสุกุลจีวร ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก^{๑๒๑} เรียกว่า ผ้าบังสุกุล หรือ ผ้าสาลีไวยกะ ก็เป็นผ้าชนิดเดียวกันแต่เรียกชื่อต่างกันในคัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ ถือเป็นหลักฐานอันดับแรก เป็นผ้าที่พระภิกษุสงฆ์ได้ทำขึ้นเองสำหรับนุ่งห่มในครั้งพุทธกาล ดังปรากฏความว่า สมัยนั้น ผ้าบังสุกุลเกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาค พระองค์ได้ทรงพระดำริ ดังนี้ว่า เราจะพึงซักผ้าบังสุกุลที่ไหนหนอ พอถึงขณะนั้นท้าวสักกะจอมเทพทรงทราบดำริของพระพุทธรองค์ จึงขุดสระโบกขรณี (สระบัว) ขึ้นมาถวาย พระพุทธรองค์ทรงซักผ้าบังสุกุลในสระโบกขรณี ซักเสร็จ ทรงประสงค์จะขยำผ้าบังสุกุลนั้น ท้าวสักกะก็จัดหาแผ่นศิลา (หิน) มาถวาย ขยำเสร็จ ทรงประสงค์จะตากผ้าบังสุกุล เทวดาที่สิงสถิตที่ดินกุ่มกั้นน้อมกึ่งกุ่มลงให้ตากผ้า^{๑๒๒}

เรื่องผ้าในสมัยนั้นก็เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าและพระสาวกในยุคแรกคงใช้ฝ้านุ่งผ้าห่มตามที่จะหาได้ มีคนถวายบ้าง จัดหาเองโดยถูกต้องชอบธรรมบ้าง หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง โดยเฉพาะการเก็บผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บางทีก็เป็นผ้าห่อศพ ซึ่งเรียกว่า^{๑๒๓} ผ้าบังสุกุลนั้น เป็นประเพณีที่ภิกษุถือปฏิบัติมากในครั้งพุทธกาล แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงใช้ผ้าบังสุกุลนี้เช่นเดียวกันกับพระภิกษุในสมัยนั้น

ยังเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ดังความที่ว่า^{๑๒๔} พระผู้มีพระภาคตรัสกับ อุทายี ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา นอกจากสักการะ เคารพแล้วก็ยังอาศัยเราอยู่ด้วยเข้าใจ ดังนี้ว่า อนึ่ง สาวกทั้งหลายของเราเป็นผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ทั้งครองจีวรเศร้าหมองด้วยเธอเหล่านั้นเลือกเก็บผ้าที่ไม่มีชายจากป่าช้าบ้าง จากกองหยากเยื่อบ้าง จากร้านตลาดบ้าง ในสมัยปัจจุบันนี้ ต่างจากในสมัยพุทธกาลในประเทศอินเดีย ดังมีข้อความปรากฏดังนี้

^{๑๒๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๔/๕๔.

^{๑๒๒}วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๔/๕๕.

^{๑๒๓}พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๖-๗.

^{๑๒๔}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๒/๒๘๖-๒๘๘.

ครั้งถัดมาชาวพุทธที่นำศพไปเผาหรือฝังในป่าช้าดึงผ้าห่อศพออกมาวางไว้ข้างๆ ศพ แล้วนิมนต์พระชักเอาไปใช้ จึงเรียกผ้าชนิดนี้ว่า^{๒๕} ผ้าบังสุกุล แม้ปัจจุบันจะไม่ได้ชักออกมาจากห่อศพ แต่เป็นผ้าสบงจีวรหรือผ้าไตรใหม่ๆ ก็นำไปวางให้พระชัก เรียกว่า ชักผ้าบังสุกุลเป็นประเพณีสืบต่อกันมาที่มีปรากฏให้เห็นกันในปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะในสมัยครั้งพุทธกาลหรือในปัจจุบันเป็นผ้าที่พระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นผ้าห่มผ้าห่มจึงถือได้ว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างมาก

๒.๓.๔ ประเภทตามจำนวนผ้า

จากการศึกษาประเภทตามจำนวนผ้า ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า ในสมัยครั้งพุทธกาลที่พระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มมีผ้าอยู่หลายอย่างด้วยกัน แต่ในขณะนี้จะกล่าวถึงเฉพาะผ้าที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกเท่านั้น

ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ภิกษุนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม แต่จะกล่าวเฉพาะที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตที่มีปรากฏในพระวินัย ที่มีอยู่ ๓ ประเภท คือ (๑) ผ้ากาสาวพัสตร์ (๒) ผ้ากาสาเย (๓) ผ้าไตรจีวร ดังมีรายละเอียดจะนำเสนอต่อไปนี้

๒.๓.๔.๑ ผ้ากาสาวพัสตร์

จากการศึกษาผ้ากาสาวพัสตร์ ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ถือว่าเป็นผ้าชนิดหนึ่งในสมัยครั้งพุทธกาลที่มีความสำคัญมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่า ที่ผู้ประสงคจะบวชต้องจัดเตรียมหามาหรือจัดทำผ้าชนิดนี้ขึ้นเองสำหรับการบวชโดยเฉพาะ จากการศึกษานในพระไตรปิฎกพบว่าเป็นเครื่องอัฐฐบริวารหรือผ้าห่มผ้าห่มของนักบวชในสมัยนั้น ที่มีอยู่ ๒ ประเภท คือ ผ้าห่มหนึ่ง ผ้าหนึ่ง ดังปรากฏความในพระสูตรว่า^{๒๖} เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและหนวด นุ่งห่ม ผ้ากาสาวพัสตร์ ข้อความในตอนนีกล่าวถึงเจ้าชายสิทธัตถะหรือพระพุทธเจ้าในสมัยนั้น ยังมีข้อความในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์หรือมหาเศรษฐีและยากเข็ญใจก็ตามต่างมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ต่างพากันออกบวช เช่น ที่มีปรากฏพระนามในพระสูตรว่า พระราชาชื่อว่าพระเจ้าทัพนเนมิพระองค์ทรงสละพระราชสมบัติ

^{๒๕} อารยธรม โภภิกขุ, (จารุณฺ ยาสุมฺทฺร), ตามรอยโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีทศบารมี, เชียงใหม่ : บริษัท กลางเวียงการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๑.

^{๒๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓๗/๑๘๗-๑๘๘.

ดังปรากฏความว่า^{๑๒๗} พระองค์ทรงตั้งสอนพระกุมารผู้เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ในเรื่อง การครองราชย์เรียบร้อยแล้ว ทรงโองพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาฬหพัศตร์เสด็จออกจาก พระราชวังผนวชเป็นบรรพชิต ยังมีพระราชกุมารเสด็จออกบวช ดังปรากฏความที่ว่า

เมื่อมหาชนในกรุงพันธุมดีประมาณ ๘๔,๐๐๐ คน ได้ทราบข่าวว่า พระวิปัสสิราชกุมาร ทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาฬหพัศตร์^{๑๒๘} เสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็น บรรพชิต ไม่ว่าจะเป็พระราชอาหรือคนมีอันจะกินก็ติดตามและกรรมกรหรือข้าทาสนบวรากรก็ตาม เมื่อ บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาต้องใช้ผ้ากาสาฬหพัศตร์ในสมัยแรกๆ เช่นมีข้อความว่า ขอเดชะ พระองค์ ทรงทราบเถิดว่า นุรุษผู้เคยเป็นทาสกรรมกรของพระองค์ที่ต้องตื่นก่อน นอนทีหลัง เฝ้ารับพระบัญชา ตามรับสั่ง คอยประพุดติให้ถูกพระทัย ต้องเผ็ดทูล (พูดหรือกล่าว) อย่างไพเราะ คอยสังเกตพระพักตร์ อยู่ยู่ นั้น บัดนี้ เขาโองนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาฬหพัศตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต^{๑๒๙}

ดังที่มีปรากฏความ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วินัยมุข เล่ม ๒ ได้กล่าวเอาไว้ ในบริวารบริโภค ในคราวแรก ผู้มุ่งอุปสมบทจำเป็นต้องมีฝ้านุ่งและฝ้าห่ม ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกับพระไตรปิฎกเกี่ยวกับนักบวชต้องมีเครื่องอัฐฐบริวาร คือ ได้แก่ฝ้านุ่งห่ม เรียกว่า เครื่องบริวารอุปโลกนบริโภค^{๑๓๐}

พระอภิธรรมปิฎก เล่มที่ ๓๗ พุทธศักราช ๒๕๓๕ และพระอภิธรรมปิฎก อรรถกถา เล่มที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๒๕ ดังที่มีข้อความปรากฏระหว่าง สก. กับ พร. สก. ได้แก่ (พระสกวาทิ) และ พร. ได้แก่ (พระปรวาทิ) มีคำถามคำตอบปัญหาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระสาวก ในการใช้ฝ้านุ่งฝ้าห่มหรืออัฐฐบริวารในครั้งแรกของการผนวชได้แก่ ผ้ากาสาฬหพัศตร์ ที่มีปรากฏความ ดังนี้^{๑๓๑}

พร. ในหมู่เทวดา มีการอยู่ประพุดติพรหมจรรย์ไซ้ไหม
สก. ไช้

^{๑๒๗}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๓/๖๑-๖๒.

^{๑๒๘}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๕๕/๓๐-๓๑.

^{๑๒๙}ที่.สี. (ไทย) ๕/๑๘๓/๖๑-๖๒.

^{๑๓๐}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑.

^{๑๓๑}อภิ.ก. (ไทย) ๓๓/๒๓๐/๑๔๖-๑๕๐, อภิ.ก.อ. (ไทย) ๔/๒๕๕-๒๕๕/๒๓๕-๒๘๓.

ปร. ในหมู่เทวดานั้นมีการบรรพชา การปลงผม การครองผ้ากาสาวพัสตร์ การทรงบาตร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายทรงอุบัติได้ พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าทั้งหลายอุบัติได้ คู่พระอัครสาวกก็อุบัติได้ใช่ไหม

สก. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น...

สก. ในหมู่เทวดาไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพราะเหตุนั้น ในหมู่เทวดา จึงไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ในที่ที่มีการบรรพชาเท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ไม่มีการบรรพชา ไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น...

สก. ในที่ที่มีการบรรพชาเท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ไม่มีการบรรพชา ไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ผู้ที่บรรพชาเท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้ที่ไม่ได้บรรพชาไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น...

สก. ในหมู่เทวดาไม่มีการปลงผม เพราะเหตุนั้น ในหมู่เทวดาจึงไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ในที่ที่มีการปลงผมเท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ไม่มีการปลงผม ไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น...

สก. ในที่ที่มีการปลงผมเท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ไม่มีการปลงผม ไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. เฉพาะผู้ที่ปลงผมเท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้ที่ไม่ปลงผม ไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น...

สก. ในหมู่เทวดาไม่มีการครองผ้ากาสาฬหพัศตร์ เพราะเหตุนี้ ในหมู่เทวดาจึงไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ไซ้ใหม่

ปร. ใช่

สก. ในที่ที่มีการครองผ้ากาสาฬหพัศตร์เท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ไม่มีการครองผ้ากาสาฬหพัศตร์ ไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ไซ้ใหม่

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น...

สก. ในที่ที่มีการครองผ้ากาสาฬหพัศตร์เท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ไม่มีการครองผ้ากาสาฬหพัศตร์ ไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ไซ้ใหม่

ปร. ใช่

สก. ผู้ที่ครองผ้ากาสาฬหพัศตร์เท่านั้น จึงมีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้ที่ไม่ครองผ้ากาสาฬหพัศตร์ ไม่มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ไซ้ใหม่

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น...^{๑๑๒}

ดังนั้นสรุปความได้ว่า เรื่องผ้าถุงผ้าห่มในสมัยแรกของการบวชที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกใช้สอยเป็นอันดับแรกก็คือ ผ้ากาสาฬหพัศตร์ ซึ่งที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎกทั้ง ๓ ปิฎก ได้แก่พระวินัย พระสุตต และพระอภิธรรม โดยมีความหมายและเนื้อความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเป็นเครื่องบริขารอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์อีกด้วยในสมัยครั้งนั้น

๒.๓.๔.๒ ผ้ากาสาฬหพัศตร์

จากการศึกษาผ้ากาสาฬหพัศตร์ ปรากฏว่าเป็นผ้าที่ได้ทำขึ้นเองในสมัยครั้งพุทธกาลที่พระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นผ้าถุงผ้าห่มในสมัยนั้น ผ้ากาสาฬหพัศตร์ หรือ ผ้ากาสาฬหพัศระ ก็เป็นผ้าชนิดเดียวกัน “กาสาฬหพัศระ” แปลว่า ผ้าข้อมน้ำฝน ในเมืองไทยนิยมเขียนว่า “กาสาฬหพัศระ” แปลว่า ผ้าข้อมน้ำฝน เข้าใจว่าผ้ากาสาฬหพัศตร์นี้เป็นผ้าที่พระภิกษุสงฆ์หรือพระสาวกคิดขึ้นมาใช้เป็นการเฉพาะให้มีลักษณะแตกต่างจากผ้าที่นักบวชในลัทธิอื่นใช้กัน ที่มีอยู่ ๒ ประเภท คือ ผ้าถุงหนึ่ง ผ้าห่มหนึ่ง มีเช่นเดียวกับผ้ากาสาฬหพัศตร์ และที่มีปรากฏเป็นหลักฐานทำให้ทราบความเป็นมาเรื่องของผ้าถุงผ้าห่มที่พระภิกษุสงฆ์ได้ใช้สอย^{๑๑๓}

^{๑๑๒} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๒๓๐/๑๖๔-๑๕๐, อภิ.ก.อ. (ไทย) ๔/๒๕๕-๒๕๕/๒๓๕-๒๓๗.

^{๑๑๓} พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๔.

ดังมีข้อความปรากฏว่า^{๑๓๔} สมัยนั้น มีบุตรชายเศรษฐีชาวฉันทคาม ชื่อว่าสุทิน ได้ฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พุทธบริษัทเหล่านั้น ในขณะที่เดินทางไปทำธุระที่กรุงเวสาลี ได้มีความคิดดังนี้ว่า การที่ผู้ครองเรือนจะประพฤดิพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อย่างยิ่งเหมือนสังข์ที่ขัดแล้ว มิใช่กระทำได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย “เราควรจะปลงผม โกนหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยออกจากเรือนไปบวชเป็นอนาคาริก” คงจะดีเป็นแน่ หลังจากนั้นมา เมื่อสุทินกลับทบทวนทำธุระในกรุงเวสาลีเสร็จแล้ว กลับไปหามารดาบิดาที่ฉันทคาม ครั้นถึงแล้วจึงกล่าวกับมารดาบิดาดังนี้ว่า คุณพ่อคุณแม่ ธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นถูกเข้าใจ “ถูก ประรณานจะปลงผม โกนหนวด นุ่งห่ม ผ้ากาสาเย ออกจากเรือนไปบวชเป็น อนาคาริก คุณพ่อคุณแม่โปรดอนุญาตให้ลูกออกไปบวชเป็นอนาคาริกเถิด”^{๑๓๕}

ดังนั้นผ้ากาสาเย เป็นผ้าที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นผ้าที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ในสมัยนั้นเหมือนผ้ากาสาพัศตร์ที่กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น เพราะฉะนั้นสรุปได้ว่าผ้าทั้ง ๒ ชนิดนี้ ในตอนต้นพุทธกาลผู้บวชต้องใช้ผ้าชนิดนี้กันทั้งสิ้นดังปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๓ ปิฎก และยังมีผ้าชนิดอื่นๆ อีก ที่ผู้วิจัยจะนำเสนอในงานวิจัยนี้เป็นลำดับขั้นตอนต่อไป

๒.๓.๔.๓ ผ้าไตรจีวร

จากการศึกษาผ้าไตรจีวรพบว่า ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎกและในอรรถกถาหรือหนังสือและตำราที่เกี่ยวข้อง ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคนมีปกติหนาว กลัวความหนาว อาจครองชีพอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน อย่างกระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราควรอนุญาตผ้า ๓ ผืน ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร หรือผ้าไตรจีวร สังกาฏิ ๒ ชั้น หรือผ้าพาด อุตตราสังข์ชั้นเดียว ผ้าห่มหรือจีวรอันตราวาสกชั้นเดียว ผ้านุ่งหรือสบง^{๑๓๖}

ดังนั้นในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสาวกต่างก็ได้ใช้สอยผ้าไตรจีวรเป็นเครื่องนุ่งห่มและสืบมาจนถึงในปัจจุบัน ดังที่มีปรากฏความในบัณฑิตศึกษาปริทรรณํ จึงเรียกได้ว่า ผ้าไตรจีวร คือ ผ้า ๓ ผืน ได้แก่^{๑๓๗} สังกาฏิ ๑ จีวร ๑ และสบง ๑ ซึ่งมีความแตกต่างไปจาก ผ้า

^{๑๓๔}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๔/๑๗.

^{๑๓๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๖/๑๘.

^{๑๓๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๖.

^{๑๓๗}สุริย์ มีผลกิจ - วิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพิวเตอร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘.

กาสาวพัสต์ และผ้ากาสาเย ที่มีปรากฏเฉพาะฝ้านุ่งผ้าห่มเท่านั้น ซึ่งไม่มีผ้าพาด จึงมีความแตกต่างไปจากผ้าไตรจีวร^{๓๘} ดังปรากฏความที่ว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ใน วินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ตีจีวร ได้แปลทับศัพท์เอาไว้ว่า ผ้าไตรจีวร คือ มีจีวร ๓ ผืน มีชื่อว้างงาฎิ เป็นผ้าสำหรับใช้ห่มกันหนาวหรือซ้อนนอก ๑ อดตราสงค์ เป็นผ้าห่ม ๑ อันตราสก เป็นฝ้านุ่ง ๑ ผ้าทั้ง ๓ ผืนนี้ เรียกว่า ไตรจีวร ซึ่งเป็นบริวารบริโภค^{๓๙}

ดังที่มีปรากฏความที่สอดคล้องกันกับพระวินัยปิฎก สมเด็จพระมหาธีรวงศ ได้กล่าวเอาไว้ในตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มีความว่า พระผู้มีพระภาค ทรงยังพระอฎภาพให้ เป็นไป ด้วยจีวรสี่ผืน ด้วยพระองค์เอง แต่ทรงอนุญาตไตรจีวรแก่เราทั้งหลาย (พระภิกษุสงฆ์) ดังนี้ จึงทรงอนุญาตสังฆาฎิสองชั้น ทรงอนุญาตจีวรนอกนี้ชั้นเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ ผ้าไตรจีวร จึงมีฝ้าอยู่ ๓ ผืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎก^{๔๐}

ดังที่มีปรากฏความในจิวรรวค แสง อุดมศรี ได้กล่าวเอาไว้ ในพระวินัยปิฎก ๑ ว่า ด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์ว่า คือ หมวดที่ว่าด้วยเรื่องจีวร ซึ่งประกอบด้วยฝ้า ๓ ผืน ที่ภิกษุใช้ห่ม ซึ่งความว่า รวมเรียกชื่อว่าฝ้าไตรจีวร คือ ฝ้านุ่งหรือสบง เรียกว่า อันตราสก ฝ้าห่มหรือจีวร เรียกว่า อดตราสงค์ และฝ้าห่มซ้อนนอกหรือฝ้าพาด เรียกว่า สังฆาฎิ โดยมีความสอดคล้องกับพระวินัยปิฎกที่มีปรากฏความเป็นหลักฐานดังนี้^{๔๑}

๒.๔ ลักษณะของจีวร

๒.๔.๑ ลักษณะของจีวรในสมัยพุทธกาล

^{๓๘}พระมหาสมณจินต์ สมมาปญโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๔.

^{๓๙}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒.

^{๔๐}สมเด็จพระมหาธีรวงศ (จวน อุดมศรี ป.ธ.๕), ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕๒.

^{๔๑}แสง อุดมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

ลักษณะของจีวรของพระสงฆ์ ประกอบด้วยผ้าที่ตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนเล็ก นำมาต่อกัน จึงมีลักษณะเป็นผ้าที่เศร้าหมอง คือผู้อื่นมักไม่ต้องการไปตัดเย็บอีก เหมาะสมกับสมณะ

ผ้าสี่เหลี่ยมผืนเล็กๆ ที่เย็บต่อกันนั้น ปรากฏกลดลายเป็นลายคันทนา ออกแบบโดยพระอานนท์ ดังปรากฏข้อความในพระวินัยปิฎก ว่า

“อานนท์เธอเห็นนาของชาวมคธ ซึ่งเขาพูนดินขึ้นเป็นคันทนาสี่เหลี่ยม พูนคันทนาทั่วทั้งด้านยาวและด้านกว้าง พูนคันทนาคั่นในระหว่างๆ ด้วยคันทนาสั้นๆ พูนคันทนาเชื่อมกันทาง ๔ แพร่ง ตามที่ซึ่งคันทนากับคันทนาผ่านตัดกันไปหรือไม่?...เธอสามารถแต่งจีวรของภิกษุทั้งหลายให้มีรูปอย่างนั้นได้หรือไม่?”

พระอานนท์ตอบว่า “สามารถ พระพุทธเจ้าข้า.”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ทักขิณาคีรีชนบทตามพระพุทธานุชากรรมแล้วเสด็จกลับมาพระนครราชคฤห์อีก ครั้งนั้นท่านพระอานนท์แต่งจีวรสำหรับภิกษุหลายรูป ครั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้กราบทูลว่า

“ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงทอดพระเนตรจีวรที่ข้าพระพุทธเจ้าแต่งแล้ว พระพุทธเจ้าข้า.”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นค้ำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นคนฉลาด อานนท์ได้ซาบซึ้ง ถึงเนื้อความแห่งถ้อยคำที่เรากล่าวย่อได้โดยกว้างขวาง ...จีวรจักเป็นผ้าที่ตัดแล้วเศร้าหมองด้วยศัสตรา สมควรแก่สมณะ และพวกศัสตราไม่ต้องการ”

หลังจากพระอานนท์ถวายจีวรที่ตัดแต่งแล้ว ให้ทอดพระเนตร พระพุทธองค์ทรงพอพระทัย และอนุญาตให้ใช้ผ้า ๓ ผืน คือ สังฆาฏิชั้นเดียว จีวร และสบง

ต่อมาทรงอนุญาตไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฏิสองชั้น จีวร และสบง ทั้งนี้เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ป้องกันความหนาวเย็น และรับสั่งว่า ภิกษุไม่พึงมีจีวรมากกว่านี้ (รูปใดมีมากกว่านี้ เป็นอาบัติ)

อติเรกจีวร คือ จีวรที่มีเกินกว่าผ้าที่อธิษฐานเป็นไตรจีวร ตามพระวินัย ภิกษุสามารถเก็บไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน และสามารถทำเป็นวิกัปอติเรกจีวร คือ ทำให้เป็นสองเจ้าของ เพื่อจะได้ไม่ต้องอาบัติ เพราะเก็บไว้เกินกำหนดเวลาได้

ความเป็นมาของเรื่องอติเรกจีวรนี้ เนื่องจากมีผู้ถวายจีวรแก่พระอานนท์ แล้วท่านประสงค์จะเก็บไว้ ถวายพระสารีบุตร ซึ่งขณะนั้นอยู่ต่างเมืองประมาณ ๑๐ วัน จึงจะเดินทางมาถึง

พระอานนทได้เข้าไปทูลถามพระพุทธองค์ว่า จะปฏิบัติอย่างไร กับอดีตจิรวดี จึงทรงมีพุทธบัญญัติ ให้เก็บรักษาอดีตจิรวไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน

ผ้าที่ใช้ทอจิรว ในสมัยพุทธกาล มีจิรวหลายประเภทเกิดขึ้น ภิกษุทั้งหลายไม่แน่ใจว่า จิรวชนิดใดที่ทรงอนุญาต จึงกราบทูลเรื่องนั้นต่อพระศาสดา พระพุทธองค์ทรงอนุญาตจิรว ๖ ชนิด คือ (๑) จิรวทำด้วยเปลือกไม้ (๒) ทำด้วยฝ้าย (๓) ทำด้วยไหม (๔) ทำด้วยขนสัตว์ (๕) ทำด้วยป่าน และ (๖) ทำด้วยของเจือกัน

๒.๔.๒ ลักษณะของจิรวในปัจจุบัน

ในพระธรรมวินัยกล่าวถึงลักษณะขนาดของจิรว มีห้ามแต่ไม่ให้ทำเกินกว่าสุคตประมาณ ที่กำหนดไว้ในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งรัตนวรรค คือ ยาว ๘ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยคืบพระสุคต^{๑๒} ส่วน ขนาดย่อมกว่า ก็แล้วแต่พอดีกับบุคคลผู้ครอง ไม่มีข้อห้าม ประมาณที่ใช้ในประเทศไทย ยาว ไม่เกิน ๖ สอก กว้างไม่เกิน ๔ สอกของผู้ครอง พอได้ปริมณฑลดีเมื่อห่ม สำหรับสบง ประมาณที่ใช้ในประเทศไทย ยาวไม่เกิน ๖ สอก กว้างไม่เกิน ๒ สอก ของผู้ครอง

ลักษณะการตัดจิรวที่จะอธิบายต่อไปนี้จะใช้นิ้วฟูตเป็นมาตรวัด เพราะเห็นว่า ไม้บรรทัดใช้กันอยู่โดยทั่วไปหาได้ง่าย ขนาดและตัวอ่างนี้มีใช้เป็นแบบที่ตายตัวทีเดียว ให้ขยายตามขนาดของบุคคล เพียงแต่วางหลักกว้างๆ ไว้เท่านั้น

เวลาจะตัดกะดังนี้

๑. จิรวพึงกะให้ได้ขนาด คือ กว้าง ๔ สอก ยาว ๖ สอก ของผู้ครอง และอนุวตกว้าง ๕ นิ้ว กุสีกว้าง ๒ นิ้วครึ่ง ตัดเป็นจิรว ๕ ซันท์

๒. เบื้องต้น ให้วัดสอกของผู้ที่ครองก่อน ว่ายาวกี่นิ้ว เมื่อวัดได้เท่าไรแล้ว ให้เอา ๖ สอก คือ ความยาวของจิรวคุณ เมื่อคุณได้เท่าไรแล้ว ให้คิดเป็นเนื้อที่ของกุสียี่ ๔ กุสียี่ หนึ่ง กว้าง ๒ นิ้วครึ่ง ๔ กุสียี่ ก็เท่ากับ ๑๐ นิ้ว อนุวต ๒ ซ้างๆ ละ ๕ นิ้ว ๒ ซ้างเป็น ๑๐ นิ้ว เมื่อรวมกับกุสียี่ ๔ กุสียี่ จึงเป็นเนื้อที่ ๒๐ นิ้วพอดี

๓. ให้เอา ๒๐ นิ้ว ไปลบความยาวทั้งหมดของจิรว เมื่อลบแล้วคงเหลือเท่าไร ให้เอา ๕ ซันท์หาร เมื่อได้ผลลัพธ์เท่าไร แล้วให้เอา อนุวต ๕ นิ้ว มาบวกๆ ได้เท่าไร ก็เป็นความกว้าง

^{๑๒} คืบพระสุคต = เดิม คงกำหนดด้วยนิ้วพระหัตถ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในปัจจุบันให้ถือตามมาตรวัดเป็นเมตร คือ ๑ คืบพระสุคต เท่ากับ ๒๕ เซนติเมตร

ของชั้นตัวริมทั้ง ๒ ข้าง ชั้นตัวกลางมีกุดีอยู่ทั้ง ๒ ข้าง รวม ๕ นิ้ว ก็เอา ๕ บวกจำนวน ๕ ชั้นที่หารได้ จัดเป็นความกว้างของชั้นตัวกลาง

ชั้นตัวรอง ๒ ตัว คือตัวที่ติดกับตัวกลางทั้ง ๒ ข้าง มีกุดีตัวละ ๒ นิ้วครึ่ง ๒ ชั้น จึงเป็น ๕ นิ้ว ให้เอา ๒ นิ้วครึ่ง ไปบวกกับที่ ๕ ชั้น หารได้ตอนต้นจึงจัดเป็นความกว้างของชั้นตัวรอง ๒ ตัว เมื่อได้ตัดเป็นชั้นๆ ได้ ๕ ชั้น ดังกล่าวแล้ว ต่อแต่นั้นก็ให้พับชั้น (คือผ้าที่ตัดไว้ทั้ง ๕ ชั้น) ทั้ง ๕ ชั้นนั้น เป็น ๓ ส่วน ให้ตัดอักษณกุดีในส่วนกลาง แล้วจึงตัดกุดีทีหลัง ตอนตัดกุดีอย่าตัดทางกุดีก่อน ให้ตัดทางอักษณกุดีเสียก่อน เพราะถ้าตัดทางกุดีก่อนก็จะเสียใช้ไม่ได้ เวลาจะเอาชั้นทั้ง ๕ มาเย็บติดกันระวังอย่าให้ผิด เราควรจำให้ได้ว่า ทั้งหมดมีอยู่ ๕ ชั้นด้วยกัน คือ

๑. ชั้นกลาง มีกุดีติดอยู่ ๒ ข้าง และอักษณกุดี

๒. ชั้นรอง คือชั้นที่ติดกับชั้นกลางมีอยู่ ๒ ชั้น มีกุดี และอักษณกุดีติดอยู่ข้างเดียว

๓. ชั้นริม ๒ ข้าง ไม่มีกุดี มีแต่อักษณกุดี (คำว่า กุดี แปลว่ากระตังใหญ่ อักษณกุดี แปลว่า กระตังเล็ก หรือกระตัง) เมื่อเย็บติดกันทุกชั้นแล้ว จึงให้ตัดอนุวตกว้าง ๕ นิ้ว มาเย็บติดกันที่ริมโดยรอบ เวลาเย็บอนุวตอย่าให้ติดทางด้านตะเข็บ ให้ติดทางด้านนอกของตะเข็บ เมื่อกล่าวโดยย่อแล้ว ได้ใจความว่า เบื้องต้น ให้ตัดผ้าออกเป็น ๕ ชั้น คือ ตัวกลาง ๑ กับตัวริมสุด ๒ ข้าง รวม ๓ ชั้น ให้ตัดเท่ากัน ตัวรองคือตัวติดกับตัวกลาง ๒ ตัวให้ตัดเท่ากัน แล้วจึงให้ตัดกุดีและอักษณกุดีในภายหลัง ดังที่อธิบายมานี้ จะสมมติวิธีตัดให้ดู ดังนี้

สมมติว่าผู้ที่จะครอง มีศอกยาววัดได้ ๑๗ นิ้วครึ่ง (ให้ใช้นิ้วฟูต) ให้ตั้ง ๑๗ นิ้วครึ่งลง แล้วให้เอา ๖ ศอกคูณได้ผลลัพธ์ ๑๐๕ นิ้ว แล้วให้คิดเผื่อตะเข็บอีก ๒ นิ้วครึ่ง เอาไปบวกกับ ๑๐๕ นิ้ว เป็น ๑๐๗ นิ้วครึ่ง คิดเป็นเนื้อที่กุดีและอนุวตเสีย ๒๐ นิ้ว แล้วเอา ๒๐ ลบ ๑๐๗ นิ้วครึ่ง ลงเหลือ ๘๗ นิ้วครึ่ง แล้วให้เอา ๕ ชั้นหาร ๘๗ นิ้วครึ่ง

ผลลัพธ์ ๑๗ นิ้วครึ่ง ตัวกลางมีกุดี ๒ ข้าง รวมกันได้ ๕ นิ้ว ให้เอา ๕ ไปบวกกับ ๑๗ นิ้วครึ่ง จึงได้ ๒๒ นิ้วครึ่ง เป็นความกว้างของชั้นกลาง ชั้นรอง ๒ ชั้น ชั้นหนึ่งๆ มีกุดีเดียว ๒ นิ้วครึ่ง ให้เอาไปบวกกับ ๑๗ นิ้วครึ่ง ได้ผลลัพธ์ ๒๐ นิ้ว เป็นความกว้างของชั้นรอง ชั้นริมสุด ๒ ชั้น มีอนุวตด้วยชั้นละ ๕ นิ้ว จึงให้เอา ๕ บวกกับ ๑๗ นิ้วครึ่ง จึงจะได้ ๒๒ นิ้วครึ่ง เป็นความกว้างของชั้นริมตัวหนึ่งๆ เมื่อรวมแล้วได้ใจความดังนี้ คือ

๑. ชั้นกลาง ให้ตัดผ้ากว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง ยาว ๗๐ นิ้ว ๑ ผืน

- ๒. ชั้นร่อง ให้ตัดฝักกว้าง ๒๐ นิ้ว ยาว ๗๐ นิ้ว ๒ ฟัน
- ๓. ชั้นริมสุด ให้ตัดฝักกว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง ยาว ๗๐ นิ้ว ๒ ฟัน
- ๔. ต่อจากนั้นก็ให้ตัดกุติ และอัทมกุติจากชั้นนั้นๆ ทั้ง ๕ ชั้น เวลาจะตัดกุติ และอัทมกุติ (กระทง) ให้ตัดในชั้นนั้นๆ กว้างขนาด ๒ นิ้วครึ่ง หรือจะใช้กลักไม้ขีดเป็นขนาดก็ได้ ก่อนแต่จะตัดอัทมกุติให้พับเป็น ๓ ส่วน แล้วให้ตัดในส่วนกลางดังกล่าวแล้ว
- ๕. เย็บให้ติดกันเรียบร้อย แล้วจึงติดอนุวาทภายหลัง อนุวาทที่เย็บติดกันนั้น ให้ใช้ผ้า กว้าง ๕ นิ้ว ส่วนยาวเอจวนรอบขอบของจิวร
- ๖. เสร็จแล้วจึงให้ติดรังคุมไว้ขวา ลูกติดไว้ซ้าย จงคูดในแบบ
- ๗. เมื่อเย็บเสร็จแล้ว ถ้าคิดจะหักตอนที่ตะเข็บยื่นออกเสียแล้ว ก็คงเป็นจิวรประมาณ กว้าง ๖๘ นิ้ว ยาว ๑๐๕ นิ้ว

รูปภาพลักษณะของจิวร

ครั้งที่ ๑
แสดงวิธีตัดจิวร เป็นผ้า ๕ ชั้น ที่เรียกว่า ชั้นที่

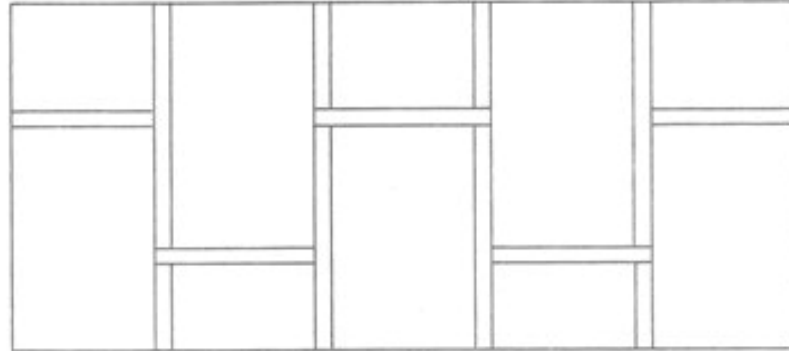
ชั้นที่ริม	ชั้นที่ร่อง	ชั้นที่กลาง	ชั้นที่ร่อง	ชั้นที่ริม
๑ กว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง	๒ กว้าง ๒๐ นิ้ว	๓ กว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง	๔ กว้าง ๒๐ นิ้ว	๕ กว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง
ยาว ๗๐ นิ้ว	ยาว ๗๐ นิ้ว	ยาว ๗๐ นิ้ว	ยาว ๗๐ นิ้ว	ยาว ๗๐ นิ้ว

ชั้นที่ ๑-๓-๕ กว้างยาวเท่ากัน ชั้นที่ ๒-๔ กว้างยาวเท่ากัน

ครั้งที่ ๒
แสดงตัวอย่างตัดกุติ และอัทมกุติ

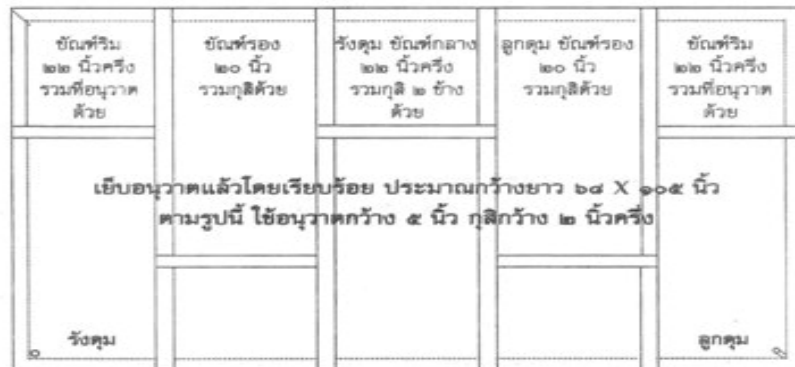
ชั้นที่ริม	ชั้นที่ร่อง	ชั้นที่กลาง	ชั้นที่ร่อง	ชั้นที่ริม
กว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง	กว้าง ๒๐ นิ้ว รวมทั้งกุติ	กว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง รวมทั้งกุติ ๒ ข้างด้วย	กว้าง ๒๐ นิ้ว รวมทั้งกุติ	กว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง

ครั้งที่ ๓
แสดงเย็บติดกันแล้ว แต่ยังไม่ได้อัดอนุภาค

ประมาณกว้าง ๖๘ นิ้ว ยาว ๑๐๕ นิ้ว

ครั้งที่ ๔
แสดงตัวอย่างจิ๋ว ๕ ชั้นที่ ข้างบนด้านใน

สีที่ทรงอนุญาต

สีที่ทรงอนุญาตให้ข้อมมี ๒ ชนิด คือ

สีเหลืองเงาแดงเข้ม ๑ สีเหลืองหม่น เช่นสีแก่นขนุน ที่เรียกว่ารัก ๑

สีที่ห้ามไม่ให้ข้อมคือ

สีคราม สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีบานเย็น สีชมพู สีดำ

อนึ่ง จะใช้สีกรักผสมกับสีแดง สีเหลืองก็ได้ แต่ส่วนผสมนั้นจะยุติเป็นแน่นอนไม่ได้ เพราะแล้วแต่ว่าสีที่ได้มานั้นจะแก่หรืออ่อน ถ้าสีแก่ก็ผสมแต่น้อย สีอ่อนก็ใช้ผสมมาก ข้อสำคัญให้ได้สีดังกล่าว

๒.๕ สรุป

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหา จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้ จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐบริวารของพระภิกษุสงฆ์ คำว่า จีวร จีวรชั้นชกะ ตอนว่าด้วยจีวร ที่ชื่อว่า จีวร เพราะมีเนื้อหว่าด้วยจีวรเป็นส่วนมาก คำว่า จีวร โดยปกติหมายถึงผ้า ๓ ผืน อันตราวาสก ผ้านุ่ง อุตตราสงค์ ผ้าห่ม และสังฆาฏิ ผ้าห่มซ้อนนอก ที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ รับถวายจากคหบดีได้ แต่คำว่า จีวร ในจีวรชั้นชกะนี้ หมายถึงผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจีวร เช่น ผ้าป่าวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ ที่หมอบีชวกน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผ้าไตรจีวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดผี ผ้าเช็ดปาก และผ้าบริวารอื่นๆ อีก จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐบริวารของพระภิกษุ ยังพบความหมายอีกอย่างก็คือ คำว่า ไตรจีวร ผ้าสำหรับห่มของพระภิกษุและสามเณร โดยห่มผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ในจำนวน ๓ ผืน อันได้แก่ สังฆาฏิ ผ้าทาบ อุตตราสงค์ ผ้าห่ม อันตราวาสก ผ้านุ่งหรือสบง ในความหมายนี้มีพระอุปัชฌาย์ และผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนารู้จักกันดี คือ ในการบรรพชาและอุปสมบท จีวร เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของภิกษุ คนไทยส่วนมากเข้าใจว่า จีวรคือผ้าห่ม สบงคือผ้านุ่ง และสังฆาฏิคือผ้าพาดหรือผ้าทาบ ดังนั้น จีวรเป็นปัจจัยเครื่องนุ่งห่มหรืออัฐฐบริวารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวนปัจจัย ๔ อย่าง คำว่า จีวร ยังใช้หมายถึงเฉพาะผ้าห่มของพระสงฆ์อย่างเดียวก็ได้ เช่น พุคฺว่า “วันนี้พระคุณเจ้าห่มจีวรใหม่มาบิณฑบาตดูงามเหลือเกิน” จีวร คือ ผ้าที่ใช้ในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตผ้า ๖ ชนิด และใช้ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

บทที่ ๓

บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิ๋วในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิ๋ว มีกล่าวเอาไว้ในพระวินัยปิฎก อยู่ในรูปของบทบัญญัติต่างๆ พระภิกษุและสามเณร จะต้องศึกษาหลักธรรมคำสอนและเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อยังการดำรงชีพพร้อมทั้งยังความศรัทธาที่เลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธบริษัททั้งหลาย ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจกับข้อมูลสังเขปของพระวินัยปิฎก เป็นเบื้องต้น ดังนี้ คือ

พระวินัยปิฎก มีความหมายคือเป็นประมวลพุทธบัญญัติเกี่ยวกับกฎระเบียบปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ พระวินัยซึ่งเป็นพุทธบัญญัติมีดังนี้ แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ อาทิพรหมจรรย์กาสิกขาและอภิสมาจาริกาสิกขา

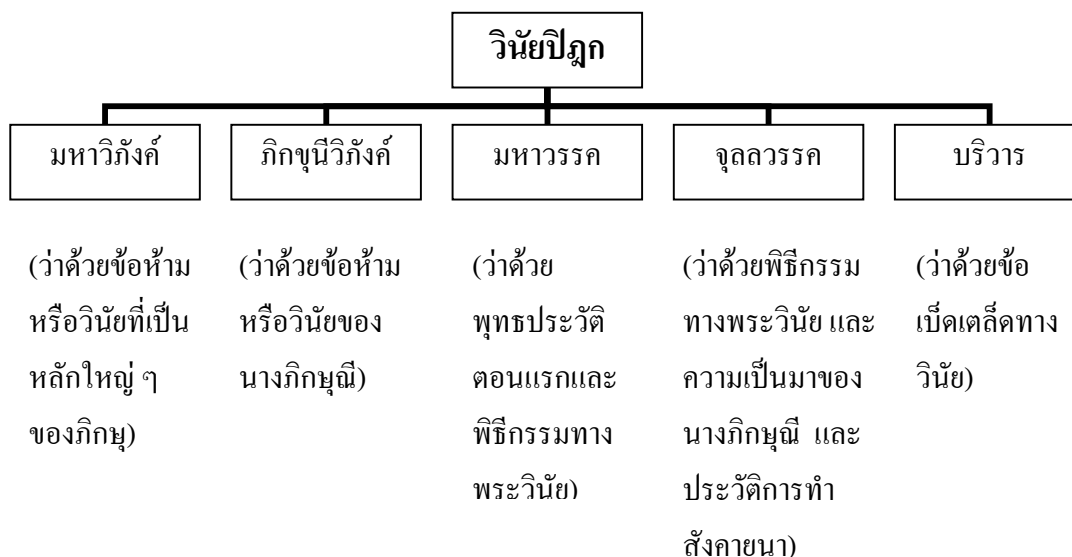
อาทิพรหมจรรย์กาสิกขา หมายถึงหลักการศึกษอบรมในฝ่ายบทบัญญัติหรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติ หนักบ้าง เบาบ้าง โดยพระสงฆ์นำมาสวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า พระปาติโมกข์

ส่วนอภิสมาจาริกาสิกขา หมายถึงหลักการศึกษอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชกนาคความประพฤติ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงามมีคุณค่า นำเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป พระวินัยนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติไว้ล่วงหน้า ต่อเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น จึงทรงบัญญัติ^๑ พระวินัยปิฎก มี ๕ คัมภีร์ ดังแผนผัง^๒

---

^๑อดิศักดิ์ ทองบุญ, “เปิดตู้พระไตรปิฎก”, ใน เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒, หน้า ๖๑.

^๒สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๓๒, หน้า ๔๘.

ในบทนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษา บทบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการใช้จีวร ที่มีปรากฏตามหลักพระวินัยปิฎก ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นสิกขาบท มีบทบัญญัติ อนุบัญญัติ อนุฎีกา และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งพระภิกษุและสามเณรถือเป็นหลักพึงกระทำต่อการดำเนินชีวิตได้แก่ คือ (๑) บทบัญญัติเกี่ยวกับการแสวงหาจีวร (๒) บทบัญญัติเกี่ยวกับการทำจีวร (๓) บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่ม (๔) บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวร (๕) บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จีวรของภิกษุและภิกษุณี (๖) หลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจีวรในพระพุทธศาสนา

๓.๑. บทบัญญัติเกี่ยวกับการแสวงหาจีวร

จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการแสวงหาจีวร ควรเข้าใจพุทธบัญญัติเพื่อเป็นแนวทางสังเขป คือ พุทธบัญญัติ เป็นสิกขาบทอันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุและสามเณร พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด โดยปรับอาบัติ หนักบ้าง เบาบ้าง พระสงฆ์สาวด์ทุกกิ่งเดือน เรียกว่า พระปาติโมกข์

ในการศึกษาวิจัยพบว่า การได้มาซึ่งจีวรของพระภิกษุในทอนต้นพุทธกาล ส่วนมากเป็นผ้าบังสุกุล พระภิกษุต้องแสวงหาเอาตามป่าเขาถ้ำเนาไพร โดยเฉพาะบริเวณที่ชาวบ้านเอาซากศพไป

ทั้ง เช่น ในป่าช้า ต่อมาหลังจากนั้นผ้าชนิดนี้เรียกว่าเป็นประเพณีที่พระภิกษุถือปฏิบัติกันมากในครั้งพุทธกาล แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงใช้ผ้าบังสุกุลนี้เช่นกัน ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก^๓

ครั้นต่อมา ดังมีข้อความปรากฏอีกว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสกับ กัสสปะ ผ้าบังสุกุลเกิดขึ้นแก่เราที่นี่ เราได้คิดดังนั้นว่าจะพึงชักผ้าบังสุกุลที่ไหนหนอ ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงทราบรำพึงในใจของเราด้วยพระทัย จึงทรงใช้พระหัตถ์ขุดสระโบกขรณีแล้วทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงชักผ้าบังสุกุลในสระนี้เถิด สระโบกขรณีนี้อันผู้ที่มิใช้มนุษย์ใช้มือขุด^๔

สมัยนั้น ดังที่มีปรากฏความ มีพระภิกษุหลายรูปเดินทางเพื่อไปในแคว้นโกศล ในขณะที่เดินทางไปได้ผ่านป่าช้า มีพระภิกษุบางพวกได้แวะเข้าไปในป่าช้าเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล และมีพระภิกษุบางพวกไม่ได้แวะและไม่ยอมร่อ จึงเกิดเรื่องเกี่ยวกับส่วนแบ่งของผ้าระหว่างพระภิกษุเหล่านั้น คือ พระภิกษุผู้แวะเข้าไปในป่าช้าและพระภิกษุผู้ที่ไม่ได้แวะและไม่ยอมร่อ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ^๕

ต่อมาหลังจากนั้น ดังที่มีปรากฏข้อความ มีหมอชื่อว่า หมอชีวกโกมารภัจถวายการรักษาแด่พระเจ้าปชโชตแห่งกรุงอุชเชนี ซึ่งทรงประชวรเป็นโรคผอมเหลือง เมื่อพระราชาทรงหายจากประชวร ทรงพอพระทัย จึงมอบผ้าสีไวยกะ ๑ คู่แก่หมอชีวกโกมารภัจ ความจริงผ้าสีไวยกะ ก็เป็นผ้าบังสุกุลนั่นเอง แต่ว่าเป็นผ้าคุณภาพดี ซึ่งพวกญาติของคนตายให้เกียรติคนตายมาก แม้ผ้าห่อศพก็ต้องใช้ผ้าเนื้อดี พวกนายพรานได้ไปพบเข้าจึงนำมาถวายพระราชานา เมื่อหมอชีวกโกมารภัจได้รับพระราชทานผ้าสีไวยกะมาแล้วก็ไม่กล้าใช้ เพราะเป็นผ้าเนื้อดีจึงไม่เหมาะสมกับตน ซึ่งตรงจุดนี้เองทำให้มองเห็นภาพของการแสวงหาจิวรในครั้งพุทธกาลของพระภิกษุ^๖

ในลำดับต่อมา ดังที่มีข้อความว่า พระพุทธเจ้าทรงประชวรเป็นโรคท้องผูก หมอชีวกโกมารภัจถวายการรักษา เมื่อทรงหายประชวรแล้ว หมอชีวกโกมารภัจได้กราบทูลขอให้พระพุทธเจ้ารับผ้าสีไวยกะของตนแล้วและทูลขอให้รับถวายคหบดีจิวรดังปรากฏในพระวินัย พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับถวายคหบดีจิวรได้ พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาต โดยตรัสกับพระภิกษุว่า ภิกษุ

^๓วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๔/๕๔ , อ้างใน พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๖-๗.

^๔วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๔/๕๔-๕๖.

^๕วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๑/๒๐๑-๒๐๒.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๔-๓๓๕/๑๕๑-๑๕๔.

ทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจิวร รูปใดปรารถนาจะถือบ้างสกุลก็ได้ รูปใดปรารถนาจะรับคหบดีจิวรก็ได้ แต่เราสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามที่ได้ จึงเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาในครั้งนั้น^๖

หลังจากนั้น คังทีมีข้อความ บ้างสกุลจิวร เป็นเครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระวินัยมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล มีข้ออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับจิวรในลักษณะต่างๆ เช่น เดิมพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้แต่จิวรที่เก็บเศษผ้าห่อศพมาเย็บปะติดปะต่อกันเรียกว่า บ้างสกุลจิวร ต่อมาจึงทรงอนุญาตให้ใช้จิวรที่มีผู้สัทธิทานนำมาถวายเรียกว่า คหบดีจิวร^๗

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พวกภิกษุรับถวายจิวรจากชาวบ้านได้อย่างนี้ ภิกษุบางพวกก็หันไปสนใจเฉพาะจิวรที่ชาวบ้านถวาย คือ คหบดีจิวร รังเกียจไม่ยอมรับผ้าบังสกุล พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ ตรัสว่า คังทีมีข้อความปรากฏ “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุยินดีคหบดีจิวร ยินดีผ้าบังสกุลได้ แต่เราสรรเสริญความสันโดษด้วยจิวรทั้งสองชนิดนั้น”^๘

หลังจากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พวกภิกษุรับถวายคหบดีจิวร ช่วงระยะเวลาไม่นาน พวกชาวกรุงราชคฤห์ได้นำจิวรมาถวายพระสงฆ์เป็นจำนวนหลายพันผืน พวกชาวบ้านตามชนบทได้ทราบข่าวก็ได้ นำจิวรหลายพันผืนมาถวายพระสงฆ์เช่นเดียวกัน ต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พวกภิกษุรับถวายผ้าอีกหลายชนิด คือ ผ้าปาวาร (ผ้าห่มใหญ่) ผ้าปาวารแกมใหม่ และผ้าโกเชาว์ (ผ้าทำด้วยขนแพะ) ผืนไม่ใหญ่นัก ผ้ากัมพล (ผ้าทอด้วยขนสัตว์) ราคาครั้งกาลียะ^๙

ในกาลต่อมา หลังจากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับถวายจิวรที่มีผู้สัทธิทานนำมาถวายแล้ว จากนั้นพระพุทธองค์ทรงอนุญาตพระภิกษุให้ใช้จิวรอีก ๖ ชนิด และไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จิวรอีก ๘ ชนิด ได้แก่ คือ

๑) ที่ทรงอนุญาตให้ใช้จิวร ๖ ชนิด คือ

๑. จิวรที่ทอด้วยเปลือกไม้

๓. จิวรที่ทอด้วยใยไหม

๕. จิวรที่ทอด้วยเปลือกป่าน

๒. จิวรที่ทอด้วยฝ้าย

๔. จิวรที่ทอด้วยขนสัตว์

๖. จิวรที่ทอด้วยด้ายผสมกัน^{๑๐}

^๖วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๖-๓๓๗/๑๕๔-๑๕๘.

^๗ข้อมูลจากหนังสือ, “ศีลปะวัตน์ธรรม” ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๐๑ ประจำวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๖.

^๘วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๐/๒๐๐-๒๐๑.

^๙วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๗-๓๓๘/๑๕๗-๒๐๐.

^{๑๐}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๕/๒๐๐.

๒) ที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จิวร ๘ ชนิด คือ

๑. จิวรที่ทำด้วยเปลือกไม้คารอง	๒. จิวรที่ทำด้วยเปลือกไม้
๓. จิวรที่ทำด้วยผลไม้	๔. จิวรที่ทำจากम्मคน
๕. จิวรที่ทำจากขนสัตว์	๖. จิวรที่ทำจากปีกนกเค้า
๗. จิวรที่ทำด้วยหนังเสือ	๘. จิวรที่ทำด้วยก้านดอกกรัก ^{๑๒}

สรุปในบทนี้ได้ว่า ในสมัยครั้งพุทธกาลพระภิกษุแสวงหาจิวร ส่วนมากจะเป็นผ้าที่มีคนเขาทิ้งตามป่าช้า เช่น ผ้าที่เขาห่อศพ เรียกว่า ผ้าบังสุกุล และผ้าเขาทิ้งตามถนนหนทาง เรียกว่า ผ้าคลุกฝุ่น ได้ผ้าเหล่านี้มาแล้วก็นำไปซักและนำมาเย็บปะติดปะต่อกันเพื่อทำเป็นจิวรตามขนาดที่ต้องการของตน เพราะว่าในสมัยนั้นผ้าคอน้างจะหายาก พระพุทธเจ้าเองก็ทรงใช้ผ้าบังสุกุลนี่เช่นกัน ต่อมาเมื่อมีหอมชื่อว่า หอมชิวกโกมารภักได้ผ้ามา ๑ คู่ ชื่อว่า ผ้าสีไวยกะ เป็นรางวัลจากการรักษาพระเจ้าปชโชตแห่งกรุงอุชเชนี หลังจากนั้นไม่นานนักหอมชิวกโกมารภักได้มีโอกาสถวายการรักษาพระพุทธเจ้าทรงประชวรเป็นโรคท้องผูก เมื่อหายทรงประชวรแล้วหอมชิวกโกมารภักได้กราบพูลขอให้พระพุทธองค์ทรงรับผ้าสีไวยกะของตนและทรงรับถวายคหบดีจิวร จากนั้นมาพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับถวายคหบดีจิวรได้นับตั้งแต่นั้นมา พร้อมทั้งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้จิวรอีก ๖ ชนิด และไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จิวรอีก ๘ ชนิด

๓.๒ บทบัญญัติเกี่ยวกับการทำจิวร

จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการทำจิวร ในครั้งพุทธกาลนั้นรูปแบบของจิวรยังไม่ชัดเจนแต่ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก เพียงแต่มีข้อความกล่าวไว้ว่า ถ้ามีผ้าที่ยาวผืนเดียวก็ใช้ผ้าผืนเดียว ถ้าหากมีผ้าผืนเดียวยาวไม่พอ ก็เอาผ้าหลายผืนมาเย็บติดต่อกันจนกว่าจะยาวพอที่จะห่มได้ สำหรับพระภิกษุแต่ละรูป รูปแบบของการเย็บและการทำๆ กันตามความชอบใจหรือตามความที่จำเป็น และขั้นตอนสุดท้ายคือต้องข้อมสิดแต่สิดที่จะใช้ข้อมในครั้งนั้นก็ยังไม่ชัดเจนเช่นกันว่าต้องใช้สิดอะไร

ต่อมาภายหลังจากนั้น ดังปรากฏความในพระวินัยปิฎก ครั้นเมื่อในสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงเสด็จผ่านทุ่งนาแห่งหนึ่งในทักขิณาคิริชนบท เขตภูเขาทางภาคใต้ของอินเดีย พระ

^{๑๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๗๑/๒๔๖-๒๔๗.

พุทธองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นนาชาวมครมีขอบคันและกระตงนา ทำให้พระองค์ทรงสนพระทัย จึงได้ตรัสสั่งให้พระอานนท์ลองทำจีวรในรูปแบบนั้นดู เมื่อพระอานนท์ได้ทำจีวรที่มีรูปร่างเหมือนผืนนาของชาวมครเสร็จมอบถวายให้พระพุทธองค์ทรงทอดพระเนตร พระองค์ทรงสรรเสริญว่าพระอานนท์ฉลาด เป็นบัณฑิต และมีปัญญาดีรอบรู้ พอมาถึงตรงจุดนี้นั่นเองจึงมีปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการทำจีวรที่ชัดเจน ผู้วิจัยพอจำแนกได้ว่าการทำจีวรตามหลักบทบัญญัติที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ คือ (๑) รูปแบบของจีวร (๒) ขนาดของจีวร (๓) สีของจีวร ดังมีรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

๓.๒.๑ รูปแบบของจีวร

จากการศึกษารูปแบบของจีวรพบว่า ในเบื้องต้นจีวรมีรูปแบบหลากหลาย เพราะว่ายังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการทำจีวร ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยว่า ต่อมาในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงเสด็จผ่านทุ่งนาในทักขิณาคิริชนบท ทอดพระเนตรเห็นนาของชาวมคร ซึ่งเขาพูนดินเป็นคันนาสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อคันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง คันระหว่างด้วยคันนาสั้นๆ เชื่อมกันเหมือนทางสี่แพร่ง ตามที่ซึ่งคันนาตัดผ่านกัน พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระอานนท์เกี่ยวกับทุ่งนาและคันนาของชาวมคร ซึ่งพระพุทธองค์ทรงมีความสนพระทัยมีนัยลึกๆ ว่า หน้าจะทำจีวรให้มีลักษณะเช่นนี้ที่มีความเหมาะสมสำหรับพระภิกษุให้ถือปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกันให้สืบต่อไป

ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า อานนท์ เธอเห็นไหม นาของชาวมครซึ่งเขาพูนดินเป็นคันนาสี่เหลี่ยมยาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง คันระหว่างด้วยคันนาสั้นๆ เชื่อมกันเหมือนทางสี่แพร่ง เธอทำจีวรให้มีรูปร่างเหมือนน่านี้ได้หรือไม่ ตรัสจบก็เสด็จไปแคว้นมคธ พระอานนท์กราบทูลว่า “ทำได้ พระเจ้าข้า” เมื่อไปถึงแคว้นมคธ พระอานนท์ได้จัดทำจีวรที่มีรูปร่างเหมือนผืนนามอบถวายให้พระพุทธเจ้าทอดพระเนตร พระพุทธองค์สรรเสริญว่า^{๑๑}

ในลำดับนั้น ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยว่า ภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นบัณฑิต มีปัญญา เข้าใจความของคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดาร คือ อานนท์ทำกุสิบ้าง อุทตกุสิบ้าง มณฑลบ้าง อัทตมณฑลบ้าง วิวิฏฐะบ้าง อนุวิวิฏฐะบ้าง ทิเวยยะบ้าง ชังเมยยะบ้าง พาหันตะบ้าง และการทำจีวรให้มีรูปร่างอย่างนี้ ทำให้ผ้าถูกตัดเป็นท่อนๆ มีรอยคมมีดตัด เหมาะสมกับพระสงฆ์

^{๑๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๓-๒๑๔.

โจรไม่ต้องการที่จะลัก ภิภษุทั้งหลายเราอนุญาตผ้าสังฆาฏิตัดเป็นท่อน อุตตราสงค์ตัดเป็นท่อน อันตราสกตัดเป็นท่อน^{๑๔}

ในสมัยนั้น หลังจากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตพระภิภษุให้ทำจีวรมีรูปแบบเหมือนนาและคันทนาของชาวมคธ แต่มีพระภิภษุประพตติละเมิดในบทบัญญัติ ดังที่มีปรากฏความว่า สมัยนั้นพวกภิภษุฉัพพัคคีย์ใช้จีวรที่ไม่ได้ตัดที่ย้อมน้ำฝาดมีสีเหมือนงาช้างคนทั้งหลายจึงคำหิและประณามเหมือนคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน พระภิภษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปทราบบูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ จึงได้รับสั่งว่า “ภิภษุทั้งหลาย ภิภษุไม่พึงใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด ภิภษุใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๕}

ดังที่มีปรากฏความใน คติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มหาวรรค วรรณนา ตอน ๒ ว่าด้วยจีวรตัด มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. บทที่ว่า อจฺจิทฺทํ คือ แปลว่า มีกระตงนาเนื่องกันเป็นสี่เหลี่ยม

๒. บทที่ว่า ปาลิทฺทํ คือ แปลว่า พุนคันทนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง

๓. บทที่ว่า มรียาทฺทํ คือ แปลว่า พุนคันทนาคันในระหว่างๆ ด้วยคันทนาคัน

๔. บทที่ว่า สิงฆาฏกฺทํ คือ แปลว่า พุนคันทนาเชื่อมกันดังทาง ๔ แพร่ง ตามที่ซึ่งคันทนาคันทนาคันตัดกัน ได้เปรียบเทียบกับเป็นทางสี่แพร่ง

ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงรับสั่ง มีความว่า อานนทฺ์ เธออาจหรือ หมายถึง พระพุทธองค์ทรงตรัสรับสั่งให้พระอานนทฺ์ทำจีวรดังรูปแบบคันทนาของชาวมคธ พระอานนทฺ์ได้ทำจีวรตามที่รับสั่ง เมื่อทำสำเร็จได้นำไปถวายให้ทอดพระเนตร พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่า เป็นผู้มีความฉลาดและมีปัญญาดี ดังมีข้อความว่า จากคำวิเคราะห์พึงได้ทราบดังนี้^{๑๖}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ผ้าไตรจีวรนั้น พระพุทธเจ้าตรัสสั่งไว้ให้เป็นของตัด ถ้าอาจอยู่ ให้ตัดครบทั้ง ๓ ถ้าผ้าไม่พอ ให้ผ่อนตัดแต่ ๒ ผืน หรือผืนเดียวตามแต่จะทำได้ แม้อย่างนั้นไม่พอ ให้ใช้ผ้าเปลาะ และได้กล่าวไว้อีกว่า คือ จีวรนั้น โปรคให้ตัดเอาอย่างคันทนาของชาวมคธ ได้แก่ คือ

^{๑๔}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๔.

^{๑๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๔/๒๑๓.

^{๑๖}สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี ป.ธ. ๘), คติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๔๕-๓๕๐.

หมายถึง ที่เป็นกระทงมีเส้นคั่น กระทงใหญ่ เรียกว่ามณฑล กระทงน้อย เรียกว่าอัทม
มณฑล

หมายถึง ที่มีเส้นคั่นในระหว่างคูกคั่นนาขวาง เรียกว่าอัทมกุติ รวม มณฑล อัทม
มณฑลและอัทมกุติ เรียกว่าขันท์

หมายถึง ในระหว่างขันท์และขันท์ มีเส้นคั่นคูกคั่นนาขึ้น เรียกว่ากุติ

หมายถึง จีวรผืนหนึ่งให้มีขันท์ไม่น้อยกว่า ๕ เกินกว่านั้นใช้ได้ แต่ให้เป็นขันท์ขอน
คือ ๗ บ้าง ๘ บ้าง และ ๑๑ บ้าง ขันท์มาก ควรใช้ในยามหาผ้าขึ้นใหญ่ไม่ได้

หมายถึง ผ้าขอบจีวร เรียกว่าอนุวต

หมายถึง ขันท์เหล่านั้น ยังได้ชื่อต่างออกไปอีก ขันท์กลาง ชื่อว่า วิวัฏฐะ ขันท์ริมทั้ง
๒ ข้าง ชื่อว่า อนุวิวัฏฐะ อีกอย่างหนึ่ง เฉพาะ ๕ ขันท์ๆ กลาง ชื่อว่า คีเวยยะ เพราะเมื่อห่มจีวร
อัทมมณฑลของขันท์นั้นอยู่ที่คอ

หมายถึง ขันท์ถัดออกมาทั้ง ๒ ข้าง ชื่อว่า ชังเมยยะ เพราะอัทมมณฑลของ ๒
ขันท์นั้น อยู่ที่แขนในเวลาห่ม

หมายถึง ขันท์ถัดออกมาอีกทั้ง ๒ ข้าง ชื่อว่า พาหันตะ เพราะอัทมมณฑลของ ๒
ขันท์นั้น อยู่ที่แขนในเวลาห่ม

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ว่า จีวรต้องเป็นของตัด คือตัดเป็นท่อนๆ ไม่ให้ใช้ผ้าตอน
เดียว เย็บรวมกันทำเป็นกระทงเหมือนคั่นนาของชาวมคธ มีเส้นคั่นกระทงใหญ่ เรียกว่า (มณฑล)
กระทงเล็ก เรียกว่า (อัทมมณฑล) เส้นคั่นในระหว่างเหมือนคั่นนาขวางเส้นนอก เรียกว่า (อัทมกุติ)
รวมมณฑลอัทมมณฑล และอัทมกุติเข้าด้วยกัน เรียกว่า (ขันท์) ในระหว่างขันท์ต่อขันท์ มีเส้นคั่น
เหมือนคั่นนาขึ้นเส้นตั้ง เรียกว่า (กุติ) ผ้าขอบจีวร เรียกว่า (อนุวต) จีวรผืนหนึ่งต้องมีไม่น้อยกว่า ๕
ขันท์ เรียกว่า (ตอน) ใหญ่กว่านี้ก็ได้ เช่น ๗ ขันท์ ๘ ขันท์ ๑๑ ขันท์ แต่ต้องเป็นจำนวนคี่ เรียกว่า
(ขอน)^{๑๖}

จากพระพุทธคำรัสนี้เองจึงถือเป็นหลักฐานกล่าวได้ว่า ก่อนหน้านั้น จีวรไม่ได้ถูกตัดทำ
เป็นท่อนอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งพระพุทธเจ้าที่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำจีวรตัดเป็นรูปแบบ

^{๑๖}พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน
๒๕๔๕), หน้า ๑๘-๑๙.

คันทาของชาวมครในทักขิณากิริชนบท นับตั้งแต่นั้นมาถือเอาเป็นแบบอย่างของการทำจิ๋ว ที่ถือเป็นแบบปฏิบัติที่สืบต่อกันมาจนถึงในปัจจุบันนี้

๓.๒.๒ ขนาดของจิ๋ว

จากการศึกษาขนาดของจิ๋วพบว่า ดังที่มีปรากฏความในพระวินัย ที่กล่าวไว้ว่า ขนาดของจิ๋วในรัตนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ บอกว่า “ภิกษุทำจิ๋วมีขนาดเท่ากับสุคตจิ๋ว หรือใหญ่กว่า ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ชื่อว่า เชนกะ ขนาดเท่าสุคตจิ๋วของพระสุคตในตอนนั้น คือ ยาว ๕ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยคืบสุคต นี้เป็นขนาดเท่าสุคตจิ๋วของพระสุคต” คืบสุคต เท่ากับ ๓ คืบ ของคนรูปร่างปานกลางในปัจจุบัน หรือเท่ากับ ๑ ศอกคืบของช่างไม้ ดังพระพุทธดำรัสที่ทรงตรัสเอาไว้ และทรงพระบัญญัติเป็นสิกขาบท^{๑๘}

๑) ดังที่มีปรากฏความใน สิกขาบทวิภังค์^{๑๙}

คำว่า ก็...ใด คือ ผู้ใด ผู้เช่นใด ในที่นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็...ใด

คำว่า ภิกษุ มีอธิบายว่า ชื่อว่าภิกษุ เพราะเป็นผู้ขอ ในที่นี้พระผู้มีพระภาคทรงประสงค์เอาว่า ภิกษุ ในความหมายนี้

ที่ชื่อว่า ขนาดเท่าสุคตจิ๋ว คือ ยาว ๕ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยคืบสุคต

คำว่า ทำ คือ ภิกษุทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำ ต้องอาบัติทุกกฏ ในขณะที่ทำต้องอาบัติปาจิตตีย์เพราะได้มา ต้องตัดออกเสียก่อนแล้วแสดงอาบัติ^{๒๐}

๒) ดังที่มีปรากฏความใน บทกษณีย์

ภิกษุผู้กระทำละเมิดต้องปรับอาบัติ ปาจิตตีย์

ภิกษุ ทำจิ๋ว (เท่าสุคตจิ๋ว) ที่ตนทำค้างไว้ต่อจนสำเร็จด้วยตนเอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุ ใช้ผู้อื่นให้ทำจิ๋วที่ตนทำค้างไว้ต่อจนสำเร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุ ทำจิ๋วที่ผู้อื่นทำค้างไว้ต่อจนสำเร็จด้วยตนเอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุ ใช้ผู้อื่นให้ทำจิ๋วที่ผู้อื่นทำค้างไว้ต่อจนสำเร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุ ผู้กระทำละเมิดต้องปรับอาบัติ ทุกกฏ

^{๑๘} คืบสุคต เท่ากับ ๓ คืบของคน (รูปร่าง) ปานกลางในปัจจุบัน หรือเท่ากับ ๑ ศอกคืบของช่างไม้, อ้างใน พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๑๙} วิ.ภิกษุณี (ไทย) ๒/๕๔๗-๕๕๑/๖๒๔.

^{๒๐} วิ.ภิกษุณี (ไทย) ๒/๕๔๘/๖๒๔.

ภิกษุ ทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำ เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุ ได้จีวรที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วมาใช้สอย ต้องอาบัติทุกกฏ^{๒๐}

๓) ดั่งที่มีปรากฏความใน อนาปัตติวาร

ภิกษุ ต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุทำจีวรต่ำกว่าขนาด

๒. ภิกษุได้จีวรที่ผู้อื่นทำเสร็จมาตัดแล้วใช้

๓. ภิกษุทำเป็นผ้าแพดาน ผ้าปูพื้น ผ้าม่าน เปลือกฟูกหรือปลอกหมอน

๔. ภิกษุวิกัลจริต

๕. ภิกษุดันบัญญัติ^{๒๑}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า เรียกว่า (ติจีวร) แปลทับศัพท์ว่า ไตรจีวร คือ จีวร ๓ ผืน ได้แก่ (๑) สังฆาฏิ หรือผ้าซ้อนนอก (๒) อุตตราสงค์ หรือผ้าห่ม (๓) อันตราวาสก หรือผ้าถุง ประมาณไตรจีวรนั้น ท่านยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ประมาณอุตตราสงค์กล่าวตามประมาณสุคตจีวร ในป่าติโมกข์ยาว ๕ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยสุคตประมาณ พระภิกษุจะขยายส่วนจีวรของตนกว่าประมาณนั้นออกไปก็ได้ ประมาณที่ใช้ในเมืองเรา (เมืองไทย) ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๔ ศอก แต่อย่างนั้นยังใหญ่ ต้องลดส่วนลงมาอีกตามความเหมาะสมแก่ขนาดของบุคคล สำหรับพระภิกษุมีรูปร่างขนาดปานกลาง ต้องลดด้านยาว ๑ คืบ ด้านกว้าง ๘ นิ้ว เป็นพอเหมาะ ดังข้อความที่กล่าวเอาไว้มีความสอดคล้องกันกับพระไตรปิฎก เพราะประมาณมีจำกัดด้วยขนาดสุคตจีวร หมายถึง บทบัญญัติในแต่ละสิกขาบทที่บัญญัติไว้^{๒๒}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ประมาณสังฆาฏิ ท่านกล่าวว่า ความยาวและความกว้างคงเช่นเดียวกับอุตตราสงค์ คือ ยาว ๕ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยสุคตประมาณ ในการใช้สังฆาฏิไม่ต้องเพิ่มส่วนหรือลดส่วนเหมือนกับอุตตราสงค์ เพราะว่าเป็นผ้าสำหรับใช้ห่มซ้อนนอกหรือสำหรับผ้าพาดเท่านั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขยายส่วนและลดส่วน พร้อมทั้งท่านกล่าวเอาไว้อีกว่า ประมาณอันตราวาสก ไม่มีความชัดเจนเหมือนประมาณอุตตราสงค์ แต่รู้ได้โดยนัย คือกว้างยาวพอนุ่งข้างบนปิดสะคือ ข้างล่างปกหัวเข้าได้ แต่

^{๒๐}วิ.ภิกษุณี (ไทย) ๒/๕๕๐/๖๒๔-๖๒๕.

^{๒๑}วิ.ภิกษุณี (ไทย) ๒/๕๕๑/๖๒๕.

^{๒๒}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒-๑๓.

ไม่ให้เกินไปจนถึงกับทำให้รุ่มร่าม ประมาณที่ว่าเป็นขนาดใช้ในเมืองเรายาว ๖ ออก กว้าง ๒ ศอก และยังได้กล่าวอีกว่า สำหรับพระภิกษุที่มีรูปร่างขนาดปานกลางจะลดส่วนเหลือเพียงยาว ๕ ศอกขึ้นไปถึง ๘ นิ้ว กว้าง ๑ ศอกก็ ๔ นิ้วพอดี สำหรับขนาดที่พอเหมาะคนสูงต้องการขยายส่วนกว้าง และคนอ้วนต้องการขยายส่วนยาวก็พอทำได้

ดังที่มีปรากฏความใน ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มหาวรรค วรรณา ตอน ๒ ว่าด้วยขนาดของจีวร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในคำว่า กุติ คือ หมายถึง เป็นชื่อแห่งผ้า มีอนุวาดด้านยาวและด้านกว้างเป็นต้น

ในคำว่า อทตกุติ คือ หมายถึง เป็นชื่อแห่งผ้าสั้นในระหว่าง

ในคำว่า มณฑล คือ หมายถึง กระทบใหญ่ ในชั้นอันหนึ่งๆ แห่งจีวรที่มี ๕ ชั้น

ในคำว่า อัทตมณฑล คือ หมายถึง กระทบเล็ก

ในคำว่า วิวัฏฐะ คือ หมายถึง ชั้นตรงกลางที่เชื่อมมณฑลกับอัทตมณฑลติดกัน

ในคำว่า อนุวิวัฏฐะ คือ หมายถึง สองชั้นที่สองข้างแห่งวิวัฏฐะนั้น

ในคำว่า คีเวยกะ คือ หมายถึง ผ้าตามอื่นที่เย็บด้วยด้าย เพื่อทำให้ทนทานในที่ๆ พันคอ

ในคำว่า ชังเขยกะ คือ หมายถึง ผ้าที่เย็บอย่างนั้นเหมือนกันในที่ๆ ปกแข็ง นักวิชาการบางพวกได้กล่าวเอาไว้ว่า ผ้าคีเวยกะ และชังเขยกะ นั้น เป็นชื่อแห่งผ้าที่ตั้งอยู่ในที่แห่งคอและในที่แห่งแข็ง

ในคำว่า พาหันตะ คือ หมายถึง ชั้นอันหนึ่งๆ นอกอนุวิวัฏฐะ หรือเป็นชื่อแห่งชายทั้งสอง (ของจีวร) ที่พระภิกษุห่มจีวรได้ขนาดพอดี ม้วนพาดไว้บนแขน มีด้านหน้าอยู่นอกด้วยประการฉะนี้แล^{๒๔}

๓.๒.๓. สีของจีวร

จากการศึกษาสีของจีวรพบว่า ถือได้ว่ามีความสำคัญเช่นกัน ทั้งนี้ก็เพราะว่า สีของจีวร จะบ่งบอกถึงอุปนิสัยและจริตของแต่ละบุคคลได้ เช่น พระภิกษุหนุ่มห่มจีวรสีเศร้าหมองเป็นผู้มักน้อยมีความ สันโดษในจีวรตามมีตามได้ ในครั้งพุทธกาลพระภิกษุใช้โคมัยบ้าง ใช้ดินแดงบ้าง เป็นสีข้อมของจีวร ปรากฏว่าจีวรเป็นสีคล้ำ จากเหตุการณ์ดังกล่าวพระภิกษุจึงนำเรื่องนี้ไปทราบบุทธพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยว่า ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตน้ำข้อม ๖ ชนิด คือ

^{๒๔} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (จวน อุฏฐายี ป.ช. ๕), ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕๐-๓๕๑.

ทรงอนุญาตให้ทำน้ำสี่ข้อมจิวร มี ๖ ชนิด ได้แก่

๑. น้ำข้อมจิวรที่ทำขึ้นมาจากรากไม้ ยกเว้น ขมิ้น
๒. น้ำข้อมจิวรที่ทำขึ้นมาจากต้นไม้ ยกเว้น ฝาง และแกแล
๓. น้ำข้อมจิวรที่ทำขึ้นมาจากเปลือกไม้ ยกเว้น เปลือกโลด และเปลือกมะพูด
๔. น้ำข้อมจิวรที่ทำขึ้นมาจากใบไม้ ยกเว้น ใบมะเกลือ และใบคราม
๕. น้ำข้อมจิวรที่ทำขึ้นมาจากดอกไม้ ยกเว้น ดอกทองกวาว และดอกคำ

น้ำข้อมจิวรที่ทำขึ้นมาจากผลไม้^{๒๕}

ทรงห้ามใช้สีไม้สมควร คือสีเขียวล้วน สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีเลื่อมล้วน สีดำล้วน สีแดงเข้ม สีแดงกลาย และเนื่องจากทรงห้ามสีเหลืองล้วน พระภิกษุบางรูปจึงนิยมน้อมสีกรัก คือสีจากแก่นขนุนทับอีกครึ่งหนึ่ง เพื่อให้เป็นสีน้ำฝาดโดยที่ไม่ละเมิดบทบัญญัติ

ทรงห้ามนำมาทำเป็นสีข้อมจิวร มี ๗ ชนิด ได้แก่

๑. สีเขียวล้วน	๒. สีเหลืองล้วน
๓. สีแดงล้วน	๔. สีบานเย็นล้วน
๕. สีดำล้วน	๖. สีแสดล้วน
๗. สีชมพูล้วน ^{๒๖}	

เรื่องการข้อมสีของจิวรนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้อธิบายไว้ในบริวารบริโภค จีวร เอาไว้ว่า ทรงครัดให้ข้อมด้วยของ ๖ อย่างๆ โดยอย่างหนึ่ง คือ จากรากหรือเง่า ๑ จากต้นไม้ ๑ จากเปลือกไม้ ๑ จากใบไม้ ๑ จากดอกไม้ ๑ และจากผลไม้ ๑ ให้ นำเอาของเหล่านี้ไปแช่น้ำแล้วเคี่ยวด้วยไฟเสร็จแล้วจึงทำการข้อม^{๒๗}

ในการข้อมสีของจิวรที่ข้อมสำเร็จแล้ว ท่านยังได้กล่าวเอาไว้อีกว่า จีวรที่ข้อมแล้วว่ามีสีเป็นเช่นไร ในบาลี หาได้ระบุชื่อแห่งเครื่องข้อม ๖ อย่างเหล่านั้นไม่ ก็ไม่ได้กล่าว เป็นแต่เรียกว่า ฝ้า กาสายะ บ้าง ฝ้ากาสาวะ บ้าง ที่แปลว่าฝ้าข้อมด้วยน้ำฝาด และท่านยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ห้ามสีที่จะนำมาใช้ในการข้อมสีของจิวร มีดังนี้ คือ สีคราม ๑ สีเหลือง ๑ สีแดง ๑ สีบานเย็น (แดงฝาง) ๑

^{๒๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๔/๒๐๕.

^{๒๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๒/๒๔๘.

^{๒๗}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๘-๑๙.

สีแสด ๑ สีชมพู ๑ และสีดำ ๑ โดยให้รู้ตามนัยนี้ ต้องเป็นสีที่ไม่ใช่จากสีเหล่านี้ แต่สีที่รับรองกัน เป็นสีเหลืองเจือแดงเข้มหรือสีเหลืองหม่น พึงเห็นเช่นสีที่ข้อมแก่นขนุน อันเรียกว่าสีกรัก เป็นต้น^{๒๔}

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ ได้กล่าวเอาไว้ในบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ว่า เรื่องผ้ากาสา ยะหรือผ้าข้อมผาด ซึ่งยังไม่ชัดเจนว่าเป็นสีอะไร แต่ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นสีอะไร เพราะต่อมา พระพุทธองค์ทรงอนุญาตผ้าจีวร ๖ ชนิด คือ น้ำข้อมจากรากไม้ น้ำข้อมจากต้นไม้ น้ำข้อมจากเปลือกไม้ น้ำข้อมจากใบไม้ น้ำข้อมจากดอกไม้ และน้ำข้อมจากผลไม้ ซึ่งก็ยังไม่ได้ระบุว่าเป็นสีอะไรอีกนั่นแหละ แต่พอจะบอกได้ว่าเป็นสีที่เกิดจากน้ำข้อมเหล่านี้ อาจจะเป็นสีอะไรก็ได้ บางคนบอกว่าเป็นสีแก่นขนุน และยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า มีข้อความที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นตอนหนึ่งที่ว่า พระพุทธเจ้า “ทรงเหยียดพระหัตถ์ออกจากระหว่างผ้าบังสุกุลจีวรสีแสด”

จากข้อความดังกล่าวที่ท่านได้พูดถึงก็น่าจะสรุปได้ชั้นหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้จีวรสีแสด แต่ก็มีข้อที่ควรทราบไว้คือ ในสมัยต่อมา พระพุทธองค์ทรงห้ามใช้สีข้อมของจีวร ได้แก่ คือ สีเขียวล้วน สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีบานเย็น สีดำล้วน สีแสดล้วน และสีชมพูล้วน พระภิกษุรูปใดใช้ผ้าสีเหล่านี้ ท่านบอกว่า ต้องปรับอาบัติทุกกฏ^{๒๕}

๓.๓ บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจีวร

จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจีวร ตามหลักพระพุทธบัญญัติในพระวินัยปิฎก เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางกฎระเบียบของภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจีวร ทั้งนี้ก็เพราะว่า พระพุทธองค์ทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุและสามเณรนุ่งห่มผ้าเหมือนอย่างคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน ในตอนต้นพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าบังสุกุลจีวร ต่อมาภายหลังทรงอนุญาตให้รับการถวายคหบดีจีวร และทรงอนุญาตให้รับการถวายจีวรอีกหลายชนิด แต่ที่สำคัญคือ อุตตราสงค์ หรือจีวร อันตราสก หรือผ้าสบง และสังฆาฏิ หรือผ้าพาด ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๕.

^{๒๕} พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๕.

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอที่พอจำแนกได้ว่า การนุ่งห่มในสมัยพุทธกาลและปัจจุบันมีความแตกต่างอย่างไร การนุ่งห่มตามหลักพระวินัยบัญญัติมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ได้แก่ (๑) บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่ง (๒) บทบัญญัติเกี่ยวกับการห่ม ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

๓.๓.๑ บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่ง

จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งสบง ถือเป็นกิจวัตรพึงประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เป็นกิจวัตรประจำวัน ทั้งนี้ก็เพราะว่า อัฐบริวารเหล่านี้มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ไม่สามารถกระทำได้ จึงเรียกได้ว่า ปัจจัยสี่ หรือเครื่องอาศัยของบรรพชิตที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่างนั้น แต่จะกล่าวเฉพาะในปัจจัยข้อที่ ๑ คือ ได้แก่ จีวร หรือไตรจีวร ที่มีอันตราวาสก หรือผ้าสบงรวมอยู่ด้วย ในการใช้สอยสบงสำหรับนุ่งอยู่ชั้นล่างพันรอบตั้งแต่บั้นเอวลงไปจนถึงข้อเท้า และมีการรัดประคดรัดเอวเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งอย่างเพราะเพื่อป้องกันผ้าสบงหลุด ดังปรากฏความว่า “นุ่งห่มให้เรียบร้อย” หมายถึง คือนุ่งปิดสะดือและปกหัวเข่าให้เรียบร้อย ทำชายผ้าทั้งสอง ด้านหน้าและด้านหลัง ให้เสมอกัน ห่มให้เรียบร้อย เป็นการแสดงความเคารพ และหนอบน้อมหรือปฏิบัติตน เพื่อเป็นการเอื้อเฟื้อตามหลักพระวินัยบัญญัติ

เดิมทีเดิยหลังจากที่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิเฉพาะไตรจีวรสำหรับนุ่งห่มเวลาเดินทาง จนเมื่อพระภิกษุมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการเดินทางในฤดูฝน จึงทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าอาบน้ำฝนที่ พุทธศาสนิกชนถวายเป็นอภัยอย่างหนึ่ง ต่อมาเกิดมีปัญหาคางเกงไม่รัดกุมในที่สาธารณะ จึงทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าคาดเอว หรือเรียกว่า (ประคดเอว) อันตราวาสก เป็นผ้านุ่งและมีประคดเอว ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ท่านทรงแปลทับศัพท์เอาไว้ว่า ที่เรียกว่า ดิจีวร หรือไตรจีวร คือ จีวร ได้แก่ผ้า ๓ ผืน ที่มีความเกี่ยวข้องกับนุ่งนั้นก็คือผ้าสบง^{๓๐} และท่านยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า อย่าพืงนุ่งผ้าอย่างคลุหส์ถ์ ด้วยข้อนี้ เป็นข้อห้ามเครื่องนุ่งห่มของคลุหส์ถ์ ได้แก่ เช่น กางเกง เสื้อ ผ้าโพก หมวก ผ้านุ่งผ้าห่มสีต่างๆ ชนิดต่างๆ และอาการนุ่งห่มต่างๆ ที่ไม่ใช่ของภิกษุ เพราะฉะนั้นที่ท่านได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒^{๓๑} จึงมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับพระวินัยปิฎกเป็นอย่างดี

^{๓๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

วิธีการห่มจีวรของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน ในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของภิกษุ มี ๔ อย่างเท่านั้นที่ต้องพิจารณาก่อนการใช้สอย คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค (คิลานปัจฉัยเภสัชชบรวิหาร) ภิกษุต้องพิจารณาทำการอุปโภคบริโภคสิ่งของทั้ง ๔ อย่างนี้ “การพิจารณาจีวร” ก็คือกำหนดยกหมายไว้เสมอว่า เราใช้สอยเพื่อป้องกันความหนาว ความร้อนป้องกันกลิ่นเหม็นของ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มีการใช้ด้วยความมัวเมาหลงลืมสติ เพื่อไม่ให้มุ่งการประดับตกแต่ง ที่สำคัญคือเพื่อระลึบทายกทายกาผู้ถวายจีวร

จีวร (หมายถึงไตรจีวรหรือผ้า ๓ ผืน) ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานของภิกษุสงฆ์ แม้แต่การที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุกรานกฐิน (ดำเนินการจัดทำจีวรแล้วมอบให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เหมาะสม) ก็เป็นเรื่องของ “จีวร” นี้แหละ เรื่องของจีวรจึงสำคัญ การนุ่งห่มจีวรของภิกษุ (รวมทั้งภิกษุณี) ในสมัยพุทธกาลกวัดขันเข้มงวดมาก ในธรรมเนียมสงฆ์เรียกว่า “เสขยวัตร” กำหนดวิธีการนุ่งห่มจีวรของพระสงฆ์ไว้ในปริมหัตถวรรค (ตอนที่ว่าด้วยการนุ่งห่มเรียบร้อย) ข้อ ๑ ว่า “พึงทำความสำเนียงกว่า เราจักครองอันตราวาสกให้เรียบร้อย” ข้อ ๒ ว่า “พึงทำความสำเนียงกว่า เราจักครองอุตตราสงค์ให้เรียบร้อย” ภิกษุใดไม่เอื้อเพื่อ ครองอันตราวาสกย้อยหน้าย้อยหลัง ครองอุตตราสงค์ย้อยหน้าย้อยหลัง ต้องอาบัติทุกกฏ (ปรับอาบัติทุกกฏ) ข้อความเหล่านี้มีอยู่ในคัมภีร์พระวินยปิฎก มหาวิภังค์ ภาค ๒

คำว่า “นุ่งห่มให้เรียบร้อย” หมายถึงว่า นุ่งปิดสะดือและปกหัวเข่าให้เรียบร้อย ทำชายผ้าทั้งสอง (ด้านหน้าและด้านหลัง) ให้เสมอกัน ห่มให้เรียบร้อย ในการแสดงความเคารพหรือทำวินัยกรรม ให้ห่มดอง ในการเข้าบ้านห่มสังฆาฏิทั้งหลายให้มีชั้นแล้ว กัดคุดม ปิดกายให้ดี ไม่เปิด ไม่เวิก ผ้าขึ้นซึ่งน่าจะหมายถึงห่มคลุมบ่าทั้ง ๒ ข้าง ในการออกบิณฑบาต มีข้อความว่า “พึงยกสังฆาฏิขึ้นด้วยมือซ้าย ยืนบาตรออกด้วยมือขวา ประคองไว้ด้วยมือทั้ง ๒ รับภิกษา(อาหาร)” น่าจะบ่งถึงการห่มคลุมเหมือนกัน ที่น่าสังเกตอย่างยิ่ง คือ สังฆาฏิเป็นผ้าห่มซ้อนนอก อุตตราสงค์เป็นห่มเฉียง (เฉียง) อันตราวาสกเป็นผ้านุ่ง แต่ปัจจุบันในเมืองไทย จีวรคือผ้าห่ม สังฆาฏิเป็นผ้าพาดบ่าซ้อนทับจีวรอีกทีหนึ่ง ส่วนอันตราวาสกเป็นผ้านุ่ง เรียกว่า สบง

๓.๓.๒ บทบัญญัติเกี่ยวกับการห่ม

จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการห่มจีวร ได้แก่ จีวร หรืออุตตราสงค์ คือ ผ้าสำหรับห่มท่อนบน อาจครองได้ทั้งห่มคลุมหรือห่มเฉียง และครองได้ด้วยวิธีต่างๆ กัน ที่มีปรากฏอยู่ในพระวินยปิฎก ในเสขยกัณฑ์ปริมหัตถวรรค ที่เกี่ยวกับบรวิหารบริโภค หมวดที่ว่าด้วยการนุ่งห่มเรียบร้อย พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงยกขึ้นเป็นกฎระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่ทรงห้าม และทรงอนุญาตในการใช้สอย

ของจิวร ให้พระภิกษุสงฆ์นั่งห่มจิวรให้เรียบร้อย ตามพระบรมพุทธานุญาตที่ทรงยกขึ้นไว้เป็นสิกขาบท

โดยการห่มทำชายของจิวรให้เสมอกันทั้งสองข้าง คือไม่ให้ย้อยไปข้างหน้า หรือย้อยไปข้างหลัง ดังที่มีปรากฏในพระวินัยบัญญัติที่มีอยู่ในสิกขาบทที่ ๒ ดังปรากฏความว่า

ดูก่อนภิกษุ ท่านพึงทำความสำเหนียกว่า เราจักครองอุตตราสงค์ให้เรียบร้อย

ดูก่อนภิกษุ ภิกษุพึงครองอุตตราสงค์ให้เรียบร้อย คือ ทำชายจิวรทั้งสองให้เสมอกัน

ดูก่อนภิกษุ ภิกษุใดไม่เอื้อเพื่อ ครองอุตตราสงค์ย้อยข้างหน้าบ้าง ย้อยข้างหลังบ้าง ต้องอาบัติ ทุกกณ

ภิกษุต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ มีอยู่ ๗ ประเภท คือ

๑. ภิกษุไม่ตั้งใจ

๒. ภิกษุไม่มีสติ

๓. ภิกษุผู้ไม่รู้

๔. ภิกษุผู้เป็นไข้

๕. ภิกษุผู้มีเหตุขัดข้อง

๖. ภิกษุวิกลจริต

๗. ภิกษุคันบัญญัติ^{๓๒}

การห่มจิวรของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน พระสงฆ์มหานิกายห่มม้วนลูกบวบชักขึ้นเอาริมผ้าพาดบ่า หีบลูกบวบไว้ด้วยแขนซ้าย ส่วนพระสงฆ์ธรรมยุตม้วนลูกบวบแล้วชักขึ้นบ่า ไม่ต้องหีบลูกบวบ แต่แหวกเอามือขวาออกเหมือนกับที่พระสงฆ์รามัญห่ม ต่อมาพระมหานิกายบางสำนักก็ถือปฏิบัติเหมือนกัน คือ ม้วนลูกบวบแล้วเอาลูกบวบขึ้นพาดบ่าเลยทีเดียว ไม่ต้องหีบลูกบวบ

อย่างไรก็ตาม วิวัฒนาการของการห่มจิวรของพระสงฆ์ไทย (หรือพระสงฆ์ชาติไหนก็ตาม) คงเป็นไปตามสมัชชานิยม ไม่กำหนดแน่นอนว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ คงคำนึงอยู่ ๒ อย่างคือ ไม่ขัดกับพระวินัยและให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็นเป็นหลัก

ประเพณีการห่มจิวรของพระสงฆ์ไทยรุ่นครูอาจารย์ มี ๒ แบบ คือ ห่มคลุมกับห่มดอง ห่มคลุมก็คือห่มปิดไหล่ทั้ง ๒ ข้าง ห่มดองก็คือห่มลดไหล่ข้างหนึ่ง (ห่มเฉียงลดไหล่ขวา) ห่มดองแบบพาดบ่า ห่มดองแบบจีบชายบ่า ห่มดองแบบทาบข้างหลังบ่า ห่มดองแบบม้วนลูกบวบบ่า วิธีการห่มจิวรแบบนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้นิพนธ์ไว้ในหนังสือ “วินัยมุข เล่ม ๒” ซึ่งเป็นตำราเรียนนักธรรม (ธรรมศึกษา) ชั้นโท

^{๓๒}วิ.ภิกขุณี (ไทย) ๒/๕๗๓/๖๕๑.

ในปัจจุบัน การห่มจีวรมี ๒ แบบ คือ (๑) ในเวลาเข้าบ้าน ให้ห่มคลุมกายปิดมิดชิด (๒) อยู่ภายในวัด ให้ห่มเฉียง หรือห่มเปิดไหล่ข้างหนึ่ง (ลดไหล่ขวา) ม้วนลูกบวชขึ้นพาดบ่าซ้าย ถ้าเข้าพิธีก็พาดสังฆาฎีด้วย หรือบางสำนักก็ห่มจีบชายพาดสังฆาฎี ใช้ผ้ารัดอก (แบบนี้นิยมเรียกว่าห่มดอง) นี้เป็นภาพที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

๓.๔ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวร

จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวร ซึ่งเป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค คือ (กิลานปัจฉัยเภสัชชบริหาร) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะแต่จีวร ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจีวร ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงได้วางกฎเกณฑ์และบทบัญญัติเป็นสิกขาบท ที่ทรงห้ามหรือทรงอนุญาตให้ใช้สอยเครื่องบริวารเหล่านั้นได้

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ทรงอนุญาตให้ภิกษุมีไตรจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มีศรัทธานำมาถวายอีกหลายชนิด และไม่ทรงอนุญาตการใช้จีวรอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่นอนที่เดิยว่าจะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจีวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ คือ (๑) บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร ดังที่จะนำเสนอรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๔.๑ บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร

จากการศึกษาบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่ถือได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติพึงกระทำและประพฤติปฏิบัติตามที่จะไม่ต้องล่วงละเมิดในสิกขาบท ที่เรียกว่า ต้องอาบัติ ในอาบัตินั้นจะมีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามมูลเหตุที่ได้ล่วงละเมิดข้อห้ามในสิกขาบทนั้นๆ ตามเหตุปัจจัยที่ได้กระทำ

เพราะฉะนั้นในบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตนี้ ผู้วิจัยพึงจำแนกได้ว่า ในการใช้สอยปัจจัย ๔ อย่าง หรือเรียกว่าบริวารอุปโภคบริโภค ที่มีปรากฏในพระวินัย ที่มีอยู่ ๖ อย่าง คือ (๑) การทำพินทุจีวร (๒) การอธิษฐานจีวร (๓) การสละจีวร (๔) การคืนจีวร (๕) การวิกัปจีวร และ (๖) คำถอนจีวร ดังมีรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

๓.๔.๑.๑ การทำพินทุจีวร

จากการศึกษาการทำพินทุจีวรพบว่า ในบทบัญญัตินี้ พระพุทธเจ้าเมื่อพระองค์ทรงคราวที่ต้องบัญญัติวินัย (อาณัติโมกข์) จึงทรงบัญญัติสิกขาบท (ศีล) เกี่ยวกับจีวรไว้ เรียกว่า จีวรวรรค ที่มีปรากฏอยู่ ๑๐ สิกขาบท เพราะตั้งตามความแห่งสิกขาบทในวรรคนี้ ที่ว่าด้วยเรื่องจีวรทั้ง ๑๐ สิกขาบท จีวรวรรคนี้ หมายถึง ผ้า ๓ ผืน คือ อันตราสก ได้แก่ (ผ้าถุง) อุตตราสก ได้แก่ (ผ้าห่ม) และสังฆาฏิ ได้แก่ (ผ้าห่มซ้อนนอก)

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับถวายไตรจีวรจากคหบดีได้ นอกจากการแสวงหาผ้าบังสุกุลตามคำกราบทูลขอพรของหมอชิวโกมารัก และยังมีจีวรอีกหลายชนิด เช่น อติเรกจีวร ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้สอยได้ ดังที่มีปรากฏความว่า ก่อนอื่นพระภิกษุสงฆ์ใช้ไตรจีวร หรืออัฐฐบริวารเหล่านี้ ต้องทำการพินทุคือทำเป็นจุดเพื่อทำให้เสีย หรือเรียกว่า (ดำน) ที่มีปรากฏให้เห็นจากริมของจีวร สบง และสังฆาฏิ ดังปรากฏความต่อไปนี้ คือ คำพินทุได้แก่ “อิมิ พินทุทุกปโป กรโมิ” ในการกล่าวจะเปล่งวาจาหรือภาวนาในใจก็ย่อมได้ ดังนั้นจึงแสดงว่าผ้าเหล่านั้นได้ผ่านการทำพินทุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติ^{๓๓}

๓.๔.๑.๒ การอธิษฐานจีวร

จากการศึกษาการทำอธิษฐานจีวรพบว่า ตามหลักพระวินัยบัญญัตินั้น ต้องแยกผ้าแต่ละอย่างอธิษฐาน คือ ตั้งหรือกำหนดไว้เป็นของประจำตัว วิธีอธิษฐานคือใช้มือสัมผัสศณีในใจหรือเปล่งวาจาก็ได้ โดยแยกอธิษฐาน คือคำพินทุผ้าและคำอธิษฐานใช้มีอยู่ ๕ ประเภทด้วยกัน คือ (๑) สังฆาฏิ (ผ้าทาบ) (๒) อุตตราสก (จีวร) (๓) อันตราสก (สบง) (๔) วัสสิกสาฎิกัง (ผ้าอาบน้ำฝน) (๕) ปัตตัง (บาตร) ดังนั้นในการใช้อัฐฐบริวารเหล่านี้ต้องทำการพินทุและอธิษฐานใช้ คือ

๑) สังฆาฏิอธิษฐานว่า “อิมิ สังฆาฏิ อธิฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าสังฆาฏิ

๒) อุตตราสกอธิษฐานว่า “อิมิ อุตตราสก อธิฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอุตตราสก

^{๓๓}พระมหาสมจินต์ สุมมาปญโญ, *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

๓) อันตราวาสกอธิษฐานว่า “อิมิ อุนตราวาสกั อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าฝืนนี้เป็นผ้าอันตราวาสก

๔) วสติกสาฎิกังอธิษฐานว่า “อิมิ วสติกสาฎิกัง อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าฝืนนี้เป็นผ้าวสติกสาฎิกัง

๕) ปัตตังอธิษฐานว่า “อิมิ ปัตตัง อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานบาตรลูกนี้เป็นปัตตัง^{๓๔} เพราะฉะนั้นในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคเหล่านี้ กระทำให้ถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติแล้ว ถือได้ว่าไม่ทำการล่วงละเมิดข้อห้าม ดังปรากฏความคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า การใช้สอยบริวารเหล่านี้ ต้องการทำพินทุและอธิษฐาน เช่น ฝ้านุ่งห่มก็ดี ผ้าใช้สอยก็ดี ที่ทรงอนุญาตให้มีไว้สำหรับตัวได้ โปรดให้อธิษฐาน คือตั้งเอาไว้สำหรับเป็นของนั้นๆ ดังนี้ เป็นต้น^{๓๕}

๓.๔.๑.๓ การสละจีวร

จากการศึกษาการสละจีวรพบว่า ที่มีปรากฏในพระวินัย บัญญัติไว้ดังนี้ พระภิกษุสงฆ์ต้องกระทำการสละจีวรที่เป็นนิสัคคียปาจิตตีย์ ต้องสละสิ่งของนั้นให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ คือสละแก่สงฆ์ก็ได้ หรือจะเป็นคณะสงฆ์ก็ได้ แต่จะมีระยะเวลาของการสละที่บัญญัติเอาไว้ในพระวินัย ซึ่งพระภิกษุที่เป็นเจ้าของจีวรต้องดำเนินการตามนั้น และพึงทำการรับแสดงอาบัติแล้วคืนสิ่งของให้แก่ภิกษุนั้น จึงจะไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม

การสละจีวร คือ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ใช้สอยไตรจีวรหรืออัฐฐบริวารเหล่านั้นแล้วและได้การทำพินทุและอธิษฐานใช้เป็นของตนเองแล้ว เมื่อจีวรนั้นเกิดนิสัคคียปาจิตตีย์ขึ้นพระภิกษุเจ้าของจีวรนั้นต้องทำการสละเสีย ดังที่มีปรากฏความว่า ภิกษุผู้ล่วงละเมิดเสียบทในนิสัคคียกัณฑ์แล้วต้องอาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์นั้นแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เมื่อล่วงละเมิดบทบัญญัติแล้วสิ่งนั้นๆ เป็นนิสัคคีย์ และส่วนที่ ๒ ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติปาจิตตีย์ ดังนี้ เป็นต้น ดังที่มีปรากฏความในหนังสือมนต์พิธีว่า จีวรเป็นนิสัคคียะ เพราะอยู่ปราศจากเขตล่วงราตรี ต้องกระทำการสละจีวรนั้น มีคำทำการสละจีวร มีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ดังนี้ คือ

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๓๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๑.

๑) สำหรับจิวร ๑ ผืน “อิทัง เม ภันเต จีวะรัง รัตติวิปปะวุตถัง อัญญัตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสัสคคิยัง อิมายัง อายัสสะมะโตะ นิสัสซชามิ”

๒) สำหรับจิวร ๒ ผืน “อิทัง เม ภันเต ทะวิจีวะรัง รัตติวิปปะวุตถัง อัญญัตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสัสคคิยัง อิมายัง อายัสสะมะโตะ นิสัสซชามิ”

๓) สำหรับจิวร ๓ ผืน “อิทัง เม ภันเต ติจีวะรัง รัตติวิปปะวุตถัง อัญญัตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสัสคคิยัง อิมายัง อายัสสะมะโตะ นิสัสซชามิ” ดังนี้เป็นต้น^{๓๖}

๓.๔.๑.๔ การคืนจิวร

ต่อมาเมื่อประสงค์จะเปลี่ยนไตรจิวรต้องถอนอธิษฐาน (ปัจจุทธรรม์) ไตรจิวรชุดเก่าแล้วจึงอธิษฐานของใหม่ วิธีการถอนอธิษฐานสังฆาฏิว่า “อิมิ สงฆาฏิ ปัจจุทธรรมิ แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าสังฆาฏิ” ผ้าอุตตราสงค์ว่า “อิมิ อุตตราสงค์ ปัจจุทธรรมิ แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าอุตตราสงค์” ผ้าอังตราวาสก่า “อิมิ อนตราวาสก ปัจจุทธรรมิ” แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าอังตราวาสก

๓.๔.๑.๕ การวิกัปป์จิวร

จากการศึกษาการวิกัปป์จิวร พระภิกษุพึงกระทำการต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่งในจำนวน ๑๐ ข้อเหล่านี้ ถือว่าล่วงละเมิดข้อกำหนดเกี่ยวกับจิวร ต้องอาบัตินิสัสคคิยาจิตตีย์ (อาบัติปาจิตตีย์ที่ทำให้สละสิ่งของ) ดังนั้นจึงมีการกระทำในสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับการใช้จิวรให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธบัญญัติ มีอยู่ ๒ อย่างด้วยกัน คือ

ที่มีปรากฏความว่า คำว่า “อติเรกจิวร” ในข้อที่ ๑ สัมพันธ์กับคำว่า “จิวรกาล” อติเรกจิวรหมายถึงจิวรที่เกินจากไตรจิวร ซึ่งภิกษุจำพรรษาแล้วไม่ได้กรานกฐิน อยู่ในช่วงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ รวมเวลา ๑ เดือน ถ้าภิกษุได้กรานกฐินจิวรกาลก็จะขยายออกไปถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ รวมเวลา ๕ เดือน พ้นจากกำหนดจิวรแล้ว ภิกษุจะเก็บอติเรกจิวรไว้ได้เพียง ๑๐ ราตรี ซึ่งก่อนที่จะพ้นเขตจิวรกาล

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุวิกัปป์อติเรกจิวร คือ ให้ภิกษุหรือสามเณรรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของอติเรกจิวร เพื่อไม่ให้เป็นการล่วงละเมิดข้อห้าม

^{๓๖} พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวณฺโณ), มนต์พิธี, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย ๑๙๙๙, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓๑.

การวิกัปมี ๒ วิธี คือ (๑) วิกัปต่อหน้าผู้รับวิกัป (๒) วิกัปหลังผู้รับวิกัป วิธีการก็คือ ถี้อติเรกจิวรเข้าไปหาภิกษุ (หรือสามเณร) ผู้ที่ตนต้องการจะวิกัปผ้าด้วย กล่าวว่า “อิมิ จีวร (ผ้าหลายผืนว่า อิมานิ จีวรานิ) ดุยหิ วิกัปเปมิ แปลว่า ผมวิกัปจีวรนี้ (หรือจีวรเหล่านี้) แก่ท่าน” พอวิกัปเสร็จแล้ว เมื่อผู้รับวิกัปกล่าวว่า มยหิ สนตก (ผ้าหลายผืนว่า มยหิ สนตกานิ) ปริภุชช วา วิสชเชหิ วา ยถาปจจยิ วา กโรหิ แปลว่า จีวรผืนนี้ของผม (หรือจีวรเหล่านี้ของผม) นิมนต์ท่านใช้สอย หรือจะสละ หรือจะทำตามเหตุที่สมควร

๓.๔.๑.๖ คำถอนจีวร

จากการศึกษาคำถอนจีวรคำกล่าวอย่างนี้เรียกว่า “ถอนวิกัป” ต่อจากนี้ไป ภิกษุที่เป็นเจ้าของอติเรกจิวรนั้น ก็สามารถจำใช้สอยอติเรกจิวรได้ ไม่ต้องอาบัติ ส่วนวิกัปหลัง หมายถึง การฝากอติเรกจิวรกับภิกษุรูปอื่น ไปวิกัปกับภิกษุอีกรูปหนึ่ง

นอกจากกฎระเบียบ ๑๐ ข้อที่กล่าวมาแล้ว ยังมีกฎระเบียบเกี่ยวกับจีวรปรากฏในที่อื่นๆ อีกหลายแห่งที่กำหนดห้ามไม่ให้ภิกษุทำ เช่น ในปิตตวรรค ข้อ ๕ ว่า “ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ข้อ ๖ ว่า “ภิกษุเย็บจีวรให้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในสุราปานวรรค ข้อ ๘ ว่า “ภิกษุใช้จีวรใหม่โดยไม่ทำพินทุก่อน” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ข้อ ๙ ว่า “ภิกษุวิกัปจีวรแก่ภิกษุอื่นแล้วนำมาใช้โดยผู้ที่รับวิกัปยังไม่ได้ถอนวิกัป” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในรัตนวรรค ข้อ ๑๐ ว่า “ภิกษุทำจีวรมีขนาดเท่าหรือเกินกว่าสุคตจีวร” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์)

ในกฎระเบียบเกี่ยวกับจีวรนี้ เราจะเห็นคำว่า “ผู้ไม่ใช่ญาติ” ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ คนที่ไม่ใช่ญาติ คำว่า “ไม่ใช่ญาติ” นี้หมายถึงคนที่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกันทางบิดาหรือมารดาตลอดเจ็ดชั่วคน ส่วนคนที่ “เป็นญาติกัน” คือคนที่เกี่ยวเนื่องกันโดยนับลำดับเหนือขึ้นไป ๓ ชั่วคน และนับลำดับต่ำลงมาอีก ๓ ชั่วคน ดังนี้ (๑) ทวด (๒) ปู่-ย่า, ตา-ยาย (๑) บิดามารดา (ตัวเรา) (๑) ลูก (๒) หลาน (๓) เหลน

๓.๔.๒ บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร

จากการศึกษาบทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวรมี ๑๐ สิกขาบท โดยห้ามภิกษุไม่ให้กระทำการต่างๆ ดังนี้

๑. ใช้อติเรกจิวรที่เก็บไว้เกิน ๑๐ วันนอกเขตจีวรกาล
๒. ไม่ได้รับสมมติ อยู่ปราศจากไตรจีวรแม้สิ้นราตรีหนึ่ง
๓. เก็บผ้าสำหรับทำจีวรไว้เกิน ๑ เดือน
๔. ใช้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติให้ซัก ให้ย้อม หรือให้ทုပ်จีวรเก่า

๕. รับจิวรจากมือภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน
๖. ออกปากขอจิวรจากคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่คนปวราณา ยกเว้นในสมัยที่ภิกษุถูก
ลักจิวร หรือจิวรสูญหาย
๗. ออกปากขอจิวรจากคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติ
๘. กำหนดให้คฤหัสถ์ถวายจิวรที่ดี
๙. กำหนดให้คฤหัสถ์ ๒ คนเอาทรัพย์ร่วมกันซื้อจิวรที่ดีถวาย
๑๐. ทวงจิวรจากไวยวัจกรเกิน ๓ ครั้ง หรือแสดงอาการให้เขาเห็นว่าเป็นการมาทวง
จิวรเกิน ๖ ครั้ง

๓.๕ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้จิวรของภิกษุและภิกษุณี

จากการศึกษาวิเคราะห์ภิกษุกับภิกษุณีแตกต่างกันหรือไม่ กฎระเบียบของภิกษุณีสงฆ์
เกี่ยวกับจิวร สิกขาบท (ศีล) ของภิกษุณีมีจำนวน ๓๑๑ สิกขาบท (ข้อ) ก็จริง แต่ส่วนมากจะเหมือนกับ
สิกขาบทของภิกษุ กล่าวคือ เป็นของเฉพาะภิกษุณีจริงๆ ๑๓๐ สิกขาบท (ข้อ) เรียกว่าสาธารณ
บัญญัติ ที่เหลือ ๑๘๑ สิกขาบทเหมือนกับของภิกษุ เรียกว่าสาธารณบัญญัติ

เพราะฉะนั้น ในกฎระเบียบที่เกี่ยวกับจิวร บางส่วนก็จะเหมือนกับของภิกษุ บางส่วนก็
จะแตกต่างกันตามฐานะของสตรี ภิกษุณีมีสิกขาบท (ศีล) หมวดหนึ่งเรียกว่า “จิวรวรรค” ๘ สิกขาบท
โดยห้ามภิกษุณีไม่ให้กระทำการต่างๆ สาระสำคัญส่วนมากจะเหมือนกับจิวรวรรคของภิกษุ เช่น ข้อ
๑ ว่า “ภิกษุณีใช้จิวรที่เก็บไว้เกิน ๑๐ วัน นอกเขตจิวรกาล” (ปรับอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์) ข้อ
๗ ว่า “ภิกษุณีกำหนดให้คฤหัสถ์ ๒ คนเอาทรัพย์ร่วมกันซื้อจิวรชนิดดีถวาย” (ปรับอาบัตินิสัคคิย
ปาจิตตีย์)

ข้อที่ควรสังเกตอย่างยิ่งในจิวรวรรคก็คือ ในธรรมเนียมของภิกษุณีเกี่ยวกับจิวรนี้ ใช้คำว่า
“จิวร ๕ ผืน” แทนคำว่า “ไตรจิวร” จิวร ๕ ผืนก็คือ (๑) สังฆาฏี (๒) อุตตราสงค์ (๓) อันตราสก (๔)
ผ้าอาบน้ำ (๕) ผ้ารัดถัน เพราะฉะนั้น คำว่า “อติเรกจิวร” ในธรรมเนียมภิกษุณีสงฆ์ จึงหมายถึงผ้าที่
เกินจากจิวร ๕ ผืนนี้

กฎระเบียบอื่นๆ ของภิกษุณีที่เกี่ยวกับจิวรซึ่งน่าสนใจ ก่อนข้างจะแตกต่างจาก
กฎระเบียบของภิกษุ เช่น ในนัคควรรค ข้อ ๓ ว่า “ภิกษุณีให้ภิกษุณีอื่นเอาจิวรออกแล้วไม่ช่วยเย็บ”
(ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ข้อ ๕ ว่า “ภิกษุณีใช้จิวรสับเปลี่ยนกัน” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ข้อ ๘ ว่า “ภิกษุณี

ให้จิวรแก่ชาวบ้าน แก่ปริพาชก หรือแก่ปริพาชิกา” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในธรรมกถวรรค ข้อ ๓ ว่า “ภิกษุณีเห็นพ้องกับสงฆ์ถวายจิวรแก่ภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งแล้ว กลับคิดเตียนในภายหลังว่า “สงฆ์ให้จิวรตามความคุ้นเคยกัน” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) กฏระเบียบของภิกษุณีสงฆ์ที่เกี่ยวกับจิวรเหล่านี้ปรากฏในคัมภีร์พระวินัยปิฎก ภิกษุณีวิภังค์ ในครั้งพุทธกาลคำว่า “จิวร” หมายถึงผ้าทั้ง ๓ ผืน คือ สังฆาฏิ อดตราสงค์ และอันตราวาสก และผ้าทั้ง ๓ ผืนนี้มีขนาดเท่ากัน แต่ปัจจุบัน สังฆาฏิอดตราสงค์มีขนาดเท่ากัน แต่อันตราวาสกมีขนาดเล็กกว่า และคำว่า “จิวร” ส่วนมากนิยมหมายถึงผ้าห่ม หลักพระวินัยของภิกษุณีเป็นเรื่องหนึ่ง ความรู้สึกของคนทั่วไปเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องแปลกเหมือนกัน แม้ในหมู่พระสงฆ์เอง ก็นิยมเรียกว่า สังฆาฏิ สบง จีวร เมื่อพูดคำว่า “ไตรจีวร” ก็รู้กันโดยอัตโนมัติว่าหมายถึงผ้า ๓ ผืนนี้^{๓๗}

๓.๖ หลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจิวรในพระพุทธศาสนา

การศึกษาหลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจิวรในพระพุทธศาสนา ถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะว่า หลักพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของพระภิกษุและสามเณร จะได้ไม่ต้องล่วงละเมิดหลักพระธรรมคำสอนและบทบัญญัติ พระพุทธองค์ทรงกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบถือปฏิบัติ เพราะฉะนั้นพระภิกษุสงฆ์จากการใช้สอยเครื่องบริวารอุปโภคบริโภคเหล่านั้น ไม่ว่าจะในสมัยครั้งพุทธกาลหรือปัจจุบันจึงถือว่าเป็นหลักการพึงระพุดปฏิบัติ

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอหลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจิวรในพระพุทธศาสนา ในฐานะที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ถือเป็นเครื่องอาศัยในการดำรงชีพเพื่อการดำเนินวิถีชีวิตหรือกิจวัตรประจำวันอันพึงกระทำของพระภิกษุสงฆ์ ดังปรากฏมีอยู่ใน ๒ ลักษณะ (๑) ในฐานะพระพุทธรูปบัญญัติ (๒) ในฐานะหลักธรรมคำสอน ดังที่มีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๖.๑ ในฐานะพระพุทธรูปบัญญัติ

จากการศึกษาหลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจิวรในพระพุทธศาสนาในฐานะพระพุทธรูปบัญญัติ ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกที่มีเนื้อหาสาระอยู่เป็นจำนวนมาก เกี่ยวกับเครื่องบริวารอุปโภคบริโภคเหล่านั้น ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจพระพุทธรูปบัญญัติเพื่อเป็นแนวทางสังเขป คือ พระพุทธรูป

^{๓๗}พระมหาสมจินต์ สมุมาปญโญ, บัณฑิตศึกษาปริวรรต, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๑๖-๑๗.

บัญญัติ เป็นสิกขาบทอันเป็นข้อปฏิบัติแห่งพรหมจรรย์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติ หนักบ้าง เบาบ้าง พระสงฆ์ สวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า พระปาติโมกข์

ในกิจวัตรประจำวันของพระภิกษุสงฆ์จากการใช้สอยเครื่องบริวารเหล่านั้น ในฐานะพระพุทธบัญญัติ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ใช้และไม่ทรงอนุญาตให้ใช้ แยกออกเป็น ๒ ประเภท (๑) ประเภทกัปปิยะจิวร (๒) ประเภทอกัปปิยะจิวร ดังที่มีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๖.๑.๑ ประเภทกัปปิยะจิวร

จากการศึกษาประเภทกัปปิยะจิวร ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก จึงถือได้ว่ามีความสำคัญในฐานะเป็นประเภทกัปปิยะจิวร เพราะว่าเครื่องบริวารเหล่านั้นจากการใช้สอยจะต้องไม่ล่วงละเมิดบทบัญญัติ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอาไว้เป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความเสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติ หนักบ้าง เบาบ้าง พระสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า พระปาติโมกข์^{๓๕}

พุทธบัญญัติที่เกี่ยวกับประเภทกัปปิยะจิวร^{๓๖} ที่ทรงบัญญัติเอาไว้เกี่ยวกับ จิวร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้สอยจิวร มีอยู่ด้วยกัน ๖ ชนิดนั้น ได้แก่

๑. จิวรที่ทอด้วยเปลือกไม้	๒. จิวรที่ทอด้วยฝ้าย
๓. จิวรที่ทอด้วยใยไหม	๔. จิวรที่ทอด้วยขนสัตว์
๕. จิวรที่ทอด้วยเปลือกป่า	๖. จิวรที่ทอด้วยด้ายผสมกัน

ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงอนุโลมในการใช้สอยจิวรอีก ๖ ชนิด ที่ทำด้วยฝ้านเนื้อละเอียด และเนื้อหยาบที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ในครั้งนั้น^{๓๗}

^{๓๕}อดิศักดิ์ ทองบุญ, “เปิดดูพระไตรปิฎก”, ในเก็บเพชรจากกัมภีร์พระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : สมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๓๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๕/๒๐๐, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๗๑/๒๔๖-๒๔๘, อ้างใน นางสาวอัมพร จันทร์ตัน, “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตรงกับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^{๓๗}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๕/๒๐๐, อจ.จตุกก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๗/๘๕, อ้างใน นางสาวอัมพร จันทร์ตัน, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

๓.๖.๑.๒ ประเภทกับปียจิวร หมายถึง จิวร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ภิกษุ นำมาทำเป็นจิวร มีอยู่ด้วยกัน ๘ ชนิดนั้น ได้แก่

๑. จิวรที่ทำด้วยเปลือกไม้คากรอง	๒. จิวรที่ทำด้วยเปลือกไม้
๓. จิวรที่ทำด้วยผลไม้	๔. จิวรที่ทำจากผมคน
๕. จิวรที่ทำจากขนสัตว์	๖. จิวรที่ทำจากปีกนกเค้า
๗. จิวรที่ทำด้วยหนังเสือ	๘. จิวรที่ทำด้วยก้านดอกกรัก ^{๔๑}

๓.๗ สรุป

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้ จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิวร ซึ่งเป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ ยารักษาโรค คือ (กิลานปัจฉัยเภสัชชบิหาร) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะแต่จิวร ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจิวร ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงได้วางกฎเกณฑ์และบทบัญญัติเป็นสิกขาบท ที่ทรงห้ามหรือทรงอนุญาตให้ใช้สอยเครื่องบริวารเหล่านั้นได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจิวร ทรงอนุญาตให้ภิกษุมีไตรจิวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจิวรจากผู้มีศรัทธานำมาถวายอีกหลายชนิด และไม่ทรงอนุญาตการใช้จิวรอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่นอนที่เดียวว่าจะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจิวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ คือ (๑) บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จิวร (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จิวร

บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จิวร ดังที่มีปรากฏในความในพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่ถือได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติพึงกระทำและประพฤติปฏิบัติตามที่ไม่ต้องล่วงละเมิดในสิกขาบท ที่เรียกว่า ต้องอาบัติ ในอาบัตินั้น จะมีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามมูลเหตุที่ได้ล่วงละเมิดข้อห้ามในสิกขาบทนั้นๆ ตามเหตุปัจจัยที่ได้กระทำ

จากการศึกษาบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จิวร ดังที่มีปรากฏในความในพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่ถือได้ว่า

^{๔๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๑/๒๔๖-๒๔๗, อ้างใน นางสาวอัมพร จันทร์ตัน, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

เป็นข้อปฏิบัติพึงกระทำและประพฤติปฏิบัติตามที่จะไม่ต้องล่วงละเมิดในสิกขาบท ที่เรียกว่า ต้องอาบัติ ในอาบัตินั้นจะมีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามมูลเหตุที่ได้ล่วงละเมิดข้อห้ามในสิกขาบทนั้นๆ ตามเหตุปัจจัยที่ได้กระทำ เพราะฉะนั้นในบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตนี้ ผู้วิจัยพึงจำแนกได้ว่า ในการใช้ สอปปัจจัย ๔ อย่าง หรือเรียกว่าบริวารอุปโลกบริโกล ที่มีปรากฏในพระวินัย ที่มีอยู่ ๖ อย่าง คือ (๑) การทำพินทุจีวร (๒) การอธิษฐานจีวร (๓) การสละจีวร (๔) การคืนจีวร (๕) การวิกัปจีวร และ (๖) คำถอนจีวร

บทที่ ๔

ประโยชน์ของการใช้จิ๋วต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา

ประโยชน์ของการใช้จิ๋วต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา มีหลายด้านด้วยกัน ในการศึกษารุ่นนี้ ผู้วิจัยได้แยกประเด็นประโยชน์ของการใช้จิ๋วต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนาออกเป็น ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านการใช้จิ๋วของภิกษุในพระพุทธศาสนา (๒) ด้านประโยชน์ของการใช้จิ๋ว และ (๓) ด้านความสำคัญของจิ๋ว ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การใช้จิ๋วของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

การใช้จิ๋วในทางพระพุทธศาสนา ถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะว่า พระภิกษุและสามเณรต้องใช้สอยเครื่องอัฐบริขารเหล่านั้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ฟังจะต้องศึกษาให้แจ่มแจ้งตามหลักพระพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก ในฐานะเป็นเครื่องบริขารอุปโภคบริโภค ที่ทำให้พระภิกษุและสามเณรนั้นดำรงตนอยู่ได้ตามอัธยาศัยและตามความเหมาะสมในเพศของนักบวช อนึ่ง กล่าวคือ ความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์นั่นเอง ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประโยชน์การใช้จิ๋วของภิกษุและสามเณร ดังนี้

๔.๑.๑ การใช้จิ๋วในสมัยพุทธกาล

การใช้จิ๋วในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค คือ (คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะแต่จีวร ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจีวร ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงได้วางกฎเกณฑ์และบทบัญญัติเป็นสิกขาบท ที่ทรงห้ามหรือทรงอนุญาตให้ใช้สอยเครื่องบริขารเหล่านั้นได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ทรงอนุญาตให้ภิกษุมิได้ตรึงจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มีศรัทธานำมาถวายอีกหลายชนิด และไม่ทรงอนุญาตการใช้จิ๋วอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่นอนที่เดียวว่าจะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจีวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ คือ (๑) บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จิ๋ว (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จิ๋ว ดังที่จะนำเสนอรายละเอียดต่อไปนี้

พระพุทธเจ้าวางบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่ได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติพึงกระทำและประพฤติปฏิบัติตามที่ไม่ต้องล่วงละเมิดในสิกขาบท ที่เรียกว่า ต้องอาบัติ ในอาบัตินั้นจะมีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามมูลเหตุที่ได้ล่วงละเมิดข้อห้ามในสิกขาบทนั้นๆ ตามเหตุปัจจัยที่ได้กระทำ เพราะฉะนั้นในบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตนี้ ผู้วิจัยจึงจำแนกได้ว่า ในการใช้สอยปัจจัย ๔ อย่าง หรือเรียกว่าบริวารอุปโภคบริโภค ที่มีปรากฏในพระวินัย ที่มีอยู่ ๖ อย่าง ดังนี้ คือ

๑) การทำพินทุจีวร การทำพินทุจีวรพบว่า ในบทบัญญัตินี้ พระพุทธเจ้าเมื่อพระองค์ทรงคราวที่ต้องบัญญัติวินัย (อาณาปาติโมกข์) จึงทรงบัญญัติสิกขาบท (ศีล) เกี่ยวกับจีวรไว้ เรียกว่า จีวรวรรค ที่มีปรากฏอยู่ ๑๐ สิกขาบท เพราะตั้งตามความแห่งสิกขาบทในวรรคนี้ ที่ว่าด้วยเรื่องจีวรทั้ง ๑๐ สิกขาบท จีวรวรรคนี้ หมายถึง ผ้า ๓ ผืน คือ อันตราสก ได้แก่ (ผ้านุ่ง) อุตตราสก ได้แก่ (ผ้าห่ม) และสังฆาฏิ ได้แก่ (ผ้าห่มซ้อนนอก) เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับถวายไตรจีวรจากคหบดีได้ นอกจากการแสวงหาผ้าบังสุกุลตามคำกราบทูลขอพรของหมอชีวกโกมารภัจ และมีจีวรอีกหลายชนิด เช่น อติเรกจีวร ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้สอยได้ ดังที่มีปรากฏความว่า ก่อนอื่นพระภิกษุสงฆ์ใช้ไตรจีวร หรืออัฐฐบริวารเหล่านี้ ต้องทำการพินทุคือทำเป็นจุดเพื่อทำให้เสีย หรือเรียกว่า (ตานิ) ที่มีปรากฏให้เห็นจากริมของจีวร สบง และสังฆาฏิ ดังปรากฏความต่อไปนี้เป็น คำพินทุได้แก่ “อิมิ พินทุทุกปฺป กโรมิ” ในการกล่าวจะเปล่งวาจาหรือภาวนาในใจก็ย่อมได้ ดังนั้นจึงแสดงว่าผ้าเหล่านั้นได้ผ่านการทำพินทุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติ

๒) การอธิษฐานจีวรพบว่า ตามหลักพระวินัยบัญญัตินั้น ต้องแยกผ้าแต่ละอย่างอธิษฐาน คือ ตั้งหรือกำหนดไว้เป็นของประจำตัว วิธีอธิษฐานคือใช้มือสัมผัสในใจหรือเปล่งวาจาก็ได้ โดยแยกอธิษฐาน คือคำพินทุผ้าและคำอธิษฐานใช้มีอยู่ ๕ ประเภทด้วยกัน คือ (๑) สังฆาฏิ (ผ้าทาบ) (๒) อุตตราสก (จีวร) (๓) อันตราสก (สบง) (๔) วัสสิกสาฎิกัง (ผ้าอาบน้ำฝน) (๕) ปัตตัง (บาตร) ดังนั้นในการใช้อัฐฐบริวารเหล่านี้ต้องทำการพินทุและอธิษฐานใช้ คือ (๑) สังฆาฏิอธิษฐานว่า “อิมิ สงฆาฎิ อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าสังฆาฏิ (๒) อุตตราสกอธิษฐานว่า “อิมิ อุตตราสกํ อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอุตตราสก (๓) อันตราสก

๑ พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรคณ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

อธิษฐานว่า “อิมํ อนุตราสกํ อธิฏฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอันตราสก (๔) วัส
 สิกสาฎิกังอธิษฐานว่า “อิมํ วัสสิกสาฎิกํ อธิฏฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าวัสสิกสาฎิ
 กัง (๕) ปัตตังอธิษฐานว่า “อิมํ ปตตํ อธิฏฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานบาตรลูกนี้เป็นปัตตัง
 เพราะฉะนั้นในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคเหล่านี้ กระทำให้ถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติแล้ว
 ถือได้ว่าไม่ทำการล่วงละเมิดข้อห้าม ดังปรากฏความคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิร
 ญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า การใช้สอยบริวารเหล่านี้ ต้องการทำพินทุและ
 อธิษฐาน เช่น ฟ้านุ่งหมกก็ดี ผ้าใช้สอยก็ดี ที่ทรงอนุญาตให้มีไว้สำหรับตัวได้ โปรดให้อธิษฐาน คือตั้ง
 เอาไว้สำหรับเป็นของนั้นๆ ดังนี้เป็นต้น^๒

๓) การสละจีวร พบว่า ที่มีปรากฏในพระวินัย บัญญัติไว้ดังนี้ พระภิกษุสงฆ์ต้องกระทำ
 การสละจีวรที่เป็นนิสสัยปาจิตตีย์ ต้องสละสิ่งของนั้นให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ คือสละแก่
 สงฆ์ก็ได้ หรือจะเป็นคณะสงฆ์ก็ได้ แต่จะมีระยะเวลาของการสละที่บัญญัติเอาไว้ในพระวินัย ซึ่ง
 พระภิกษุที่เป็นเจ้าของจีวรต้องดำเนินการตามนั้น และพึงทำการรับแสดงอาบัติแล้วคืนสิ่งของให้แก่
 ภิกษุนั้น จึงจะไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม การสละจีวร คือ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ใช้สอยไตรจีวรหรืออัฐ
 บริวารเหล่านั้นแล้วและได้การทำพินทุและอธิษฐานใช้เป็นของตนเองแล้ว เมื่อจีวรนั้นเกิดนิสสัย
 ปาจิตตีย์ขึ้นพระภิกษุเจ้าของจีวรนั้นต้องทำการสละเสีย ดังที่มีปรากฏความว่า ภิกษุผู้ล่วงละเมิดล
 ิขา
 บทใน นิสสัยกัณฑ์แล้วต้องอาบัตินิสสัยปาจิตตีย์นั้นแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เมื่
 ล่วงละเมิดบทบัญญัติแล้ว สิ่งนั้นๆ เป็นนิสสัย และส่วนที่ ๒ ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติปาจิตตีย์
 ดังนี้เป็นต้น ดังที่มีปรากฏความในหนังสือมนต์พิธีว่า จีวรเป็นนิสสัย เพราะอยู่ปราศจากเขตล่วง
 ราชริต้องกระทำการสละจีวรนั้น มีคำทำการสละจีวร มีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ดังนี้ คือ (๑) สำหรับจีวร
 ๑ ผืน “อิทัง เม ภันเต จีวะรัง รัตติวิปปะวุตถัง อัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัยกัชัง อิม่าหัง
 อายัสสะมะโต นิสสัยชามิ” (๒) สำหรับจีวร ๒ ผืน “อิทัง เม ภันเต ทเวจีวะรัง รัตติวิปปะวุตถัง
 อัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัยกัชัง อิม่าหัง อายัสสะมะโต นิสสัยชามิ” (๓) สำหรับจีวร ๓ ผืน
 “อิทัง เม ภันเต ติจีวะรัง รัตติวิปปะวุตถัง อัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัยกัชัง อิม่าหัง อายัสสะ
 มะโต นิสสัยชามิ” ดังนี้เป็นต้น”

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^๓ พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวณฺโณ), มนต์พิธี, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสมัย
 ๑๙๕๕, ๒๕๓๔), หน้า ๑๗๑.

๔) การคืนจิ๋วร เมื่อประสงค้จะเปลี่ยนไตรจิ๋วรต้องถอนอธิษฐฐาน (ปัจจุธรรม) ไตรจิ๋วรชุดเก่าแล้วจึงอธิษฐฐานของใหม่ วิธีกรถอนอธิษฐฐานสังฆาฎิว่า “อิมิ สังฆาฎิ ปัจจุธรรมิ” แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าสังฆาฎิ ผ้าอุตตราสงค้ว่า “อิมิ อุตตราสงค้ ปัจจุธรรมิ” แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าอุตตราสงค้ ผ้าอันตราวาสกว่า “อิมิ อันตราวาสก ปัจจุธรรมิ” แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าอันตราวาสก

๕) การวิกปิจิ๋วร พระภิกษุพึงกระทำกรต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งในจำนวน ๑๐ ข้อเหล่านี้ ถิวว่าล่วงละเมิดข้อกำหนดเกี่ยวกับจิ๋วร ต้องอาบัตินิสสคคิยปาจิตติย (อาบัติปาจิตติยที่ทำให้สละสิ่งของ) ดังนั้นจึงมีการกระทำในสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับกรใช้จิ๋วรให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธรบัญญัติ มีอยู่ ๒ อย่างด้วยกัน คือ ที่มีปรากฏควมว่า คำว่า “อติเรกจิ๋วร” ในข้อที่ ๑ สัมพันธ์กับคำว่า “จิ๋วรกาล” อติเรกจิ๋วรหมายถึงจิ๋วรที่เกินจากไตรจิ๋วร ซึ่งภิกษุจำพรรษาแล้วไม่ได้กรานกลุณ อยู่ในช่วงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ รวมเวลา ๑ เดือน ถิวภิกษุได้กรานกลุณจิ๋วรกาลก็จะขยายออกไปถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ รวมเวลา ๕ เดือน พันจากกำหนดจิ๋วรแล้ว ภิกษุจะเก็บอติเรกจิ๋วรไว้ได้เพียง ๑๐ ราตรี ซึ่งก่อนที่จะพันเขตจิ๋วรกาล

พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุวิกปิอติเรกจิ๋วร คือ ให้ภิกษุหรือสามเณรรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของอติเรกจิ๋วร เพื่อไม่ให้เป็นการล่วงละเมิดข้อห้าม กรวิกปิมี ๒ วิธี คือ (๑) วิกปิต่อหน้าผู้รับวิกปิ (๒) วิกปิลับหลังผู้รับวิกปิ วิธีกรก็คือ ถิวอติเรกจิ๋วรเข้าไปหาภิกษุ (หรือสามเณร) ผู้ที่ตนต้องการจะวิกปิผ้าด้วย กล่าววว่า “อิมิ จิ๋วร (ผ้าหลายผืนว่า อิมานิ จิ๋วรานิ) ตุยหิ วิกปิเปมิ แปลว่า ผมวิกปิจิ๋วรนี้ (หรือจิ๋วรเหล่านี้) แก่ท่าน” พอวิกปิเสร็จแล้ว เมื่อผู้รับวิกปิกล่าววว่า มยหิ สนุดค้ (ผ้าหลายผืนว่า มยหิ สนุดกานิ) ปริภุช วา วิสขเซหิ วา ยลาปจจุยิ วา กโรหิ แปลว่า จิ๋วรผืนนี้ของผม (หรือจิ๋วรเหล่านี้ของผม) นิมนต์ท่านใช้สอย หรือจะสละ หรือจะทำตามเหตุที่สมควร

๖) คำถอนจิ๋วร จากกรศึกษาคำถอนจิ๋วรคำกล่าวอย่างนี้เรียกว่า “ถอนวิกปิ” ต่อจากนี้ไป ภิกษุที่เป็นเจ้าของอติเรกจิ๋วรนั้น ก็สามารถจำใช้สอยอติเรกจิ๋วรได้ ไม่ต้องอาบัติ ส่วนวิกปิลับหลัง หมายถึง กรฝากอติเรกจิ๋วรกับภิกษุรูปอื่นไปวิกปิกับภิกษุอีกรูปหนึ่ง นอกจากกฎระเบียบ ๑๐ ข้อที่กล่าวมานี้แล้ว ยังมีกฎระเบียบเกี่ยวกับจิ๋วรปรากฏในที่อื่น ๆ อีกหลายแห่งที่กำหนดห้ามไม่ให้ภิกษุทำ เช่น ในปัตตวรรค ข้อ ๕ ว่า “ภิกษุให้จิ๋วรแก่ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน” (ปรับอาบัติปาจิตติย) ข้อ ๖ ว่า “ภิกษุเย็บจิ๋วรให้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ” (ปรับอาบัติปาจิตติย) ในสุรปาณวรรค ข้อ ๘ ว่า “ภิกษุใช้จิ๋วรใหม่โดยไม่ได้ทำพันทุก่อน” (ปรับอาบัติปาจิตติย) ข้อ ๙ ว่า “ภิกษุวิกปิจิ๋วรแก่ภิกษุอื่นแล้วนำมาใช้โดยผู้ที่รับวิกปิยังไม่ได้ถอนวิกปิ” (ปรับอาบัติปาจิตติย) ในรัตนวรรค ข้อ ๑๐ ว่า “ภิกษุทำจิ๋วรมีขนาดเท่าหรือเกินกว่าสุดค้จิ๋วร” (ปรับอาบัติปาจิตติย) ในกฎระเบียบเกี่ยวกับจิ๋วรนี้ เราจะ

เห็นคำว่า “ผู้ไม่ใช่ญาติ” ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ คนที่ไม่ใช่ญาติ คำว่า “ไม่ใช่ญาติ” นี้หมายถึงคนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทางบิดาหรือมารดาตลอดเจ็ดชั่วคน ส่วนคนที่ “เป็นญาติกัน” คือคนที่เกี่ยวข้องกับนับลำดับเหนือขึ้นไป ๓ ชั่วคน และนับลำดับต่ำลงมาอีก ๓ ชั่วคน ดังนี้ (๓) ทวด (๒) ปู่-ย่า, ตา-ยาย (๑) บิดามารดา (ตัวเรา) (๑) ลูก (๒) หลาน (๑) เหลน

๔.๑.๒ การใช้จีวรในปัจจุบัน

การใช้ผ้าจีวรของภิกษุในสมัยปัจจุบัน

คำว่า “ไตรจีวร” หมายถึงผ้าสามผืน ที่พระวินัยอนุญาตให้ภิกษุมิได้ใช้ประจำตัว คือ (๑) สังฆาฏิ ผ้าทาบ (๒) อุตตราสงค์ ผ้าห่ม เรียกสามัญญาในภาษาไทยว่า จีวร (๓) อันตรวาสก ผ้านุ่ง เรียกสามัญญาว่าสบง

พระพุทธเจ้าทรงห้ามจีวรแบบไหน และสีอะไร เป็นปัญหาหนึ่งที่เป็นที่สนใจของชาวพุทธอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน โดยเฉพาะในหมู่นักบวช ซึ่งถือวินัยการห้ามจีวรว่า เป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งของความบริสุทธิ์ของนิกายที่ตนนับถือ หรือบวชอยู่ การเลือกสีจีวรในการนุ่งห่ม ของพระในงานพิธีที่สำคัญต่างๆ

ในปัจจุบัน นับว่าเป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับวงการสงฆ์ มักจะไม่ทราบว่าเป็นเรื่องที่น่าปวดหัวมิใช่น้อยเลย สิ่งที่น่าฉงนยิ่งไปกว่านั้นคือเรื่องวิธีการห่ม เช่น วิธีการห่มแบบมังกรพันแขน โดยจะหมุนลูกบวบไปทางขวาหรือทางซ้าย ก็ถือเป็นเรื่องใหญ่อีกเช่นกัน

ข้อถกเถียงเรื่องสีและวิธีการห่มจีวรนั้น ไม่ใช่เฉพาะเมืองไทยเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่มิถิกันมานานแล้ว และก็จะมิต่อไป การศึกษาเรื่องจีวรของพระภิกษุนั้น ย่อมทำให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ที่แพร่กระจายไปทั่วทวีปเอเชียได้เป็นอย่างดี

ในพระวินัยปิฎก เมื่อกล่าวถึงการห้ามจีวรของภิกษุก็ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดมากนัก มีคำกล่าวไว้อย่างง่ายๆ ว่า พระพุทธองค์ทรงนุ่งสบง ทรงจีวร ซ้อนสังฆาฏิ เข้าสู่ละแวกบ้านเพื่อบิณฑบาต กฎเกณฑ์ในเรื่องจีวรของพระภิกษุ จึงยังมีช่องว่างที่ทำให้ตีความได้หลายประเด็น อย่างวิธีการห่มจีวรของพระภิกษุในปัจจุบันที่เราพบเห็นกันใน ประเทศไทย พม่า รวมถึงศรีลังกา ต่างก็ถือว่าถูกต้องด้วยกันทั้งนั้น สีจีวรที่ออกเหลืองหม่น หรือสีเหลืองทอง ต่างก็มีปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก

๔.๒ ประโยชน์ของการใช้จิวร

ด้านศาสนประโยชน์ เพื่อการรักพระวินัย พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ “สิกขาบท” จำนวนมาก ที่เกี่ยวข้องกับการใช้จิวร อันได้แก่บทพระบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่ม บทบัญญัติเกี่ยวกับกิริยามารยาท ที่พระภิกษุสามเณรจำต้องเรียนรู้ และประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ เพื่อจะได้ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย อันถือได้ว่าเป็นการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุด และเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ เพื่อการสืบทอดพระธรรมวินัย

พระวินัย ถือว่าเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยเอาไว้ เพราะหา อาสวะหรือความประพฤติชั่วบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก อันว่าด้วยเหตุแห่ง การบัญญัติสิกขาบท ความว่า

...ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดง ตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอาสวัฏฐานิยธรรม (ธรรมเป็นที่ตั้งอาสวะ ความชั่วต่างๆ เช่น การกล่าวร้ายคนอื่น ความเดือดร้อน และการจองจำ) บางอย่างในสงฆ์ เมื่อเกิดอาสวัฏฐานิยธรรม บางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น^๕

พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบรูุษผู้เก้อยาก
๔. เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
๕. เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

^๕วิ. มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓-๑๔.

๑๐. เพื่อเอื้อเพื่อวินัย^๕

ถ้าทุกคนสังเกตให้ดีในประโยคที่พระองค์ตรัสว่า “เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ” ประโยคดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่พระองค์ตรัสในคราวก่อนที่จะมีการบัญญัติพระวินัย และไม่ใช่ว่าพระองค์จะทรงตรัสแค่ครั้งเดียวเท่านั้น แต่กลับเป็นประโยคที่พระองค์ทรงตรัสซ้ำๆ ซ้ำๆ กันบ่อยมาก ตรัสแทบทุกคราวที่พระองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยที่พระองค์จะทรงตรัสถึงประโยชน์สิบประการเหล่านี้ก่อนค่อยบัญญัติสิกขาบท ธรรมดาของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระสัมพันธุญญ์นั้น ย่อมจะตรัสเฉพาะสิ่งที่จำเป็นประโยชน์ถึงแม้ว่า พระองค์จะตรัสแค่ครั้งเดียว ชาวพุทธก็ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดอยู่แล้ว แต่นี่กลับเป็นสิ่งที่พระองค์ตรัสซ้ำแล้วซ้ำอีก

ชาวพุทธส่วนมากจะบอกว่าตนเองเคารพนับถือพระพุทธเจ้า แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วกลับหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะถ้ามีความเคารพต่อพระองค์จริงก็น่าจะเชื่อฟัง และปฏิบัติตามสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งในความเป็นจริงชาวพุทธส่วนมากกลับไม่ฟังและไม่ปฏิบัติตามสิ่งที่พระองค์สั่งไว้ ทั้งที่สิ่งที่พระองค์สั่งไว้ก็เป็นสิ่งที่สร้างความเจริญให้กับผู้ที่กระทำตามนั่นเอง

ขอลงใจชาวพุทธว่า แล้วชาวพุทธละ เห็นแก่พระองค์บ้างหรือไม่ เห็นแก่สิ่งที่พระองค์ตรัสบ้างหรือไม่ที่ผ่านมานั้น แต่ละคนมีความขำเกรงในสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้หรือไม่ ถ้าแต่ละคนตอบว่า แต่ละคนเห็นแก่พระองค์ ก็ขอให้แต่ละคนลองถามใจตัวเองอีกทีเถิดว่า แต่ละคนเห็นแก่พระองค์แค่ไหน แต่ละคนให้ความขำเกรงแค่ไหนในสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเห็นแก่สิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการแค่ไหน และจริงๆ แล้วแต่ละคนนั้นเห็นแก่สิ่งที่พระองค์ทรงแต่งตั้งเป็นตัวแทนพระองค์ หลังจากพระองค์ทรงปรินิพพานหรือไม่ ที่ต้องถามซ้ำๆ หลายครั้งก็เพราะว่าเรื่องเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องที่เล็กน้อย แต่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเป็นอย่างยิ่ง

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงตรัสถึง เหตุฝ่ายดำ ๕ ประการ ซึ่งเป็นสาเหตุให้พระสัมพันธุญญ์เสื่อม นั่นคือ

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุฝ่ายดำ ๕ ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไป
ไปพร้อมเพื่อความพินเพื่อน เพื่อความเลือนหายแห่งพระสัมพันธุญญ์
เหตุฝ่ายดำ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก

^๕ อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๑/๘๑-๘๒.

อุบาสิกานในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา ๑
 ในพระธรรม ๑ ในพระสงฆ์ ๑ ในสิกขา ๑ ในสมาธิ ๑
 เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความ
 พันเพื่อนเพื่อความเลือนหายแห่งพระสัทธรรม”

ตามพุทธพจน์นั้น ความไม่ยำเกรงในพระศาสดา ในสิกขา เป็นเหตุให้เกิดทั้งความพัน
 เพื่อนและความเลือนหายในพระสัทธรรม ในความคิดของผู้เขียนนั้น สิ่งที่พระองค์ตรัสนั้น อีกนัย
 หนึ่งเป็นเหมือนกับการบอกเตือนกับพุทธบริษัท ๔ ไว้ล่วงหน้าเพื่อเตรียมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นว่า
 ในภายภาคหน้าหลังจากที่พระองค์ปรินิพพาน จะมีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น นั่นคือความไม่เคารพยำ
 เกรงในพระศาสดา ความไม่เคารพยำเกรงในสิกขา ซึ่งเป็นเหตุฝ่ายต่ำที่จะทำให้พระสัทธรรมพันเพื่อน
 ซึ่งพุทธบริษัท ๔ เมื่อได้รับรู้แล้วก็ต้องมีความระมัดระวังสอดส่องและควรเตรียมความพร้อมอย่าง
 เต็มที่ เพื่อรับมือและยับยั้งกับเหตุฝ่ายต่ำเหล่านี้เมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมา แต่มิใช่ให้พุทธบริษัท ๔ ไป
 ร่วมผสมโรงสนับสนุน หรือทำตัวกลมกลืนเนียนไปกับเหตุการณ์ฝ่ายต่ำ ๕ ประการเหล่านี้ ซึ่งเป็น
 สาเหตุทำให้เกิดความพันเพื่อนและเลือนหายแห่งพระสัทธรรม และ ประโยชน์ของจิวยังมีอีกดังนี้คือ
 (๑) เพื่อใช้ปิดกั้นความละอายของพระภิกษุเพื่อไม่ให้เกิดความเก้อ (๒) เพื่อใช้ปิดบังสัตว์ ฝูง แมลงต่างๆ
 (๓) เพื่อใช้ปิดบังความร้อนหนาว เป็น

๔.๒.๒ เพื่อรักษาข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์

พระสงฆ์มีความสำคัญยิ่งต่อสังคมไทย พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา วัตร
 ปฏิบัติของพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้ชาวพุทธประกอบกรรมดี และเป็นผู้นำ
 ชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมที่ดีด้วย พุทธศาสนิกชนจึงควรปฏิบัติต่อ
 พระสงฆ์ด้วยความเคารพยกย่องที่บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ

สังคมไทยถือว่าชายไทยทุกคนควรอุปสมบทเป็นพระสงฆ์เพื่อศึกษาและปฏิบัติพระธรรม
 วินัย ซึ่งช่วยอบรมให้เป็นคนดี ตลอดจนเป็นการทดแทนบุญคุณบิดามารดา นอกจากนี้ วัตรปฏิบัติ
 ของพระสงฆ์ก็เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่คนในสังคม

หน้าที่สำคัญของพระสงฆ์คือการสืบทอดพระพุทธศาสนา อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน
 โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนใน
 ขณะเดียวกันยังเป็นผู้นำทางสังคมด้วย เห็นได้จากการพัฒนาความเจริญต่างๆ ของท้องถิ่น มักจะมี
 พระสงฆ์เป็นแกนนำ โดยมีประชาชนร่วมมือร่วมใจด้วยความศรัทธา พระสงฆ์จึงมีความสำคัญและมี

บทบาทต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก พุทธศาสนิกชนจึงควรปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ให้เหมาะสมด้วยความเคารพยกย่อง

๔.๒.๓ เพื่อส่งเสริมศรัทธาเลื่อมใสของพุทธบริษัท

ส่งเสริมศรัทธาเลื่อมใสของพุทธบริษัทหน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้าน ศีล สมาธิ และปัญญาแล้ว พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติภารกิจที่สำคัญ คือ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น “กัลยาณมิตร” คือเพื่อนที่แท้ ที่คอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกด้วยความหวังดี ซึ่งขอกกล่าวโดยสรุป ๕ ประการ คือ

๑) สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี พระสงฆ์ต้องพยายามชักชวนและชี้แจงให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้มั่นใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ถ้ามีบางคนเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาสอนหลักธรรมที่สูงเกินไปกว่าสามัญชนจะปฏิบัติได้ ก็ชี้แจงให้เขาเข้าใจว่า ที่จริงแล้วพระพุทธศาสนาสอนธรรมะไว้ถึง ๓ ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน เน้นไปที่การประสบความสำเร็จ การมีความสุขแบบชาวโลก การพึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ ระดับกลาง เน้นไปที่ความมีคุณธรรมจริยธรรมและ ระดับสูง เน้นไปที่การลดละกิเลสได้เด็ดขาด ธรรมะคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงเหมาะแก่คนทุกระดับ ใครพอใจหรือมีความสามารถปฏิบัติได้แค่ไหนก็เอาแค่นั้น แล้วค่อยพัฒนาให้ก้าวสูงขึ้นไปตามลำดับ

อนึ่ง วิธีสร้างศรัทธาที่ดีที่สุดก็คือการสอนด้วยตัวอย่าง พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบงดงามไปด้วยศีล สมบูรณ์ไปด้วยคุณธรรม มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ถึงจะไม่สั่งสอนอะไรใครมาก ก็ทำให้ผู้พบปะเสวนาด้วยเกิดความเลื่อมใสได้เป็นอย่างดี

๒) สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในบางครั้งบางคนอาจจะไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มิใช่เพราะพระพุทธศาสนาสอนไม่ดี แต่เพราะไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิด จึงเหมาเอาว่าพระพุทธศาสนาไม่ดี ไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา ยกตัวอย่างเช่น กล่าวหาว่าพระพุทธศาสนาสอนหลักธรรมที่ขัดกับการพัฒนาคนและสังคม เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้กำจัดตัณหา โดยเขาให้เหตุผลว่า การจะพัฒนาอะไรได้นั้น ต้องเร้าให้คนเกิดความอยาก เกิดความต้องการ เมื่อต้องการมากๆ ก็จะกระทำหรือพัฒนาตนมากขึ้นเอง พระพุทธศาสนาสอนให้ละความอยากก็เท่ากับสอนให้คนงอมืองอเท้า ไม่สร้างสรรคั่นเอง

พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ธรรมจะต้องสามารถชี้แจงให้เกิดความเข้าใจให้ได้ว่า ความอยากที่เรียกว่า “ตัณหา” นั้น เป็นความโลภและทุจริต คนที่อยากด้วยอำนาจความโลภและทุจริต ย่อมจะ

กระทำการอะไรเพื่อตนเองและสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมเป็นอย่างมาก ถ้ายิ่งเร้าให้คนเกิดความอยากชนิดนี้มากเท่าใด สังคมก็จะเต็มไปด้วยคนโลภ คนทujurิต คนที่เอารัดเอาเปรียบสังคม หากความสงบสุขได้ยาก ความอยากอย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้พยายามลดละให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ความอยากสร้างสรรค์ เช่น อยากทำความดี อยากช่วยเหลือคนอื่น อยากเรียนหนังสือให้มีความรู้มากมาย เพื่อออกไปรับใช้ชาติ ท่านเรียกว่า “ธรรมฉันทะ” คนที่มีความอยากชนิดนี้เป็นคนไม่โลภ ไม่ทujurิต จะตั้งหน้าตั้งตาทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความอยากชนิดนี้เท่านั้นที่สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง สรุปให้เข้าใจง่ายๆ ก็คือ “พระพุทธศาสนา สอนให้กำจัดความอยากที่เรียกว่าฉันทะ แต่ให้พัฒนาความอยากที่เรียกว่า ธรรมฉันทะ”

๓) สอนให้ละความชั่ว คนทุกคนชอบความดีเกลียดความชั่ว แต่ทั้งๆ ที่ชอบความดีเกลียดความชั่ว ในบางครั้งบางคนก็อดทำความชั่วไม่ได้ เพราะความหลงผิดบ้าง เพราะจิตใจไม่เข้มแข็งพอบ้าง หน้าที่ของพระสงฆ์อีกประการหนึ่งก็คือ พยายามหาวิธีให้คนละทำความชั่วแต่ให้พึงทำความดีให้ได้ สิ่งใดบอกให้เข้าใจได้ก็บอก สิ่งใดบอกด้วยปากไม่ได้ผลก็ต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ดังกรณีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) เดินไปเห็นเนื้อติดบ่วงนายพรานอยู่จึงปล่อยเนื้อตัวนั้น แล้วเอาบ่วงผูกขาตนเองแทน เมื่อนายพรานเจ้าของบ่วงมาพบเข้า จึงสำนึกว่าท่านมาแสดงปรีชาธรรม มาสั่งสอนตนให้งดเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งนายพรานก็ยอมทำตามคำสั่งสอนของสมเด็จพระพุฒาจารย์ จึงเลิกอาชีพการเป็นนายพรานนับตั้งแต่บัดนั้น ดังนี้เป็นต้น

๔) สนับสนุนให้ทำความดี พระสงฆ์ต้องสร้างเสริมกำลังใจให้คนทำความดี มีเทคนิควิธีแนะนำที่เหมาะสมแก่บุคคล เพราะคนเรานั้นมีพื้นฐานและความสนใจไม่เหมือนกัน ผู้สอนจึงต้องรู้จักปรับวิธีการแนะนำสั่งสอนให้เหมาะสมแก่คนแต่ละคนว่าจะเป็นเรื่องใด ดังกรณีผู้ปฏิบัติสมาธิ บ่นกับอาจารย์สอนสมาธิรูปหนึ่งว่า เขาหมัดกำลังใจปฏิบัติแล้ว ยิ่งปฏิบัติเท่าใดก็มีแต่ความฟุ้งซ่าน ไม่ได้ผลอะไรเลย อาจารย์ตอบว่า “อย่างน้อยโยมก็ได้แล้ว คือ ได้ความรู้ว่าจิตโยมฟุ้งซ่าน ถ้าปฏิบัติต่อไปเรื่อยๆ โยมก็อาจจะได้มากกว่านี้ ขอให้ทำต่อไปเถอะ ความดีมิใช่จะทำให้ได้ในภายในวันสองวัน อย่างนี้เป็นต้น

๕) สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา ถึงพระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระธรรมวินัย (พระพุทธศาสนา) ก็ยังคงอยู่ เพราะได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมา พุทธบริษัททั้งหลาย โดยเฉพาะภิกษุบริษัทมีหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรงจึงต้องสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพไว้ด้วย

การสร้างบุคลากรไว้สืบทอดพระพุทธศาสนานั้น เปรียบได้ดังตระกูลที่ไม่มีทายาทสืบทอด แม้จะมั่งคั่งมั่นคงเพียงใดในเบื้องต้น ในที่สุดก็จะอยู่ไม่ได้ เฉกเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนา แม้จะมีคำสอนที่พิเศษเพียงใด ถ้าขาดศาสนทายาทสืบทอดต่อๆ กันมา ก็สูญสลายไปเช่นกัน” ฉะนั้น พระสงฆ์ที่มองการณ์ไกลท่านจึงพยายามสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ไว้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสถาพรต่อไป

๔.๓ ความสำคัญของจิวร

การศึกษาความสำคัญของจิวร ในทางพระพุทธศาสนาถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะว่า เป็นหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของพระภิกษุและสามเณรนั้นขึ้นอยู่กับการใช้สอยเครื่องบริวารเหล่านี้ คือ จิวร ไม่ว่าจะในสมัยครั้งพุทธกาลหรือปัจจุบันจึงถือว่าเป็นหลักการพึงประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันตามหลักพระพุทธรบัตยัญญัติ ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ใช้และไม่ทรงอนุญาตให้ใช้ เพราะเครื่องบริวารเหล่านั้นถือเป็นของกัปปิยะและอภักปิยะ

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอความสำคัญของจิวร ซึ่งถือได้ว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งของการใช้สอยเครื่องอัฐบริวารหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เครื่องอาศัยในการดำรงชีพ เพื่อการดำเนินวิถีชีวิตหรือกิจวัตรประจำวันอันพึงกระทำของพระภิกษุและสามเณร ซึ่งถือว่าเป็นพุทธประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา และยังถือเป็นธรรมเนียมของพระภิกษุสงฆ์อีกด้วย ดังที่มีปรากฏความมีทั้งหมดอยู่ ๔ อย่าง ได้แก่ (๑) ถือเป็นกรณียกิจ (๒) ถือเป็นรุดคงวัตร (๓) ถือเป็นพุทธวงศ์ และ (๔) ถือเป็นอาชีวะปาริสุทธิ ดังที่มีปรากฏรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๓.๑ ถือเป็นกรณียกิจ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความสำคัญของจิวรถือเป็นกรณียกิจ ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความสำคัญและมีความจำเป็น ถือได้ว่าเป็นกรณียกิจที่ต้องพึงกระทำ และเป็นหลักของการดำเนินชีวิตของพระภิกษุและสามเณร ทั้งนี้ก็เพราะว่า เป็นปัจจัยที่เอื้อประโยชน์สำหรับการดำรงชีพ พร้อมทั้งมีความสำคัญในฐานะเป็นกรณียกิจหรือกิจวัตรประจำวัน ดังที่มีปรากฏความในพระวินยปิฎก ที่ว่า “จิวร” ถือว่าเป็นอัฐบริวารพื้นฐานหรือปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต

พร้อมทั้งพระพุทธองค์ทรงมอบหมายภาระกิจนี้ให้พระอุปัชฌาย์บอกกุลบุตรที่บวชเข้ามาใหม่ เกี่ยวกับปัจจัยเครื่องอาศัยของภิกษุและสามเณร ได้แก่แก่นิสสัย คือเครื่องอาศัย ที่มีอยู่ ๔ อย่าง

ได้แก่ เทียวบิณฑบาต ๑ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ๑ อยู่โคนไม้ ๑ ถันยาครองด้วยน้ำมูตรเน่า ๑ โดยจะกล่าวถึงเฉพาะนิสสัยข้อที่ ๒ ทั้งนี้ก็เพราะว่า มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับเครื่องนุ่งห่มที่ผู้วิสัยได้นำเสนอในงานวิสัยนี้ ดังที่มีปรากฏความว่า พระอุปัชฌาย์ต้องบอกกุลบุตรเป็นอันดับแรกๆ ในการใช้สอยเครื่องบริขารนั้น ได้แก่ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล เรียกว่า เป็นกรณีกิจที่พึงกระทำ^๖

เพราะฉะนั้น จึงถือได้ว่าการบรรพชาและอุปสมบทในสมัยครั้งพุทธกาลนับว่าเป็นพุทธประเพณี ที่ถือสืบต่อกันมาแม้แต่พระพุทธเจ้าทรงใช้สอยผ้าชนิดนี้เช่นกัน ดังที่มีปรากฏความที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่กุลบุตรว่า บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงทำอุตสาหกรรม ในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน และผ้าเจ๊กัน^๗

จากการบอกนิสสัยแก่พระภิกษุและสาณะที่บวชใหม่ เพื่อจุดประสงค์ของการให้รู้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ และสิ่งที่จำเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต ในสมัยครั้งพุทธกาล การได้มาของผ้าบังสุกุล พระพุทธเจ้าพระองค์เองก็ทรงกระทำเป็นแบบอย่างเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตาม ดังที่มีปรากฏความว่า สมัยนั้น ผ้าบังสุกุลเกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กัศสปะ” ผ้าบังสุกุลเกิดขึ้นแก่เราที่นี่ เราได้คิดดังนี้ว่า จะพึงซักผ้าบังสุกุลที่ไหนหนอ ท้าวสักกะจอมเทพขุดสระโบกขรณีน้อมถวาย ลำดับนั้น เราจะพึงขยำผ้าบังสุกุลที่ไหนหนอ ท้าวสักกะจอมเทพจึงทรงยกศิลาแผ่นใหญ่น้อมถวาย แต่พอซักผ้าบังสุกุลเสร็จ จะพึงพาดผ้าบังสุกุลที่ไหนหนอ เทวดาผู้สิงสถิตที่ต้นกุ่มจึงได้น้อมกิ่งกุ่มลงมา โปรดทรงพาดผ้าบังสุกุลที่กิ่งกุ่มนี้เกิด และลำดับนั้น พระพุทธองค์ทรงดำริว่า เราจะพึงผึ่งผ้าบังสุกุลไว้ที่ไหนหนอ ท้าวสักกะจอมเทพ จึงทรงยกศิลาแผ่นใหญ่มาวางไว้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดทรงผึ่งผ้าบังสุกุลไว้บนศิลานี้เกิด^๘

๔.๓.๒ ถือเป็นธุดงค์วัตร

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความสำคัญของจีวรถือว่ามีคามจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ในการใช้สอยเครื่องบริขารเหล่านั้น เพราะต้องถือว่าเป็นกิจพึงกระทำ เป็นหน้าที่ เป็นธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกันมา และเป็นข้อปฏิบัติ ในฐานะเป็นธุดงค์วัตร หมายถึง องค์คุณเครื่องขัดเกลา กิเลส หรืออีกอย่างหนึ่งเป็นข้อปฏิบัติคือการถือเคร่งเพื่อลดละกิเลส ในการปฏิบัติธุดงค์วัตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตพระภิกษุรูปใดจะถือปฏิบัติก็ได้ไม่ถือปฏิบัติก็ได้ พระพุทธองค์ทรงไม่ได้

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๓/๑๐๐-๑๐๒.

^๗วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๓/๑๐๐-๑๐๑.

^๘วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๔/๕๔-๕๖.

บัญญัติเป็นสิกขาบทและไม่ได้บังคับขึ้นอยู่กับความสมัครใจในการถือปฏิบัติ ถือได้ว่าไม่มีความผิดทางพระวินัย

เพราะถือว่าเป็นข้อปฏิบัติในประเภทวัตรจึงไม่ล่วงละเมิดในสิกขาบท และถือเป็นอุบายขัดเกลากิเลส เพื่อช่วยส่งเสริมความดีงาม ขัดเกลาด้านด้านจิตใจมิให้โลภ เป็นผู้มีความมักน้อยถือสันโดษ ถือเคร่งต่อกิจวัตร จริยาวัตร และวิธีวัตร เพื่อฝึกฝนอบรมตนให้ดียิ่งๆ ขึ้นกว่าเดิมในการลดละอกุศลมูล พร้อมทั้งเหมาะสมสำหรับกับพระภิกษุสงฆ์นักผู้ปฏิบัติ^๕

เพราะฉะนั้น ดังที่มีปรากฏความว่า คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึสติล ตำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ความสำรวม ความสังวร การไม่ล่วงละเมิดในสิกขาบทเหล่านั้น ชื่อว่าศีล การสมาทาน ชื่อว่าวัตร ชื่อว่าศีลเพราะมีความหมายว่า สังวร ชื่อว่าวัตรเพราะมีความหมายว่าสมาทาน ทั้งนี้จึงเรียกได้ว่าศีลและวัตร^๖

หลักการปฏิบัติธุดงค์วัตร^๗ ถือได้ว่ามีความเหมาะสมแม้ในครั้งพุทธกาลและในปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพราะว่า เป็นองค์คุณเครื่องเผากิเลสอย่างหยาบให้ลดน้อยลง เพราะว่ามีเหตุการณ์ในครั้งนั้นที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับถวายเป็นจิวรจากชาวบ้านได้ พระภิกษุบางพวกหันไปสนใจและยินดีเฉพาะจิวรที่เขาถวายเป็นจิวรชนิดนี้เรียกว่า คหบดีจิวร จึงเลยมีความรังเกียจไม่ยอมรับผ้าบังสุกุลจิวร เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เองจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าทรงวางหลักธุดงค์ ๑๓ ประการ

ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกที่มีความสอดคล้องซึ่งกันและกันกับพระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า ด้วยว่าจิวรที่พระองค์ห่มแล้ว ไม่เคยประทานให้แก่สาวกรูปใดมาก่อน กัสสปภิกษุมิได้ตระหนงตนว่า เราได้จิวรของพระพุทธเจ้ามาครอง แต่กลับคิดว่า เราควรจะทำสิ่งใดให้ดียิ่งขึ้น ดังเนื้อความว่า พระภิกษุกัสสปะ จึงสมาทานธุดงค์ ๑๓ ข้อ ในสำนักของพระพุทธเจ้า และได้ถือมั่นอยู่ ๓ ประการ คือ ถือบังสุกุลจิวรเป็นวัตร ๑ ถือการเที่ยววิณฑบาตเป็นวัตร ๑ และ

^๕สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๕๒-๖๓.

^๖ข.ม. (ไทย) ๒๘/๑๓/๓๘.

^๗พระมหาสมณินต์ สมมาปญโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๘), หน้า ๘-๑๐.

ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ๑ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่า ท่านพระมหากัสสปะเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ทรงชุกด์ เพราะท่านพระมหากัสสปะประพฤติปฏิบัติเช่นนี้เป็นประจำ^{๑๒}

ในชุดกัณฑ์ ๑๓ ข้อนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับจิรวรเท่านั้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อเข้าถึงต่อความสันโดษในจิรวรตามมีตามได้ กล่าวสรรเสริญความสันโดษในจิรวร ไม่มีการแสวงหา อันไม่สมควรเพราะจิรวรเป็นเหตุ ไม่ได้จิรวรมาก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้มาแล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง มองเห็นโทษภัย เป็นผู้มีปัญหาเป็นเครื่องสกัดออกจากการใช้สอยจิรวร และไม่ยกตนข่มท่าน เพราะสาเหตุมาจากจิรวรนั้น เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในข้อวัตร มีความขยันมั่นเพียร ไม่เป็นผู้เกียจคร่ำ เป็นผู้มิตติสัมปชัญญะ และมีความตั้งมั่นอยู่ในความสันโดษด้วยจิรวรตามมีตามได้ เพราะฉะนั้น พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ถือความสันโดษด้วยจิรวรตามมีตามได้^{๑๓} นั่นถือได้ว่า เป็นผู้รักษารชุดกัณฑ์หมวดจิรวร ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) ปังสุกุกังคะ ถือการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร (๒) เตจิวกังคะ ถือการทรงไตรจิรวรเป็นวัตร^{๑๔}

ในกาลครั้งนั้นมีพระอริยสาวก ที่ถือข้อปฏิบัติในชุดกัณฑ์ ในการใช้สถานที่เพื่อประพฤติปฏิบัติ คือ ได้แก่ ปาโคสิงคสาลวัน ดังที่มีปรากฏความในพระสูตรว่า พระมหากัสสปะ ได้สนทนากันกับ พระสารีบุตร เกี่ยวกับตัวของท่านเองที่อยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และเป็นผู้ถือไตรจิรวรเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นผู้ถือไตรจิรวรเป็นวัตร^{๑๕}

พร้อมทั้งตนเองเป็นผู้มกน้อย เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้สัจ เป็นผู้ไม่คลุกคลี เป็นผู้ปรารภความเพียร เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยสมาธิ เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยปัญญา เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยวิมุตติ และเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้มกน้อย เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้สัจ เป็นผู้ไม่คลุกคลี เป็นผู้ปรารภความเพียร เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยสมาธิ เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยปัญญา เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยวิมุตติ และเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ ในปาโคสิงคสาลวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้^{๑๖}

^{๑๒} สุริย์ มีผลกิจ - วิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๑๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๔๓-๔๔, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๘๒-๒๘๓.

^{๑๔} จ.สุ.อ. (ไทย) ๕๓/๓๕๑/๑๓๐.

^{๑๕} ม.นุ. (ไทย) ๑๒/๓๓๖/ ๒๓๐.

^{๑๖} ม.นุ. (ไทย) ๑๒/๓๔๒/๒๓๒-๒๓๓.

ต่อมาในครั้งนั้น พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปยังสถานที่แห่งนั้น คือ ป่าโคสิงคสาวัน ดังที่มีปรากฏความว่า พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความหลีกเร้นเป็นผู้มีความยินดี ยินดีแล้วในความหลีกเร้น หมั่นประกอบกรรมเป็นเครื่องระงับจิตใจภายในตน ไม่เห็นห่างจากฉน ประกอบด้วยวิปัสสนาเพิ่มพูนปัญญาให้แก่ตน พระพุทธองค์ทรงตรัสสนทนากับท่านพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ศิลปะ ศิลปะ สารีบุตร กัสสปะเมื่อจะตอบอย่างถูกต้อง ก็ควรตอบตามนั้น ด้วยว่า กัสสปะนั้น ตนเองเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร”^{๑๓}

พร้อมทั้งมีอานิสงส์เกิดขึ้น พระภิกษุใดเป็นผู้มีความสันโดษด้วยจิรวพอกุ้มร่างกาย และ เธอจะไป ณ ที่ใดๆ ก็ไปได้ทันที เหมือนนกที่มีปีกบินไปในที่ต่างๆ ก็ต้องอาศัยปีกของตนเองเป็น ภาระที่บินไป แม้นั้นใด พระภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้มีความสันโดษในจิรว มีความเป็นอิสระ ทุกเมื่อ ทุกเวลา และเป็นผู้ที่ประกอบด้วยศีลาจารวัตรนี้แล้ว ย่อมมีความเกษมและเสวยสุขอันหาโทษ มิได้ภายในตน”^{๑๔}

๔.๓.๓ ถือเป็นพุทธวงศ์

จากการศึกษาพบว่า ความสำคัญของจิรวมีความจำเป็นในฐานะถือเป็น พุทธวงศ์ สำหรับ พระภิกษุและสามเณรถือว่าเป็นพุทธบุตร คือบุตรของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ นับตั้งแต่ในอดีตซึ่ง ถือเป็นพุทธประเพณีและแบบอย่างที่ดีสืบต่อกันมา เนื่องจากการใช้สอยเครื่องบริวารอุปโภคบริโภค เหล่านั้น เพราะเป็นภารกิจหนึ่งพึงประพฤติปฏิบัติ หรือเรียกว่าเป็นหน้าที่พึงถือปฏิบัติตลอดชีวิตเลยก็ คงไม่ผิด โดยเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ดีสืบทอดยาวนานเรื่อยมาจนตราบเท่าปัจจุบันนี้

ดังที่มีปรากฏความในครั้งพุทธกาล ซึ่งจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจาก กรุงกบิลพัสดุ์ ในเวลาเช้าทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจิรวได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมือง พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบจึงรีบไปยื่นเบื่องพระพักตร์ของ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไรพระองค์จึงทำให้หม่อมฉันได้อายุ วงศ์ ของเราเป็นวงศ์กษัตริย์ ไม่เคยมีกษัตริย์พระองค์ใดออกไปเที่ยวภิกขาจารเช่นนี้” พระพุทธองค์ทรงตรัส ว่า “มหาบพิตร คำว่าวงศ์กษัตริย์นั้นเป็นวงศ์ของพระองค์ แต่ส่วนวงศ์ของอาตมภาพอันมีพระที่ปึงกร พระพุทธเจ้า” เป็นต้น ตั้งแต่ในอดีตทุกๆ พระองค์ ชื่อว่า พุทธวงศ์^{๑๕}

^{๑๓}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๓/๒๓๓.

^{๑๔}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕๔/๓๒๕, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๖/๑๘๐/๒๑๑.

^{๑๕}พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

ตั้งเนื้อความที่ได้ยกขึ้นมาเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นที่เรียกว่า พุทธวงศ์ พระพุทธองค์มีวิถีของการดำเนินชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น ได้แก่ ปัจจยสี ในการดำรงชีพ เมื่อพระองค์อุบัติเกิดขึ้นมาก็เพื่อทำประโยชน์ให้แก่สัตว์โลกทั้งมวลให้ได้รับแต่ความสุข ดังที่มีปรากฏความในพระประวัติของอดีตพระพุทธเจ้า มีเนื้อความว่า

ถึงเราก็ได้เป็นผู้มีใจปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้า ในสำนักของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ หลายพระองค์ พระพุทธเจ้าเหล่านั้นทรงเป็นพระธรรมราชา นับไม่ถ้วนต่อไปนี้ ขอให้เธอทั้งหลายผู้มีใจหมจดจงฟังประวัติในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา สมบูรณ์ด้วยบารมี ๓๐ ประการ นับไม่ถ้วน^{๒๐}

พระพุทธเจ้าทรงเล่าพระพุทธรูปประวัติของอดีตพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ แก่ภิกษุทั้งหลายให้ทรงทราบว่า ในสมัยอดีตนั้นได้มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำวิเศษ ๔ พระองค์ คือ พระตัมภ์กรสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระเมธังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระสรณังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ และพระที่ปิงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น เสด็จอุบัติขึ้นในกัปเดียวกัน ต่างก็มีวิถีชีวิตเช่นเดียวกันคืออาศัยผู้อื่นดำรงชีพ ได้แก่ ปัจจยสี ดังมีเนื้อความว่า^{๒๑}

สมัยต่อจากพระพุทธเจ้าที่ปิงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โภณฑัญญะ ทรงเป็นผู้นำพระองค์เดียวเสด็จอุบัติขึ้นในกัปหนึ่ง พร้อมทั้งหมู่พระอรិยะเหล่านั้น เป็นผู้หมดจดจากกิเลสครองจีวรผ้าทิพย์เสมอกัน ผ้าห่มสีเหลือง ทอด้วยด้ายขนสัตว์ ทอด้วยผ้าเปลือกไม้ ทอด้วยฝ้ายเมืองจีน ทอด้วยฝ้ายเมืองปัตตุนณะ^{๒๒}

พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ต่างก็อาศัยปัจจยสีจากผู้อื่นเป็นอยู่ ดังที่มีปรากฏความว่า ครั้งนั้นก็เช่นกัน เราถวายบรรจุนเต็มบาตรแก้วมณีลูกงามทุกลูกของเคี้ยว ของฉัน ของลิ้ม น้ำปานะ รวมทั้งอาหารมีอยู่อย่างเพียบพร้อม น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และข้าวอย่างดี และมีปัจจยอีกอย่างเราได้้นำผ้าทุกอย่างมาจากต้นกัลปพฤกษ์เหล่านั้น ตัดเย็บเป็นไตรจีวรถวายให้นุ่งห่ม^{๒๓}

^{๒๐} จ.อุ.ป. (ไทย) ๓๒/๔-๕/๑, อังใน พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๕๐, หน้า ๑๘.

^{๒๑} จ.อุ.พ. (ไทย) ๓๓/๑-๒/๕๔๕.

^{๒๒} จ.อุ.ป. (ไทย) ๓๒/๑๘/๓.

^{๒๓} จ.อุ.ป. (ไทย) ๓๒/๒๒-๒๖/๓-๔.

พระพุทธเจ้าพระนามว่ากุกสันธะ ต่างก็อาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นอยู่ได้แก่ ปัจจยสี ดำรงชีวิตจากของที่ผู้มีศรัทธานำมาถวาย ที่มีเนื้อความว่า พระผู้มีพระภาคพระนามว่า กุกสันธะ สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์มีนามว่าเขมะ ได้ถวายทานมิใช่น้อยในพระตถาคตและพระสาวกผู้ชินบุตร ถวายบาตร จีวร ยาหยอดตา ษะเอมเครือ ถวายสิ่งนั้น สิ่งนี้ ที่ประเสริฐยอดเยี่ยม ทุกอย่างตามที่ภิกษุสงฆ์ปรารถนา^{๒๔}

พระพุทธเจ้าพระนามว่าโกนาคมนะ ผู้สูงสุดแห่งเทวดาและมนุษย์ ทรงองอาจกว่านรชน เป็นผู้เจริญที่สุดในโลก ต่างก็อาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นอยู่ได้แก่ ปัจจยสี ดำรงชีวิตจากของที่ผู้อื่นนำมาถวาย ที่มีเนื้อความว่า พระผู้มีพระภาคพระนามว่า โกนาคมนะ สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์มีนามว่าปัพพตตะ พรั่งพร้อมด้วยมิตรและอำมาตย์ มีพลนิกายและพาหนะมิใช่น้อย ไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมอันยอดเยี่ยมแล้ว นิมนต์พระสงฆ์พร้อมทั้งพระชินเจ้า ได้ถวายทานตามที่ตนปรารถนา ได้ถวายผ้าปิดตุณณะ ผ้าเมืองจิน ผ้าไหม ผ้ากำพล และฉลองพระบาททองคำแด่พระศาสดาและสาวก แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์แล้วทรงพยากรณ์เราว่า ในภวัตรกัปนี้ ผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า^{๒๕}

พระพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสภู ทรงเป็นผู้นำสัตว์โลก ทรงประกาศพระธรรมจักรแล้ว เทวดาและมนุษย์ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกในหมื่นจักรวาล ต่างก็อาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นอยู่ได้แก่ ปัจจยสี ดำรงชีวิตจากของที่ผู้อื่นถวาย ดังที่มีปรากฏเนื้อความว่า พระชินเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่พระนามว่าเวสสภู สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์มีนามว่าสุทัตสนะ ทูลอาราธนาพระมหาวีรเจ้า แล้วถวายทานอันมีค่ามาก ได้บูชาพระชินเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ด้วยข้าวน้ำและผ้า^{๒๖}

ดังที่มีปรากฏตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าในอดีตพระพุทธเจ้าที่อุบัติเกิดขึ้นในโลก ต่างก็มีวิถีชีวิตดำรงชีพอยู่ด้วยปัจจยสี ซึ่งอาศัยผู้อื่นที่เขานำมาถวายดังนั้นเป็นการยืนยันได้ว่า ในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคเหล่านั้นถือได้ว่าเป็น พุทธวงค์ คือ วงศ์ของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ต่างก็ทรงถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบต่อกันมา แม้ว่าจะเป็นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่จะถึงนี้ก็ตามต่างก็ถือปฏิบัติเช่นนี้ เป็นพุทธประเพณีที่ชี้ให้เห็นความสำคัญในฐานะที่เป็นพุทธวงค์

^{๒๔} บ. พุทธ. (ไทย) ๓๓/๘-๘/๕๓๑.

^{๒๕} บ. พุทธ. (ไทย) ๓๓/๘-๑๒/๕๓๔-๕๓๕.

^{๒๖} บ. พุทธ. (ไทย) ๓๓/๓-๑๐/๕๒๖.

๔.๓.๔ ถือเป็นอาชีพปาริสุทธิ

จากการศึกษาพบอีกว่า ความสำคัญของจีวรมีความจำเป็นในฐานะถือเป็นอาชีพปาริสุทธิ หมายถึง การประกอบอาชีพที่มีความสุจริตบริสุทธิ์บริบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วยพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ พร้อมทั้งพระอริยสาวก นับตั้งแต่ในอดีตหรือในสมัยครั้งพุทธกาล คำว่า ภิกขุ เป็นคำที่ใช้เรียกนักบวชที่รู้จักกันทั่วไปในหมู่ชนของพุทธบริษัท ได้แก่ผู้ที่ละจากบ้านเรือน เพื่อบำเพ็ญความเพียร และแสวงหาความสงบสุข การดำเนินชีวิตของนักบวชกิจวัตรประจำวันต้องอาศัยผู้อื่นเลี้ยงชีวิต เช่น ปัจจัยสี่อย่าง ได้แก่ จีวร ๑ บิณฑบาต ๑ เสนาสนะ ๑ และยา ๑ (กิลานเกสัช)

ซึ่งนับว่าเป็นผู้มีชีวิตอยู่ด้วยจากการขอ คำนี้เรียกว่า ภิกขะ แปลได้ความว่า “ขอ” แต่คำว่า ภิกขุ แปลได้ความว่า “ผู้มีการขอ” ไม่ว่าในอดีตและปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการขอ คือ การขอของพระภิกษุสงฆ์นั้นเป็นไปเพื่อเกื้อกูลมวลมนุษยชาติทั้งหลาย หรือเรียกว่า เพื่อโปรดเวไนยสัตว์ของโลกให้ได้บำเพ็ญบุญ พระภิกษุสงฆ์เรียกอีกอย่างว่า เนื่อนานูญของโลกก็คงไม่ผิด แต่ในการขอของบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่พระภิกษุสงฆ์นั้น เรียกว่า “ขอทาน” ซึ่งประกอบอาชีพด้วยการขอ เช่นกันแต่ไม่มีสิ่งแลกเปลี่ยนเหมือนกับพระภิกษุสงฆ์ สิ่งที่แลกเปลี่ยนของพระภิกษุสงฆ์นั้นได้แก่การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหมด การดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ จึงเรียกว่า “อาชีพปาริสุทธิ”

ซึ่งถือว่าพระภิกษุสงฆ์นั้นเป็นการขออย่างผู้มีสิทธิ์อันชอบธรรม ส่วนอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ “วณิพก” นี้ก็ประกอบอาชีพด้วยการขอ แต่การขอนั้นมีการขอโดยใช้ศิลปะบางอย่างแลกเปลี่ยน เช่น การเล่นดนตรีหรือขับกล่อมด้วยเสียงเพลงเพื่อแลกกับปัจจัยเหล่านั้น เพราะฉะนั้นการขอของพระภิกษุสงฆ์ ถือว่ามีสิทธิ์ที่จะขอตามพระบรมพุทธานุญาตของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ดังที่มีปรากฏความว่า พระอริยะทั้งหลายยอมไม่ออกปากขอ นอกจากจะยื่นสงบนึ่ง ด้วยภิกขาจารวัตรเท่านั้น คือ ไม่แสดงวิการทางกายทางวาจาอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาที่เป็นกิริยาอาการเพื่อบอกให้เขารู้ว่านี่คือการขอ นับว่าเป็นแบบอย่างที่ดีชี้ให้เห็นถึงกิริยาอาการในการขอของพระอริยะเจ้า ซึ่งถือเอาเป็นแบบอย่างที่ดีไว้สำหรับพระภิกษุและสามเณรถือประพฤติปฏิบัติสืบไป^{๒๖}

^{๒๖}อ้างใน พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓-๒๔, คุรายละเอียดใน เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธศาสนาทรรสนะและวิจารณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕.

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวเอาไว้ใน คำสอนผู้บวช^{๒๔} ภาค ๑ ดังที่มีปรากฏเนื้อความว่า เรื่องการขอของพระภิกษุและสามเณรนั้น ซึ่งกิริยาอาการที่ใช้ในการขอ พระพุทธเจ้าทรงห้ามมิให้เอ่ยปากขอและมีให้แสดงกิริยาอาการเกี่ยวกับการขอ ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกันกับในพระไตรปิฎก ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้โดยห้ามไม่ให้ภิกษุกระทำการต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับจีวรที่มีอยู่ด้วยกัน มี ๑๐ ลักษณะ เรียกว่า “จีวรวรรค” ดังความว่า

ในข้อที่ ๖ บัญญัติว่า ภิกษุ ออกปากขอจีวรจากคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่คนปวารณา ยกเว้นในสมัยที่ภิกษุถูกลักจีวร หรือจีวรสูญหาย หมายถึง ขอจีวรจากผู้ที่ไม่ใช่มารดาบิดา...ไม่ใช่บุคคลผู้ที่จะถวายจีวร...และมีข้อยกเว้นนอกจากจีวรถูกขโมยหรือไม่มีจีวรแม้แต่ผืนเดียว...

ในข้อที่ ๗ บัญญัติว่า ภิกษุ ออกปากขอจีวรจากคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติ หมายถึง ขอจีวรจากผู้ที่ไม่ใช่สืบสายโลหิตเดียวกัน...

ในข้อที่ ๘ บัญญัติว่า ภิกษุ กำหนดให้คฤหัสถ์ถวายจีวรที่ดี หมายถึง มีการกำหนดให้ผู้ที่จะถวายจีวร จัดหาจีวรที่ดีและมีราคาแพงนำมาถวาย...

ในข้อที่ ๙ บัญญัติว่า ภิกษุ กำหนดให้คฤหัสถ์ ๒ คนเอาทรัพย์ร่วมกันซื้อจีวรที่ดีถวาย หมายถึง มีการกำหนดให้ผู้ที่จะถวายจีวร นำเอาทรัพย์มารวมกันแล้วจัดซื้อจีวรที่ดีและมีราคาที่แพงนำมาถวาย...

ในข้อที่ ๑๐ บัญญัติว่า ภิกษุ ทวงจีวรจากไวยาวัจกรเกิน ๓ ครั้ง หรือแสดงอาการให้เขาเห็นว่าเป็นการมาทวงจีวรเกิน ๖ ครั้ง หมายถึง ภิกษุออกปากทวงจีวรจากไวยาวัจกรเป็นครั้งที่ ๔ หรือมากกว่านั้น หรือแสดงกิริยาอาการให้เขารู้ว่าเป็นการมาทวงจีวรเป็นครั้งที่ ๗ หรือมากกว่านั้น...

ดังนั้น พระภิกษุกระทำการตามที่ทรงบัญญัติเอาไว้ถือว่าล่วงละเมิดข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตติย^{๒๕}

^{๒๔}อ้างใน พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๕๐), หน้า ๒๔, คุราชะเอียดใน พุทธทาสภิกขุ, คำสอนผู้บวช ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๗๑-๗๓.

^{๒๕}พระมหาสมจินต์ สมมาปณฺโญ, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๕), หน้า ๑๓-๑๔, คุราชะเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๑๕-๕๔๑/๓๕-๓๐.

การดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ผู้มีชีวิตอยู่ได้ด้วยต้องอาศัยผู้อื่นนั้น หลักการถือปฏิบัติต้องรู้จักวิธีการขอ รู้จักกาลที่สมควรขอ และรู้จักประโยชน์ที่เกิดจากการขอ เพราะฉะนั้นจึงจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองและไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน

ในมหาโมรชาดกกล่าวเอาไว้ว่า การดำเนินชีวิตของบรรพชิตก็ขึ้นอยู่กับ การขอ หมายถึง พระปัจเจกพุทธเจ้า แต่การดำเนินชีวิตในการทำร้ายผู้อื่น หมายถึง นายพราน ดังเนื้อความว่า

บนพื้นแผ่นดินยังมีสมณะพวกใดพวกหนึ่งอยู่
สมณะเหล่านั้นนั่งห่มผ้ากาสาหวัดสร เป็นบรรพชิต
เที่ยวบิณฑบาตเฉพาะเวลาเช้า
งดเว้นการบริโภคในเวลาวิกาล เป็นสัตบุรุษ
ท่านจงเข้าไปหาสมณะเหล่านั้นตามกาลอันสมควร
แล้วจงถามข้อความตามที่ท่านพอใจ
สมณะเหล่านั้นจะชี้แจงข้อความอันเป็นประโยชน์
ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าแก่ท่านตามที่รู้มา
พระปัจเจกพุทธเจ้าเปล่งอุทานว่า...
ความเป็นพรานนี้ข้าพเจ้าละได้แล้ว
เหมือนงูลอกคราบเก่าแก่ทิ้งไป
เหมือนต้นไม้สลัดใบเหลืองทิ้ง เขียวชะอุ่มอยู่
ข้าพเจ้าละทิ้งความเป็นพรานได้ในวันนี้
เขาได้พ้นจากทุกข์เหมือนเราตถาคตได้พ้นแล้ว^{๓๐}

จากเนื้อความที่กล่าวมา การดำเนินวิถีชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ขึ้นอยู่กับผู้มีจิตศรัทธาน้อมนำมาถวาย ซึ่งการดำเนินชีวิตอยู่กับหลักของพระธรรมวินัย เป็นผู้ดำเนินชีวิตที่บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งปวง บรรพชิตไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับทุกข์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาศัยปัจจัยสี่ ที่ชาวบ้านเขาถวายในการเลี้ยงชีพ ซึ่งมีอาชีพที่สุจริตในฐานะที่มีความสำคัญ เรียกว่า อาชีพปาริสุทธิ พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ทรงสรรเสริญ

^{๓๐}จ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๕๕-๑๕๖/๓๒๑-๓๒๒

๔.๔ สรุป

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาประโยชน์ของการใช้จิวรต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนาไว้ ดังนี้ การรักษาพระวินัยพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการใช้จิวร อันได้แก่บทพระบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่ม บทบัญญัติเกี่ยวกับกิริยามารยาท ที่พระภิกษุสามเณรจำต้องเรียนรู้ และประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ เพื่อจะได้ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย อันถือได้ว่าเป็นการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุด และเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระวินัยถือว่าเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยเอาไว้ เพราะว่า อาสวะหรือความประพฤติชั่วบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก อันว่าด้วยเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท ความว่า ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดง ตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอาสวัฏฐานิยธรรม (ธรรมเป็นที่ตั้งอาสวะ ความชั่วต่างๆ เช่น การกล่าวร้ายคนอื่น ความเดือดร้อน และการจองจำ) บางอย่างในสงฆ์ เมื่อเกิดอาสวัฏฐานิยธรรม บางอย่างในสงฆ์ ตลาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ คือ (๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (๓) เพื่อข่มบรูุษผู้เก้อยาก (๔) เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก (๕) เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (๖) เพื่อกำจัด อาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต (๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส (๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม (๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อวินัย

ประโยชน์ของจิวรในด้านพระศาสนา พอสรุปได้ ๒ อย่างดังนี้ คือ

๑) เพื่อการสืบทอดพระวินัย วิธีการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุดก็คือ การศึกษาเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามพระวินัยที่พุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ ให้พระวินัยอยู่ในตัวของพระภิกษุ ไม่ว่าจะเป็บบทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจิวรหรือการโคจรบิณฑบาต จะต้องไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย

๒) เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เกี่ยวกับนุ่งห่มจิวรในขณะบิณฑบาตของภิกษุสามเณรหรือว่าเป็นการออกไปประกาศพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม การออกไปแสดงตัวให้ชาวบ้านได้เห็นถึงวิถีการเป็นอยู่ของนักบวชที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเรียบง่าย มกน้อย สันโดษ เป็นคนเลี้ยงง่าย มีอินทริยสังวร และเมื่อมีโอกาสก็ได้แสดงธรรมโปรดชาวบ้าน ให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่ทำชั่ว ทำจิตให้บริสุทธิ์

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องศึกษาการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ (๑) เพื่อศึกษาจิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ(๓) เพื่อศึกษาประโยชน์ของการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลจากการวิจัยผู้วิจัยพบว่า

๕.๑.๑ จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหา จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้ คำว่า จิวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับ อัญฐบริหารของพระภิกษุสงฆ์ คำว่า จิวร จิวรจันชกะ ตอนว่าด้วยจิวร ที่ชื่อว่า จิวร เพราะมีเนื้อหว่าด้วยจิวรเป็นส่วนมาก คำว่า จิวร โดยปกติหมายถึงผ้า ๓ ผืน อันตราวาสก ผ้านุ่ง อุตตราสงค์ ผ้าห่ม และสังฆาฏิ ผ้าห่มซ้อนนอก ที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ รับถวายจากคหบดีได้ แต่คำว่า จิวร ในจิวรจันชกะนี้ หมายถึงผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจิวร เช่น ผ้าป่าवार ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ ที่หมอชีวกน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผ้าไตรจิวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดผี ผ้าเช็ดปาก และผ้าบริวารอื่นๆ อีก จิวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัญฐบริหารของพระภิกษุ ยังพบความหมายอีกอย่างก็คือ คำว่า ไตรจิวร ผ้าสำหรับห่มของพระภิกษุและสามเณร โดยห่มผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ในจำนวน ๓ ผืน อันได้แก่ สังฆาฏิ ผ้าทาบ อุตตราสงค์ ผ้าห่ม อันตราวาสก ผ้านุ่งหรือสบง ในความหมายนี้มีพระอุปัชฌาย์ และผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนารู้จักกันดี คือ ในการบรรพชาและอุปสมบท จิวร เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของภิกษุคนไทยส่วนมากเข้าใจว่า จิวรคือผ้าห่ม สบงคือผ้านุ่ง และสังฆาฏิคือผ้าพาดหรือผ้าทาบ ดังนั้น จิวรเป็นปัจจัยเครื่องนุ่งห่มหรืออัญฐบริหารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวนปัจจัย ๔ อย่าง คำว่า จิวร ยังใช้หมายถึงเฉพาะผ้าห่มของพระสงฆ์อย่างเดียวกันก็ได้ เช่น พุทธว่า “วันนี้พระคุณเจ้าห่มจิวร

ใหม่มาบิณฑบาตดูงามเหลือเกิน” จีวร คือ หมายถึงผ้าที่ใช้ในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตผ้า ๖ ชนิด และใช้ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ จีวรในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่า ถือเป็นปัจจัยเครื่องอัฐบริขารหรือเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุ และสามเณรขึ้นอยู่กับการใช้สอยจีวร เพราะว่ามีความจำเป็นที่ต้องใช้เป็นผ้านุ่งห่มเป็นกิจวัตรประจำวัน พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงอนุญาตและไม่ทรงอนุญาตตามที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

ในการศึกษาวิจัยพบว่า ดังที่มีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎก ในอรรถกถา และในตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ นั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอตามประเภทของจีวร ในฐานะเป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิต ตามเหตุปัจจัยต่างยุคต่างสมัยพอจะจำแนกประเภทของจีวรได้ดังนี้ คือ มีอยู่ ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) ประเภทตามความสำคัญ (๒) ประเภทของประการที่ได้มา และ (๓) ประเภทตามจำนวนผ้า

๕.๑.๒ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้ จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวร ซึ่งเป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค คือ (คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะแต่จีวร ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีความเกี่ยวข้องกับกฐระเบียบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจีวร ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงได้วางกฎเกณฑ์และบทบัญญัติเป็นสิกขาบทที่ทรงห้ามหรือทรงอนุญาตให้ใช้สอยเครื่องบริขารเหล่านั้นได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ทรงอนุญาตให้ภิกษุมิไตรจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มีศรัทธา นำมาถวายอีกหลายชนิด และไม่ทรงอนุญาตการใช้จีวรอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่นอนที่เดียวว่า จะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจีวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ คือ (๑) บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร

บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่ถือได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติพึงกระทำและประพฤติปฏิบัติตามที่จะไม่ต้องล่วงละเมิดในสิกขาบท ที่เรียกว่า ต้องอาบัติ ในอาบัตินั้นจะมีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามมูลเหตุที่ได้ล่วงละเมิดข้อห้ามในสิกขาบทนั้นๆ ตามเหตุปัจจัยที่ได้กระทำ

จากการศึกษาบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่ถือได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติพึงกระทำและประพฤติปฏิบัติตามที่จะไม่ต้องล่วงละเมิดในสิกขาบท ที่เรียกว่า

ต้องอาบัติ ในอาบัตินั้นจะมีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามมูลเหตุที่ได้ล่วงละเมิดข้อห้ามในสิกขาบทนั้นๆ ตามเหตุปัจจัยที่ได้กระทำ

เพราะฉะนั้นในบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตนี้ ผู้วิจัยพึงจำแนกได้ว่า ในการใช้สอยปัจจัย ๔ อย่าง หรือเรียกว่าบริวารอุปโภคบริโภค ที่มีปรากฏในพระวินัย ที่มีอยู่ ๖ อย่าง คือ (๑) การทำพินทุจิวร (๒) การอธิษฐานจิวร (๓) การสละจิวร (๔) การคืนจิวร (๕) การวิกัปจิวร และ (๖) คำถอนจิวร ดังมีรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

การทำพินทุจิวรพบว่า ในบทบัญญัตินี้ พระพุทธเจ้าเมื่อพระองค์ทรงคราวที่ต้องบัญญัติวินัย (อาณาปาติโมกข์) จึงทรงบัญญัติสิกขาบท (ศีล) เกี่ยวกับจิวรไว้ เรียกว่า จิวรวรรค ที่มีปรากฏอยู่ ๑๐ สิกขาบท เพราะตั้งตามความแห่งสิกขาบทในวรรคนี้ ที่ว่าด้วยเรื่องจิวรทั้ง ๑๐ สิกขาบท จิวรวรรคนี้ หมายถึง ผ้า ๓ ผืน คือ อันตราวาสก ได้แก่ (ผ้านุ่ง) อุตตราสงค์ ได้แก่ (ผ้าห่ม) และสังฆาฏิ ได้แก่ (ผ้าห่มซ้อนนอก)

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับถวายไตรจิวรจากกหบดีได้นอกจากการแสวงหาผ้าบังสุกุลตามคำกราบทูลขอพรของหมอชีวกโกมารภัจ และมิจิวรอีกหลายชนิด เช่น อติเรกจิวร ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้สอยได้ ดังที่มีปรากฏความว่า ก่อนอื่นพระภิกษุสงฆ์ใช้ไตรจิวร หรืออัฐฐบริวารเหล่านี้ ต้องทำการพินทุคือทำเป็นจุดเพื่อทำให้เสีย หรือเรียกว่า (ตานิ) ที่มีปรากฏให้เห็นจากริมของจิวร สบง และสังฆาฏิ ดังปรากฏความต่อไปนี้ คือ คำพินทุได้แก่ “อิมิ พินทุทูปป กโรมิ” ในการกล่าวจะเปล่งวาจาหรือภาวนาในใจก็ย่อมได้ ดังนั้นจึงแสดงว่าผ้าเหล่านั้นได้ผ่านการทำพินทุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติ

การทำอธิษฐานจิวรพบว่า ตามหลักพระวินัยบัญญัตินั้น ต้องแยกผ้าแต่ละอย่าง อธิษฐาน คือ ตั้งหรือกำหนดไว้เป็นของประจำตัว วิธีอธิษฐานคือใช้มือสัมผัสสันในใจหรือเปล่งวาจาก็ได้ โดยแยกอธิษฐาน คือคำพินทุผ้าและคำอธิษฐานใช้มีอยู่ ๕ ประเภทด้วยกัน คือ (๑) สังฆาฏิ (ผ้าทาบ) (๒) อุตตราสงค์ (จิวร) (๓) อันตราวาสก (สบง) (๔) วัสสิกสาฎิกัง (ผ้าอาบน้ำฝน) (๕) ปัตตัง (บาตร) ดังนั้นในการใช้อัฐฐบริวารเหล่านี้ต้องทำการพินทุและอธิษฐานใช้ คือ (๑) สังฆาฏิอธิษฐานว่า “อิมิ สงฆาฏิ อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าสังฆาฏิ (๒) อุตตราสงค์อธิษฐานว่า “อิมิ อุตตราสงค์ อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอุตตราสงค์ (๓) อันตราวาสกอธิษฐานว่า “อิมิ อันตราวาสก อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอันตราวาสก

(๔) วัสสิกสาฎิกังอธิษฐานว่า “อิมิ วัสสิกสาฎิกัง อธิฐฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าวัสสิกสาฎิกัง

๕) ปัดตั้งอธิษฐานว่า “อิมํ ปตฺตํ อธิษฺฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานบาตรลูกนี้เป็นปัดตั้ง เพราะฉะนั้นในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคเหล่านี้ กระทำให้ถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติแล้ว ถือได้ว่าไม่ทำการล่วงละเมิดข้อห้าม ดังปรากฏความคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า การใช้สอยบริวารเหล่านี้ต้องการทำพินทุและอธิษฐาน เช่น ฟ้านุ่งห่มก็ดี ผ้าใช้สอยก็ดี ที่ทรงอนุญาตให้มีไว้สำหรับตัวได้โปรดให้อธิษฐาน คือตั้งเอาไว้สำหรับเป็นของนั้นๆ ดังนี้ เป็นต้น

การสละจีวรพบว่า ที่มีปรากฏในพระวินัย บัญญัติไว้ดังนี้ พระภิกษุสงฆ์ต้องกระทำการสละจีวรที่เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ ต้องสละสิ่งของนั้นให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ คือสละแก่สงฆ์ก็ได้ หรือจะเป็นคณะสงฆ์ก็ได้ แต่จะมีระยะเวลาของการสละที่บัญญัติเอาไว้ในพระวินัย ซึ่งพระภิกษุที่เป็นเจ้าของจีวรต้องดำเนินการตามนั้น และพึงทำการรับแสดงอาบัติแล้วคืนสิ่งของให้แก่ภิกษุนั้น จึงจะไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม การสละจีวร คือ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ใช้สอยไตรจีวรหรืออัฐบริวารเหล่านั้นแล้วและได้การทำพินทุและอธิษฐานใช้เป็นของตนเองแล้ว เมื่อจีวรนั้นเกิดนิสสัคคียปาจิตตีย์ขึ้นพระภิกษุเจ้าของจีวรนั้นต้องทำการสละเสีย ดังที่มีปรากฏความว่า ภิกษุผู้ล่วงละเมิดเสียบาทินนิสสัคคียกัณฑ์แล้วต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์นั้นแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เมื่อล่วงละเมิดบทบัญญัติแล้ว สิ่งนั้นๆ เป็นนิสสัคคีย์ และส่วนที่ ๒ ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติปาจิตตีย์ ดังนี้ เป็นต้น ดังที่มีปรากฏความในหนังสือมนต์พิธีว่า จีวรเป็นนิสสัคคียะ เพราะอยู่ปราศจากเขตล่วงราตรี ต้องกระทำการสละจีวรนั้น มีคำทำการสละจีวร มีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ดังนี้ คือ (๑) สำหรับจีวร ๑ ผืน “อิทัง เม กันเต จีวะรัง รัตติวิปะวุตถัง อัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัคคิยัง อิมาทัง आयัสสะมะโต นิสสัชชามิ” (๒) สำหรับจีวร ๒ ผืน “อิทัง เม กันเต ทเวจีวะรัง รัตติวิปะวุตถัง อัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัคคิยัง อิมาทัง आयัสสะมะโต นิสสัชชามิ” (๓) สำหรับจีวร ๓ ผืน “อิทัง เม กันเต ติจีวะรัง รัตติวิปะวุตถัง อัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัคคิยัง อิมาทัง आयัสสะมะโต นิสสัชชามิ” ดังนี้ เป็นต้น

การคืนจีวรพบว่า คือ เมื่อประสงค์จะเปลี่ยนไตรจีวรต้องถอนอธิษฐาน (ปัจจุทฺธรมํ) ไตรจีวรชุดเก่าแล้วจึงอธิษฐานของใหม่ วิธีการถอนอธิษฐานสังฆาฎิว่า “อิมํ สงฆาฎิํ ปัจจุทฺธรมิ แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าสังฆาฎิ” ผ้าอุตตราสงคฺว่า “อิมํ อุตตราสงคํ ปัจจุทฺธรมิ แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าอุตตราสงคฺ” ผ้าอังตราวาสกฺว่า “อิมํ อนตราวาสกํ ปัจจุทฺธรมิ” แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าอังตราวาสก”

การวิกัปปจีวรพบว่า คือ พระภิกษุพึงกระทำการต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่งในจำนวน ๑๐ ข้อเหล่านี้ ถือว่าล่วงละเมิดข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ (อาบัติปาจิตตีย์ที่ทำให้สละสิ่งของ) ดังนั้นจึงมีการกระทำในสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับการใช้จีวรให้ถูกต้องตาม

หลักพระพุทธบัญญัติ มีอยู่ ๒ อย่างด้วยกัน คือ ที่มีปรากฏความว่า คำว่า “อติเรกจิวร” ในข้อที่ ๑ สัมพันธ์กับคำว่า “จิวรกาล” อติเรกจิวรหมายถึงจิวรที่เกินจากไตรจิวร ซึ่งภิกษุจำพรรษาแล้ว ไม่ได้กรานกฐิน อยู่ในช่วงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ รวมเวลา ๑ เดือน ถ้าภิกษุได้กรานกฐินจิวรกาลก็จะขยายออกไปถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ รวมเวลา ๕ เดือน พันจากกำหนดจิวรแล้ว ภิกษุจะเก็บอติเรกจิวรไว้ได้เพียง ๑๐ ราตรี ซึ่งก่อนที่จะพ้นเขตจิวรกาล พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุวิกัปอติเรกจิวร คือ ให้ภิกษุหรือสามเณรรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของอติเรกจิวร เพื่อไม่ให้เป็นการล่วงละเมิดข้อห้าม การวิกัปมี ๒ วิธี คือ (๑) วิกัปต่อหน้าผู้รับวิกัป (๒) วิกัปลับหลังผู้รับวิกัป วิธีการก็คือ ถือนอติเรกจิวรเข้าไปหาภิกษุ (หรือสามเณร) ผู้ที่ตนต้องการจะวิกัปผ้าด้วย กล่าวว่ “อิมํ จิวรํ (ผ้าหลายผืนว่า อิมานิ จิวรานิ) ตฺยํหํ วิกปฺเปมิ แปลว่า ผมวิกัปจิวรนี้ (หรือจิวรเหล่านี้) แก่ท่าน” พอวิกัปเสร็จแล้ว เมื่อผู้รับวิกัปกล่าวว่า มยฺหํ สนฺตํ (ผ้าหลายผืนว่า มยฺหํ สนฺตํ) ปริภุชฺช วา วิสฺซฺเซหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหิ แปลว่า จิวรผืนนี้ของผม (หรือจิวรเหล่านี้ของผม) นิมนต์ท่านใช้สอย หรือจะสละ หรือจะทำตามเหตุที่สมควร

คำถอนจิวรพบว่า คือ คำกล่าวอย่างนี้เรียกว่า “ถอนวิกัป” ต่อจากนี้ไป ภิกษุที่เป็นเจ้าของอติเรกจิวรนั้น ก็สามารถจำใช้สอยอติเรกจิวรได้ ไม่ต้องอาบัติ ส่วนวิกัปลับหลัง หมายถึง การฝากอติเรกจิวรกับภิกษุรูปอื่นไปวิกัปกับภิกษุอีกรูปหนึ่ง นอกจากกฎระเบียบ ๑๐ ข้อที่กล่าวมานี้แล้ว ยังมีกฎระเบียบเกี่ยวกับจิวรปรากฏในที่อื่นๆ อีกหลายแห่งที่กำหนดห้ามไม่ให้ภิกษุทำ เช่น ในปิตตวรรค ข้อ ๕ ว่า “ภิกษุให้จิวรแก่ภิกษุผู้ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ข้อ ๖ ว่า “ภิกษุเย็บจิวรให้ภิกษุผู้ไม่ใช่ญาติ” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในสุรภาพวรรค ข้อ ๘ ว่า “ภิกษุใช้จิวรใหม่โดยไม่ทำพินทุก่อน” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ข้อ ๙ ว่า “ภิกษุวิกัปจิวรแก่ภิกษุอื่นแล้วนำมาใช้โดยผู้รับวิกัปยังไม่ได้ถอนวิกัป” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในรัตนวรรค ข้อ ๑๐ ว่า “ภิกษุทำจิวรมีขนาดเท่าหรือเกินกว่าสุคตจิวร” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในกฎระเบียบเกี่ยวกับจิวรนี้ เราจะเห็นคำว่า “ผู้ไม่ใช่ญาติ” ภิกษุผู้ไม่ใช่ญาติ คนที่ไม่ใช่ญาติ คำว่า “ไม่ใช่ญาติ” นี้หมายถึงคนที่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกันทางบิดาหรือมารดาตลอดเจ็ดชั่วคน ส่วนคนที่ “เป็นญาติกัน” คือคนที่เกี่ยวเนื่องกันโดยนับลำดับเหนือขึ้นไป ๓ ชั่วคน และนับลำดับต่ำลงมาอีก ๓ ชั่วคน ดังนี้ (๓) ทวด (๒) ปู่-ย่า-ตา-ยาย (๑) บิดามารดา (ตัวเรา) (๑) ลูก (๒) หลาน (๑) เหลน

๕.๑.๓ ประโยชน์ของการใช้จิวรต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาประโยชน์ของการใช้จิวรต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ไว้ดังนี้ การรักพระวินัยพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการใช้จิวร อันได้แก่บทพระบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่ม บทบัญญัติเกี่ยวกับกิริยามารยาท ที่พระภิกษุสามเณร

จำต้องเรียนรู้ และประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ เพื่อจะได้ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย อันถือได้ว่าเป็นการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุด และเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระวินัยถือว่าเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยเอาไว้เพราะว่า อาสวะหรือความประพฤติชั่วบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก อันว่าด้วยเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท ความว่า ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดง ตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอัสวักฐานิยธรรม (ธรรมเป็นที่ตั้งอาสวะ ความชั่วต่างๆ เช่น การกล่าวร้ายคนอื่น ความเดือดร้อน และการจองจำ) บางอย่างในสงฆ์ เมื่อเกิดอัสวักฐานิยธรรม บางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ คือ (๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (๓) เพื่อข่มบรูุษผู้เกื้อยาก (๔) เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก (๕) เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (๖) เพื่อกำจัด อาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต (๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส (๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆกรรม (๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อวินัย

ประโยชน์ของจิวรในด้านพระศาสนา พอสรุปได้ ๒ อย่างดังนี้ คือ

๑) เพื่อการรักษาสืบทอดพระวินัย วิธีการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุดก็คือ การศึกษาเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ ให้พระวินัยอยู่ในตัวของพระภิกษุ ไม่ว่าจะเป็บบทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจิวรหรือการโคจรบิณฑบาต จะต้องไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย

๒) เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เกี่ยวกับนุ่งห่มจิวรในขณะบิณฑบาตของภิกษุ สามเณรหรือว่าเป็นการออกไปประกาศพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม การออกไปแสดงตัวให้ชาวบ้านได้เห็นถึงวิถีการเป็นอยู่ของนักบวชที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเรียบง่าย มั่นนอย สันโดษ เป็นคนเลี้ยงง่าย มีอินทริยสังวร และเมื่อมีโอกาสก็ได้แสดงธรรมโปรดชาวบ้าน ให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่ทำชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาผู้วิจัยได้พบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจที่ควรจะได้รับการศึกษาเพิ่มเติมอีก ทั้งในผ่านทางสังคมและทางด้านการวิจัยดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะด้านสังคมทั่วไป

๑) พระภิกษุสามเณรควรจะนุ่งห่มจีวรให้เรียบร้อย มีความสำรวมระวังในการเดินต่อสาธารณชนเพื่อความเลื่อมใสศรัทธา เช่น เวลาออกบิณฑบาต เวลาทำวัตรสวดมนต์ เป็นต้น

๒) ควรประพฤติปฏิบัติตนตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เพราะผู้ปฏิบัติธรรมเป็นคนน่ายกย่อง น่านับถือ และมีอาจารย์ กิริยา มารยาท ทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ อย่างสงบเสงี่ยม

๓) อุบาสก อุบาสิกา ควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยเวลามาวัดทำบุญตักบาตรแก่พระภิกษุสามเณร และควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องมารยาทของชาวพุทธ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาการวิจัยเรื่องปัจจัยสี่ของพระภิกษุในพุทธศาสนาเถรวาท

๒) ควรศึกษาการวิจัยเรื่องการปฐมพยาบาลให้แก่พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาเถรวาท

๓) ควรศึกษาการวิจัยเรื่องหน้าที่ของชาวพุทธในการบำรุงด้านปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาเถรวาท

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑. หนังสือ :

คณาจารย์แห่งเชียงใหม่. วิทยมูข เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
เชียงใหม่, ๒๕๓๕.

จำทูล กองสาร. ใครที่เป็นสงฆ์สาวกที่แท้จริง?. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๖.

จ่านง ทองประเสริฐ. พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท ต้นอ้อแกรมมี จำกัด, ๒๕๓๕.

ดิช นัท ฮันท์. เดิน วิถีแห่งสติ. แปลโดย รสนา โตสิตระกูล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิ
โกมลคีมทอง, ๒๕๒๘.

_____. เธอคือซานติ ผู้นำแห่งลมหายใจและรอยยิ้ม. แปลโดย สันติสุข โสภณศิริ. พิมพ์
ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๗.

บุญเชิด กิตติธรางกูล. อธิบายวิชาธรรม สำหรับนักเรียนและธรรมศึกษา ชั้นโท. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

_____. คำสอนผู้บวช ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๕.

_____. พุทธจริยาพระบรมศาสดาอื่น. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓.

_____. พุทธทาสกับสวนโมกข์ ประวัติการทำงานของท่านพุทธทาส. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่ / กุลยาณธมฺโม). **เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา.**

พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวิญฺโญ), **มนต์พิธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
อักษรสมัย ๑๕๕๕ , ๒๕๓๔.

พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

พระธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงขยายความ)**. พิมพ์ครั้งที่ ๘.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____ .**การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด,
๒๕๔๒.

_____ .**พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ .**สถานการณ์พุทธพริกหายนะเป็นพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา ,
๒๕๓๖.

_____ .**บุญ-บารมีที่จะกู้แผ่นดินไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

_____ .**ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.

_____ .**สอนนาค-สอนทิต ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

พระธรรมวิมลโมลี (บุญมา คุณสมฺปนฺโน). **ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔๑.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔.

พระปลัดประสาร ฐิตธมฺโม และคณะ. **อริยวินัย รวบรวมจากพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท เฟื่องฟ้าพรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ). **ธรรมปริทรรศน์ ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, ๒๕๒๕.

พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ . **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน
๒๕๔๕.

พินิจ รักหล่อทอง. **ธรรมมานุกรมธรรมโฆษณ์ ฉบับประมวลธรรม เล่ม ๒.** กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๘.

ปิ่น มุกข์กันต์. **ประมวลศัพท์ ๖ ศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชน
จำกัด, ๒๕๓๔.

_____ **ประมวลศัพท์ศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วิรัช ศรีเมือง. **วินัยสงฆ์,** ลำปาง : สำนักพิมพ์ลำปางภัณฑ์เพ็ญ, ๒๕๔๕.

วิเชียร สุริย์ มีผลกิจ. **พุทธกิจ ๔๕ พรรษา.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๓.

สมทรง บุญฤทธิ์. **มารยาทชาวพุทธ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

สมพร เจริญพงศ์. **พจนานุกรมฉบับพิสดาร.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม,
๒๕๔๔.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒,** พิมพ์ครั้งที่ ๒๘,
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริเถร ป.ธ.๕), **วินัยคำแปล,** พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ชวนพิทย์, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี ป.ธ. ๕), **ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย,** พิมพ์ครั้งที่ ๕,
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

แสวง อุดมศรี, **พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์,** (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูร
รงค์พรินท์ตั้งจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๑.

สุชีพ ปัญญาภาพ. **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ไทย-อังกฤษ อังกฤษ-ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๘.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คำบรรยายพระไตรปิฎก.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

_____ **พุทธศาสนาและทรรศนะและวิจารณ์.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓.

อารยธมฺโมภิกขุ, (จำรูญ ยาสมุทร), **ตามรอยโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีทศบารมี,** เชียงใหม่ : บริษัท
กลางเวียงการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.

อดิศักดิ์ ทองบุญ, **“เปิดตู้พระไตรปิฎก”,** ในเก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก, กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

๒. วิทยานิพนธ์:

พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจฺโจ). “โศสานิกธุดงค์ในพุทธศาสนา, ศึกษากรณี หลวงพ่อเกษม เขมโก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี. “ การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี (จันต๊ะ). “ การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนา”.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาอมรวิชัย ชาติเมธี (บุตรสาร), “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), “ ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา “, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

นางสาวอัมพร จันท์ตัน, “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติธุดงค์กับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๕๐.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสุทัศน์ สิวโต (อัญชะโต)
- เกิด : วันศุกร์ที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๐๑
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑๓๒/๑ หมู่ที่ ๒๕ บ้านหนองปรือ ตำบลโบสถ์ อำเภอฟิมมาย จังหวัดนครราชสีมา
- การศึกษา : พุทธศาสตรบัณฑิต (มนุษยศาสตร์) รุ่นที่ ๕๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครราชสีมา
นักธรรมชั้น เอก
- อุปสมบท : วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๖๕ หมู่ที่ ๔ วัดหนองปรือ ตำบลโบสถ์
อำเภอฟิมมาย จังหวัดนครราชสีมา